

ZADARSKA ŽUPANIJA

OPĆINA SALI

**Strategija ukupnog razvoja
2016. – 2020.**

Sali, 2016. godina

Naziv projekta: Strategija ukupnog razvoja Općine Sali

Datum: 2016. godina

Naručitelj: Općina Sali

Nositelj projekta: Adria Bonus d.o.o. Poreč

Suradnja: Institut za poljoprivredu i turizam u Poreču
Sveučilište Josip Juraj Strossmayer u Osijeku

Voditelj projekta: Prof.dr.sc. Zdenko Tomčić

Suradnici na projektu: Stevo Žufić, dipl.oecc.
Dr.sc. Anita Ilak Peršurić
Dr.sc. Zoran Jeremić
Doc.sc. Linda Juraković
Mr.sc. Nikolina Šergo-Chivalon
Sanja Mačinko univ.bacc.oec
Krešimir Alihodžić, oecc.

Partnerski odbor: 1. Zoran Morović
2. Ivana Čarić
3. Tomislav Jerić
4. Marko Milić (u ime Mardešić d.o.o.)
5. Lovre Gaćina
6. Diana Milin
7. Ivo Švorinić
8. Zvonimir Škvorčević
9. Nikolina Baković

Lektura: Doc.dr.sc. Linda Juraković

SADRŽAJ

1. UVOD	6
1.1. Sustav planiranja razvoja	6
1.2. Strategija ukupnog razvoja (SUR)	7
1.3. Sadržaj Strategije ukupnog razvoja.....	8
1.4. Financiranje razvoja	8
1.5. Implementacija aktivnosti	9
2. SAŽETAK.....	10
3. OPĆI PODACI	13
3.1. Geografski položaj Zadarske županije i Općine Sali	13
3.2 Opći podaci i položaj Općine Sali.....	14
3.3. Povijest Općine Sali	15
3.4. Prirodna svojstva krajolika.....	20
3.5. Razvojne značajke i resursi	21
4. PRIRODNI RESURSI	22
4.1. Reljef i zemljište.....	22
4.2 Klimatska obilježja.....	22
4.3 Vegetacija.....	22
4.4. Poljoprivredne površine	23
4.5. Vodno bogatstvo	24
4.6. Zaštita prostora	25
4.7. Swot analiza - Prirodni resursi i prostor	26
5. INFRASTRUKTURA	27
5.1. Cestovni promet	27
5.2. Pomorski promet	28
5.3. Telekomunikacijski sustav	29
5.4. Energetski sustav na otoku	30
5.5 Vodoopskrba	31
5.6. Swot analiza – Infrastruktura	31
6. KOMUNALNA DJELATNOST	32
6.1. Podaci o komunalnom otpadu	32
6.2. Odvodnja otpadnih voda	33
6.3. Skupljanje, prijevoz i zbrinjavanje otpada	33
6.4. Gospodarenja otpadom.....	33
7. DRUŠTVENE DJELATNOSTI.....	36
7.1. Obrazovanje	36
7.2. Kultura i prirodna baština.....	38
7.2.1. Kulturno - društvene djelatnosti.....	43
7.3. Zdravstvo.....	44
7.4. Socijalna skrb	44

7.5. Swot analiza – Društvene djelatnosti	45
8. GOSPODARSTVO	47
8.1 Swot analiza- gospodarstvo.....	53
9. SWOT ANALIZA	55
10. FINANCIRANJE JAVNIH POTREBA.....	56
10.1. Proračun Općine Sali.....	56
10.2. Financiranje razvoja kroz financiranje iz EU fondova (programa).....	60
10.2.1. Programi predpristupnih fondova – prethodno razdoblje	60
10.2.2. Programsко razdoblje 2014. – 2020.g.....	61
10.2.3. Europski strukturni i investicijski fondovi (ESI FONDOVI)	64
10.2.4. Operativni programi i Programi razvoja za razdoblje 2014. – 2020.....	68
10.2.5. Teritorijalna suradnja za razdoblje 2014.-2020.	73
10.3. Partnerstvo privatnog i javnog sektora.....	74
11. RAZVOJNE POLITIKE I DOKUMENTI SVIH STRUKTURA.....	78
11.1 Europsko okruženje.....	78
11.1.1. Europsko okruženje i regionalna politika	78
11.1.2 Strategija razvoja EU	80
11.2. Razvojni dokumenti Republike Hrvatske	81
11.2.1. Hrvatske regije u svjetskom okruženju.....	81
11.2.2. Regionalna politika RH	82
11.2.3. Strategija razvoja industrije.....	82
11.2.4. Strategija razvoja turizma.....	83
11.2.5. Strategija razvoja poljoprivrede	83
11.3. Razvojni dokumenti Zadarske županije	84
11.3.1. Prostorni plan Zadarske županije.....	79
11.3.2. Županijska razvojna strategija 2011 - 2013.....	82
11.3.3. Glavni plan razvoja turizma Zadsrke županije 2013 -2023	92
11.3.4. Strategija za ruralni razvoj Zadarske županije.....	87
11.4. Razvojni dokumenti Općine Sali.....	88
11.4.1. Prostorni planovi.....	88
12. DRUŠTVENO – EKONOMSKA KRETANJA U RH.....	98
12.1. Kretanja u Hrvatskoj	98
Ekonomski aktivnost	98
Životni standard i raspoloženje potrošača	99
Tržište rada	100
Finansijsko tržište i inflacija	100
Vanjska trgovina i svijet.....	101

12.2. Prognoza društveno ekonomskog kretanja.....	102
13. STRATEGIJA RAZVOJA	105
13.1. Ekonomski potencijal i kočnice razvoja Općine	105
13.2. Vizija i razvojni ciljevi Općine	106
13.3. Strateški ciljevi, prioriteti i mjere.....	107
13.4. Strategija SUR-a.....	109
13.5. SUR u budućnosti.....	113
14. PLAN PROVEDBE SUR-a	115
14.1. Institucije i mehanizmi provedbe	115
14.2. Pribavljanje sredstava i financiranje	118
14.3. Praćenje (monitoring) i evaluacija	118
14.4. Slijedeći koraci – provedba SUR-a	122
15. FINANCIJSKI OKVIR	124
16. IZVORI.....	130

1. UVOD

Zbog neravnomjernog razvoja pojedinih regija Republike Hrvatske kao i različitih društvenih skupina, Vlada RH je prepoznala potrebu da se definira regionalna politika, kroz Zakon o regionalnom razvoju (NN. 147/14) te kao takva ima utjecaj na održiv razvoj, ali i na konkurentnost zemlje na europskom tržištu. Ovakva politika provodi se na razini zemalja Europske unije (EU), kako bi se smanjile socijalne i gospodarske razlike između pojedinih regija, ali i omogućila lakša implementacija u globalne procese koji se odvijaju na tržištu.

Ovim Strateškim dokumentom, donosi se vizija razvoja jedinica lokalne samouprave, koja odražava najbolju moguću budućnost koja se može predvidjeti, što se želi postići i kako će jedinica lokalne samouprave izgledati kada ostvari postavljene ciljeve. Sukladno navedenim razlozima trebalo je izgraditi sustav nacionalnog, regionalnog i lokalnog razvoja, odnosno sustav koji će omogućiti:

1. Jasno definiranje potreba u razvoju,
2. Usuglašavanje oko razvojnih prioriteta,
3. Razvijanje ideja i predlaganje projekata koji opravdavaju investiranje javnih sredstava u pojedina područja.

Takvi sustavi su također, preduvjet za sudjelovanje u preraspodjeli sredstava iz kohezijskog i strukturnih fondova Europske unije te okvirnih programa.

1.1. Sustav planiranja razvoja

Razvoju teži svaka država, regija, županija, grad ili općina. Želja za razvojem i boljim životom potječe od svakog pojedinca, od svake obitelji. Kao takva, prožeta je kroz sve sfere ljudskog djelovanja. Planiranjem se postavlja jasna vizija i cilj, koji će predstavljati smjernice u načinu djelovanja. Ukoliko se razvoj ne bi planirao, odvijao bi se stihijski i kao takav za posljedicu može imati različite negativne efekte. U razvijenim zemljama sustav planiranja postao je potpuno uobičajen. U nerazvijenim zemljama, ili slabo razvijenim, izrada planova (sustav planiranja) još uvijek nije pravilo.

U sustavnom pristupu planiranja razvoja nužno je poštivati piramidu strategija, odnosno planova na području RH koja se sastoјi od tri razine djelovanja: **državne, regionalne i lokalne razine**. Država izrađuje strategije razvoja, dokumente koji daju okvire državi u kojem smjeru treba graditi svoju budućnost, koje su joj glavne grane gospodarstva, te područja od nacionalnog interesa. Sukladno tome, planiranje razvoja se spušta na niže razine: regija i jedinica lokalne samouprave.

U Hrvatskoj sustav planiranja ima slijedeće elemente: strategije RH koje donosi Vlada i Sabor Republike Hrvatske, županijsku razvojnu strategiju (ŽRS) koju donosi županija, a koja mora biti sukladna s prije spomenutim strategijama, te Strategija ukupnog razvoja (SR), dokument kojeg donose općine i gradovi u RH. Važnost lokalnog razvoja je institucionalna sposobnost za promicanje društveno – ekonomskog razvoja. Upravljanje tim razvojem na razini lokalne uprave u Republici Hrvatskoj od sve je veće važnosti. Vlada Republike Hrvatske obvezala se

da će promicati *regionalni razvoj*. S tim u cilju, a sukladno s načelom supsidijarnosti, jedan broj nadležnosti i administrativnih funkcija središnje države je decentraliziran na županije. Strategijom ukupnog razvoja donosi se vizija razvoja jedinice lokalne samouprave koja odražava najbolju moguću budućnost koja se može predvidjeti, što se želi postići i kako će grad ili općina izgledati kada postigne svoj cilj. Nakon provedbe svakog plana, on mora biti ponovno procijenjen tako da proces može ponovno započeti. Dakle, strateško planiranje je proces koji se ponavlja periodički kako bi se strateški razvoj mogao planski i usmjereno voditi ka zacrtanim ciljevima.

Sposobnost za učinkovito i djelotvorno upravljanje razvojem na razini lokalne uprave od bitne je važnosti. Budući da je Hrvatska kao članica Europske unije (EU), do ulaska koristila predpristupne fondove, samim ulaskom RH u Europsku uniju osigurana su sredstva strukturnih i kohezijskih fondova EU- e. Ta se sredstva koriste za finansijsko podupiranje projekata strateške naravi u područjima države članice radi povećanja konkurentnosti, te radi društveno – ekonomskog blagostanja građana. Strukturni fondovi EU daju se na regionalnoj razini. Stoga je od bitne važnosti da lokalna uprava, koja djeluje na regionalnoj razini, bude sposobna za djelotvorno i učinkovito korištenje tih sredstava.

1.2. Strategija ukupnog razvoja (SUR)

Poseban značaj za održivi razvoj zemlje i njenu konkurentnost na europskom tržištu sačinjava upravo regionalna politika. Na taj način izjednačava se gospodarska razvijenost pojedinih regija unutar države, te lakša implementacija u globalne procese koji se odvijaju na tržištu. U prilog tome govori i praksa Europske unije u kojoj ne samo da regije unutar država razvijaju politiku svojeg razvoja, već se često regije različitih država (koje imaju iste ili slične interese) povezuju te zajednički nastupaju i razvijaju na tržištu.

Kao što je potrebno da strategija i poticanje na inicijativu dolazi od strane viših instanci, isto tako je potrebito da različite razvojne projekte planiraju i provode lokalne vlasti. To dolazi iz činjenice da se svi projekti međusobno razlikuju bilo u većoj ili manjoj mjeri. Na taj način programi kreirani na nacionalnoj razini često ne mogu polučiti priželjkivane rezultate, barem ne u onoj mjeri u kojoj je to moguće postići kada se sama lokalna zajednica aktivno uključi u razvoj područja na kojem djeluje. Svako područje, regija, općina ili grad ima svoje specifičnosti i kao takve najbolje ih poznaju upravo lokalne vlasti. Stoga je lokalne vlasti potrebito educirati o načinu planiranja razvoja i njegovu provođenju, kako bi mogli biti nosioci razvoja jedinice lokalne samouprave.

Zbog svega navedenog potpuno se logičnim nameće potreba da i Općina Sali kao jedna od jedinica lokalne samouprave unutar Zadarske županije izradi Strategiju ukupnog razvoja. Budući je Zadarska županija već izradila Strategiju razvoja, tim je potreba i mogućnost za izradu SUR-a još više bila izražena. Strategija ukupnog razvoja omogućit će da Općina Sali pruži odgovor na pitanje u kojem smjeru razvoj treba ići i na koji ga način ostvariti, te na taj način dati realnu sliku o potrebama svih subjekata i skupina u društvu. SUR je dokument po kojem će Vijeće moći planirati aktivnosti, najznačajnije i najučinkovitije projekte za Općinu Sali ujedno takav plan je i podloga za izradu proračuna i raspodjele novca unutar Općine.

Također, specifična namjena SUR-a je odrediti gdje Općina Sali želi i može biti u ekonomskom, gospodarskom i kulturnom pogledu u odnosu na regiju i državu u cjelini te odrediti optimalan put za postizanje tog cilja. Strategija ukupnog razvoja utvrđuje strateške prioritete razvoja i pomaže usmjeriti resurse kako bi se oni što efikasnije upotrijebili. SUR može pomoći pri rješavanju problema s kojima se jedinice lokalne samouprave susreće, a koji

se mogu odnositi na: zapošljavanje, prihode, privlačenje investicija, pristup kapitalu, komunalne usluge prometnu infrastrukturu te na sve ostale segmente koji su izravno povezani s održivim gospodarskim rastom i napretkom. Izuzetno je bitno da se takva Strategija ukupnog razvoja usredotoči na one projekte i zadatke koji će imati pozitivnih učinaka na jedinice lokalne samouprave i koje je moguće ostvariti. Prema tome, Strategiju ukupnog razvoja Općine Sali treba razumjeti kao strateško-plansko-programski dokument i sredstvo za učinkovitije i uspješnije upravljanje razvojem svih područja.

1.3. Sadržaj Strategije ukupnog razvoja

Strategija ukupnog razvoja Općine Sali rađena je na bazi Metodologije izrade županijskih razvojnih strategija, odnosno prema odredbama Pravilnika o obveznom sadržaju, metodologiji izrade i načinu vrednovanja županijskih razvojnih strategija. Dokumentacija, podaci, te stavovi mještana i drugih struktura sakupljeni su kroz radionice, razgovore, okrugle stolove, ankete i delfi metodu. Izvođački tim je sastavljen od stručnjaka tvrtke nosioca posla, te od stručnjaka Instituta za poljoprivredu i turizam iz Poreča i profesora Sveučilišta Josip Juraj Strossmayer iz Osijeka. Svoj doprinos pri koncipiranju strateških postavki dao je Savjet projekta u čijem sastavu su bili predstavnici Općine Sali te pojedinci iz Izvođačkog tima. Svakako, najznačajniji i najpraktičniji doprinos je dao Partnerski odbor.

Sadržajno je Strategija ukupnog razvoja koncipirano tako da najbolje odgovori na pitanja i ocjeni dosadašnji razvoj i stanje, što je poslužilo, između ostalog, za koncipiranje budućeg razvoja. U tom kontekstu tretirani su:

- Opći podaci s ciljem sagledavanja položaja Općine te jedan dio demografskih podataka. Prirodni resursi, klima, vegetacija, zemljишna površina, vodno bogatstvo, zaštita prostora.
- Infrastruktura, koja može biti kočnica razvoja a može biti i poticaj.
- Komunalna djelatnost, koja ima značajno mjesto u tekućem funkcioniranju lokalne zajednice.
- Društvene djelatnosti, kao prepostavke da bi se moglo govoriti o razvoju.
- Stanje razvijenosti gospodarstva, kao najznačajnijeg djela, jer pruža mogućnost razvoju, a može ga kočiti.
- Financiranje javnih potreba kao najčešće kočnica razvoja ovog dijela i ukupnog razvoja.
- Razvojne politike Države, Županije i Općine koje odlučujuće djeluju na razvoj.
- Društvena kretanja (uže i šire) i tržišni trendovi koji značajno određuju razvoj lokalne zajednice.

Strategija razvoja, mora sublimirati sve sagledano i sva znanja s ciljem određivanja strateških ciljeva pa sve do pojedinih projekata kroz koje se realiziraju strateške postavke. *Praćenje provedbe* zacrtane Strategije po dinamici, zaduženjima i odgovornostima je važan dio Strategije ukupnog razvoja.

1.4. Financiranje razvoja

Nadležnost i odgovornost za razvoj infrastrukture na području lokalne uprave i samouprave snose gradovi i općine. Tako da projekti poput lokalnih prometnica, objekata za rekreatiju, vodovodne i kanalizacijske infrastrukture ali i svi drugi projekti, njihova izgradnja i održavanje, predstavljaju iznimski finansijski trošak. Zbog pritiska, lokalne samouprave su

prisiljene potražiti alternativne mehanizme financiranja i upravljanja za poslove vezane uz infrastrukturu, svjesne da će učinkovito pružanje usluga biti ključno u premošćivanju budućih nedostataka u financiranju infrastrukture. Postoji mogućnost financiranja takvih projekta i putem kreditiranja lokalnih samouprava u RH. Stanjem tržišta koje je rezultat globalne recesije smanjeni su plasmani komercijalnih kredita, a kapitalno financiranje sve je manje dostupno iz državnih i međunarodnih finansijskih institucija u visokim iznosima. Danas vodstvo lokalne samouprave ima mogućnosti za financiranje na raspolaganju kroz:

- Kredite poslovnih banaka
- Izdavanje obveznica (moguće samo za određene jedinice lokalne samouprave koje zadovolje postavljene uvjete)
- Kredite i potpore državnih finansijskih institucija (HBOR, Fond za regionalni razvoj, Fond za razvoj i zapošljavanje, Fond za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost, Hrvatske vode i Ministarstva Vlade RH)
- Kredite i potpore međunarodnih finansijskih institucija (Svjetska banka, Europska banka za obnovu i razvoj, Europska investicijska banka, Programi financiranja EU-fondovi, veleposlanstva stranih zemalja i strane udruge).

1.5. Implementacija aktivnosti

Kako bi se postigla adekvatna efikasnost SUR-a potrebno je što prije započeti s njegovom provedbom, odnosno s provođenjem aktivnosti koje su predložene Programom. U trenutku kada se Strategija ukupnog razvoja izradi, treba ga usvojiti Općinsko vijeće. Njegova provedba treba započeti što je prije moguće kako ne bi došlo do razilaženja Strategije ukupnog razvoja od trenutka kada je izrađena do trenutka kada ju se počne primjenjivati tj. implementirati.

Realizacija Programa zahtjeva strogo vezivanje planiranja projekta s godišnjim ili višegodišnjim proračunskim planiranjem u lokalnoj zajednici. Proračun lokalnih zajednica mora biti zasnovan na operativnom planu koji proizlazi iz Strategije ukupnog razvoja. Kako bi se srednjoročni operativni plan, koji pokriva razdoblje od nekoliko godina proveo, plan aktivnosti treba podijeliti na godišnje planove aktivnosti, koji sadrže projekte ili specifične korake projekta u sljedećoj godini.

Proračun za sljedeću fiskalnu godinu mora biti povezan s izradom godišnjih planova aktivnosti. Povezanost između Strategije ukupnog razvoja i proračuna je ključan preduvjet kako bi se počelo upravljati razvojem neke općine ili grada na kvalitetan način.

2. SAŽETAK

Strategija razvoja Općine Sali temeljni je planski dokument za održivi društveno-gospodarski razvoj Općine i sadržajno je u svojim najvažnijim dijelovima usklađen sa Županijskom razvojnom strategijom Zadarske županije.

Iako izrada i donošenje Strategije razvoja nisu zakonom propisani kao obveze jedinica lokalne samouprave, mnogi gradovi i Općine u Republici Hrvatskoj provode tu praksu i posljednjih godina su izradili i uspješno provode svoje programe/projekte ukupnog razvoja. U tom smislu je i Općina Sali u cilju strateškog planiranja razvoja, prepoznala važnost donošenja ovakvog dokumenta, s jasno definiranom vizijom i ciljevima te njegovom provedbom. Strategija razvoja koncipirana je da najbolje odgovori na pitanja Strategije i razvoja Općine.

U tom kontekstu tretirani su:

Opći podaci s ciljem sagledavanja položaja Općine te demografski podatka, i nezaposlenost: geografski položaj Županije i Općine, razvojne značajke i resursi. Nadalje, sagledava se stanovništvo s aspekta zaposlenosti i nezaposlenosti. Na samom kraju daje se kratki pregled kroz analizu glavnih snaga i slabosti te prilika i prijetnja koje se nalaze u neposrednom okruženju općine.

Kroz poglavlje „Prirodni resursi“ detaljnije su se analizirala prirodna svojstva krajolika koja krase i obogaćuju područje. Prvenstveno se opisao reljef i zemljiste koje čine prostore Općine. Potom se opisuju klimatska obilježja karakteristična za mediteranske zemlje. Pristupilo se i opisivanju vegetacije i poljoprivrednih površina kojima Općina obiluje. Vodno bogatstvo i zaštita prostora temelj su analize jer bez istih ne bi moglo postojati osnovnih uvjeta života. Zaštita kao jedna je od važnijih značajki kojima svaka jedinica lokalne samouprave treba obratiti veliki značaj. Na kraju poglavlja dao se kratki pregled kroz analizu glavnih snaga i slabosti te prilika i prijetnja koje se nalaze u neposrednom okruženju Općine.

U poglavlju infrastruktura opisale se prometne značajke. Ukratko su se analizirale glavne značajke cestovnog prometa od duljina cesta do samog održavanja. Opisao se postojeći sustav pošta i telekomunikacija te, dao kratki pregled opskrbe električne energije. . Na kraju poglavlja dao se kratki pregled kroz analizu glavnih snaga i slabosti te prilika i prijetnja koje se nalaze u neposrednom okruženju Općine.

Komunalna djelatnost ima značajno mjesto u funkcioniranju lokalne zajednice. Glavne značajke komunalne djelatnosti su vodoopskrba, odvodnja i pročišćavanje otpadnih voda te odlaganje čvrstog otpada. U prvom podpoglavlju opisalo se postojeće stanje vodoopskrbe i potencijalni planovi širenja. Opisao se i postojeći sustav odvodnje i pročišćavanje otpadnih voda. Odlaganje čvrstog otpada rezervirano je za podpoglavlje analize zbrinjavanja postojećeg komunalnog otpada. Na kraju poglavlja dao se kratki pregled kroz analizu glavnih snaga i slabosti te prilika i prijetnja koje se nalaze u neposrednom okruženju Općine.

U sljedećem djelu razmotrone su društvene djelatnosti kao pretpostavke, da bi se uopće moglo govoriti o razvoju. Obrazovanje je ključ razvoja svake zemlje pa tako i jedinice lokalne samouprave. Na samom početku dao se opis obrazovnog sustava u Općini. Prikazali su se statistički podaci te se ukratko opisale odgojno-obrazovne institucije koje djeluju na području Općine zadužene za provođenje formalnog obrazovanja. U samom poglavlju društvene djelatnosti opisala se i kulturno-prirodna baština, koja ima izuzetan turistički potencijal posebno u smislu njihove konverzijske funkcije. Zdravstvo i socijalna skrb su jedna od

kategorija društvene djelatnosti koja se također uzima kao važna prilikom analize socijalnih faktora unutar Općine. Na samom kraju analizirale su se sportske udruge koje djeluju na području Općine, a od izuzetnog su značaja za povezivanje samih stanovnika. Na kraju poglavlja dao se kratki pregled kroz analizu glavnih snaga i slabosti te prilika i prijetnja koje se nalaze u neposrednom okruženju Općine.

Gospodarstvo je temelj svake lokalne samouprave jer pruža zaposlenje lokalnom stanovništvu i predstavlja značajan prihod za lokalnu samoupravu. U samom poglavlju analizirao se društveno-ekonomski razvoj. Potom se detaljno opisala svaka gospodarska grana. Naime, Strategijom se analiziralo trenutno stanje uključujući industriju i obrtništvo, poljoprivredu te turizmom i ugostiteljstvom. U ovoj strategiji turizam se sagledava kao gospodarska djelatnost iz razloga što je skup odnosa i pojava teško sagledati kroz strateški plan razvoja. Na samom kraju poglavlja daje se kratki pregled kroz analizu glavnih snaga i slabosti te prilika i prijetnja koje se nalaze u neposrednom okruženju Općine.

U poglavlju SWOT analiza opisalo se za svaku razvojnu karakteristiku njezine snage, slabosti, prilike i prijetnje. Na taj način omogućio se zorniji prikaz snaga i prilika koje Općina mora kroz svoje razvojne projekte planirati kako bi postigla optimalne uvijete za razvoj. Također, razvojni projekti trebaju voditi računa da na što bolji način pridonose smanjenju slabosti iskazanih u analizama, ali i smanje negativne utjecaje anticipiranih prijetnji.

Financiranje javnih potreba, kao najčešće kočnice razvoja, ne samo ovog dijela već i ukupnog razvoja, analizirane su u slijedećem poglavlju. Proračun je osnova planiranja svih primitaka i izdataka oko kojih jedinica lokalne samouprave mora voditi računa. Razvojni projekti moraju se planirati unaprijed da bi se proračun mogao realnije planirati. Upravo zato se u daljnjoj razradi teme opisuju mogućnosti koje se Općini pružaju za financiranje kroz EU fondove. Plan razvojnih programa koji se planira za 3 godine jedan je od važnijih dokumenata koji se trebaju uzeti u analizu kako bi se strategija razvoja uskladila s razvojnim potrebama lokalne zajednice. Analiziraju se predpristupnih fondova koji bi budućim provodiocima razvojnih politika dao jasniji uvid u način funkcioniranja samih fondova. Daje se uvid u programsko razdoblje od 2015.g. – 2020.g. kojim se definiraju razvojni projekti na razini Unije, a kojima Općina može usmjeriti svoja razmišljanja. Nakon toga se analiziraju europski strukturni i investicijski fondovi koji financiraju svaki u svom obimu određene operativne programe i programe razvoja za isto razdoblje. Naime, istim programima definirani su određeni strateški ciljevi i fokus područja koji svaki pojedini fond nastoji postići. Svako fokusno područje nije podobno za financiranje razvojnih projekata same Općine. Međutim, unutar pojedinih područja postoje razvojne mogućnosti za stanovnike, gospodarstvenike i poljoprivrednike. Javno i privatno partnerstvo predstavlja budućnost svakog većeg razvojnog projekta kojim može profitirati cijela lokalna zajednica. Dakle, govorimo o projektima koji nemaju samo veliku ekonomsku korist, tj. ekonomsku internu stopu rentabilnosti veću od zadanih 5%, dok se zadana finansijska od 4% ne premašuju.

Razvojne politike države, županije i općine odlučujuće djeluju na razvoj iz razloga što iste definiraju strateške smjernice. Navedeno poglavlje sadrži opis potpomognutih područja i područja od posebne državne skrbi u Zadarskoj županiji, definiciju indeksa razvijenosti i razvijenost Općine u odnosu na druge općine i gradove u Zadarskoj županiji. Važan dio analize čini i sam prostorni plan. Osim toga, daje se i kratki osvrt na Europsko okruženje i regionalnu politiku, te prostorne planove i razvojne strategije Zadarske županije. Društvena kretanja (uze i šire) i tržišni trendovi značajno određuju razvoj lokalne zajednice.

Program ukupnog razvoja, mora sublimirati sve sagledano i sva znanja s ciljem određivanja strateških ciljeva pa sve do pojedinih projekata kroz koje se realiziraju strateške postavke. Kod istog se sagledao ekonomski potencijal kao i kočnice razvoja Općine. Posebna pažnja pridaje se formiranju i definiranju vizije razvoja kao i njenih najvažnijih ciljeva. Vizija je inspirativna izjava koja definira smjer u kojem se neka općina želi razvijati, čemu teži, čemu sanja. Nastoji se gledati u budućnost od 10 godina, a ista se neće mijenjati zbog promijenjenih uvjeta na tržištu, novih trendova, drugačije konkurencije, itd. Strateški ciljevi, prioriteti i mjere konačni je proizvod svega što se u dokumentu analiziralo. Dakle, smisao cijelog dokumenta sažet je upravo u navedenim smjernicama. Temeljem tih smjernica određuje se konačna strategija koju bi trebalo slijediti, ukoliko se želi postići viziju razvoja. Kao posljednje, ali ne i konačno, opisao se Strateški plan razvoja u budućnosti.

Predposljednje poglavlje rezervirano je za definiranje plana provedbe Strateškog plana razvoja. Nakon početnog uvida gdje se definirao SUR, prešlo se na definiranje institucije i mehanizama provedbe. Detaljno se opisuje način pribavljanja finansijskih sredstava za financiranje projekata. Praćenje provedbe zacrtane strategije po dinamici, zaduženjima i odgovornosti, važan je dio Strategije razvoja. Evaluacija označava i procjenu planiranih aktivnosti pojedinaca, skupina ili institucija te njihovih rezultata. Evaluacija nije samo završna procjena nekog projekta ili program, već je to i procjena svih faza planiranja i socijalnih aktivnosti. Nadalje, u poglavlju se opisala i sama provedba SUR-a kao novog razvojnog dokumenta Općine u kojem su navedeni svi koraci koje Općina treba poduzeti kako bi u konačnici ostvarilo svoje strateške ciljeve. Logičkom matricom daje se zorniji prikaz strateških ciljeva svakog pojedinog operativnog cilja koji se treba postići unutar strateškog cilja. Potrebno je definirati očekivane rezultate te aktivnosti koji se planiraju postići. Također, potrebno je za svaku stavku definirati indikatore koji se mogu objektivno potvrditi. Svaka logička matrica ima i izvore verifikacije pomoću kojih se provjeravaju indikatori uspješnosti. Kako bi se ti indikatori, a u konačnici aktivnosti, rezultati i ciljevi mogli mjeriti potrebno je sagledati sve rizike i prepostavke.

Finansijski okvir provedbe predstavlja jednu zaokruženu cjelinu kojom se definiraju osnovne stavke kojima se naglašavaju pojedini strateški ciljevi. Temeljem logičke matrice definiraju se aktivnosti za svaki pojedini strateški cilj i konkretne stavke za svako pojedino ulaganje koje u konačnici doprinosi ukupnom razvoju Općine.

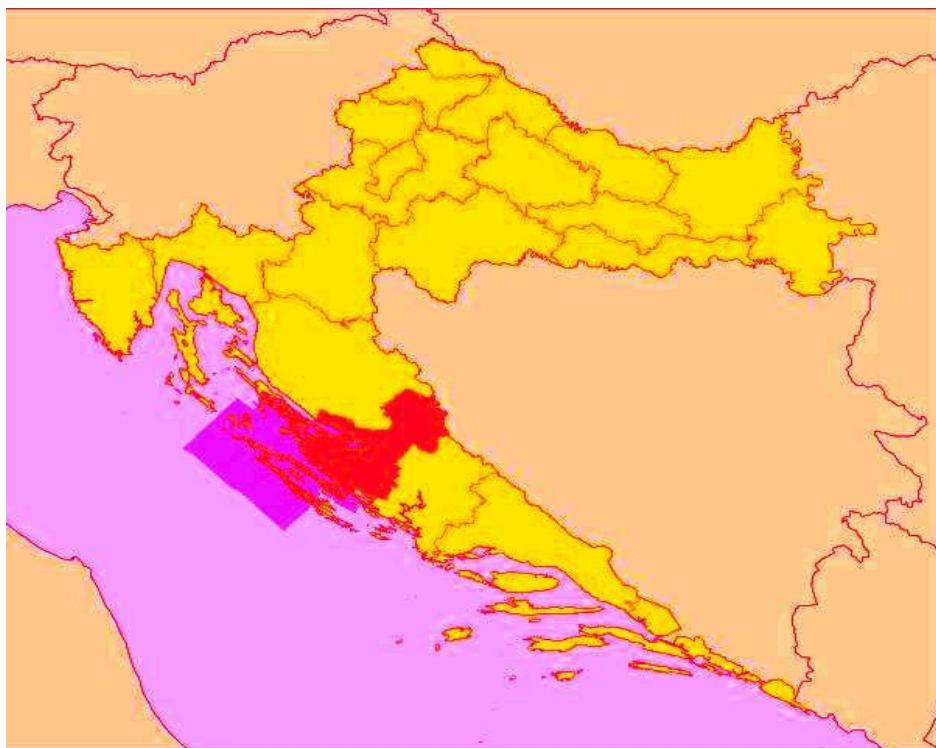
3. OPĆI PODACI

Cilj je sagledavanje geografskog položaja Općine te demografskih podataka i nezaposlenosti, prikazati i analizirati podatke o kretanju stanovništva, te ukupan broj stanovnika u Općini. Prikazani i analizirani su podaci o starosti stanovništva, te tablica stanovništva prema izvorima sredstava za život.

3.1. Geografski položaj Zadarske županije i Općine Sali

Zadarska županija proteže se na prostoru ukupne površine 7.276,23 km², a smještena je na središnjem dijelu hrvatske obale Jadrana. Određena svojim prirodnim položajem u Republici Hrvatskoj, Zadarska županija postaje i značajna prometna poveznica; povezana je državnim cestama i autocestom A1 Zagreb – Split (tzv. Dalmatina), zračnim linijama (Zračna luka Zadar), trajektnim vezama s Anconom u Italiji (iz grada Zadra) te željezničkim pravcima s ostatkom Hrvatske. Geografski, Županiju okružuju cresko-lošinjska, kornatska, žutsko-sitska, te murterska otočna skupina. S kopnene strane, okružena je planinskim lancem Dinarida, odnosno masivom Velebita, Ličkim sredogorjem, Plješivicom, i Uilicom (BiH), te sjevernodalmatinskom zaravni. Posebnost županijskog područja čim brojnost otoka, kanala, morskih prolaza, duboko uvučene morske površine u kopno, razvedena obala, plodna zona Ravnih kotara i krš brdsko – planinskog prostora. Administrativno, graniči sa Šibensko-kninskom, Primorsko-goranskom i Ličko-senjskom županijom. Na istoku graniči s Bosnom i Hercegovinom. Dužina granice je 24 km, a međunarodna morska granica s Italijom, prema zapadu, iznosi 83,43 km.

Zadarska županija

Površina - Zadarska županija ukupne je površine 7.276,23 km² (8,3% ukupne površine Hrvatske), od čega 3.643,33 km² (6,4% površine RH) otpada na kopneni dio, a 3.632,9 km² na morski dio (11,6% teritorijalnog mora Republike Hrvatske).

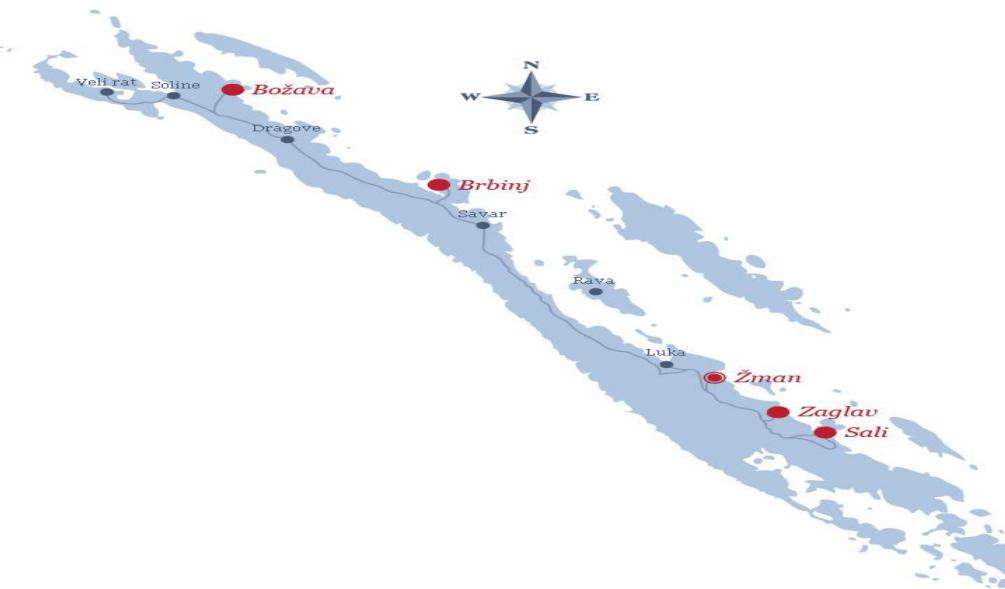
Vrsta površine	Površina RH	Dužina državne granice	Površina županije	Duljina državne granice Županije	% površine u odnosu na Republiku Hrvatsku
Kopneni dio	56.594,59 km ²	950 km	3.643,33 km ²	24 km	6,40%
Morski dio	31.067,00 km ²	2.028 km	3.632,9 km ²	83,43 km	11,60%
Ukupno	87.661,00 km ²	2.978 km	7.276,23 km ²	107,43 km	8,30%

Zadarska županija je teritorijalno organizirana u 34 jedinice lokalne uprave i samouprave, odnosno 6 gradova (Zadar, Benkovac, Biograd n/m, Obrovac, Pag i Nin) i 28 općina (Bibinje, Galovac, Gračac, Jasenice, Kali, Kolan, Kukljica, Lišane Ostrovičke, Novigrad, Pakoštane, Pašman, Polača, Poličnik, Posedarje, Povljana, Preko, Privlaka, Ražanac, Sali, Stankovci, Starigrad, Sukošan, Sveti Filip i Jakov, Škabrnja, Tkon, Vir, Vrsi i Zemunik Donji). Grad Zadar administrativno je središte Županije i peti grad po veličini u Republici Hrvatskoj. Najveću površinu među gradovima imaju Benkovac (513,84 km²), Obrovac (352,73 km²) te Zadar (191,71 km²). Od 28 općina najveću površinu u Zadarskoj županiji imaju Gračac (955,45 km²), Starigrad (171,47 km²), Sali (127,47 km²), te Jasenice (121,30 km²). Gustoća stanovnika iznosi 46.63 stan/km².

3.2 Opći podaci i položaj Općine Sali

Sali je općinsko i administrativno središte Dugog otoka i mjesto s najviše stanovnika. Smješteno je na sjeveroistočnoj obali otoka. Dugi otok površinom je najveći otok zadarskog arhipelaga i sedmi po veličini na Jadranu. Na sjeverozapadu ga važan međunarodni pomorski prolaz Maknare dijeli od molatske skupine otoka. Na jugoistoku ga prošireni pomorski prolaz Mala Proversa dijeli od skupine kornatskih otoka, s kojima čini produženu cjelinu. U okviru 9 katastarskih općina s 11 mjesnih odbora, Dugi otok sa susjednim manjim otočićima (Krknata, Lavdara, Katina, V.Sestrica /svjetionik/ i dr.) obuhvaća 118,64km² (bez otočića 114,44 km²) i zajedno s nastanjениm otokom Zverincem, koji ima površinu od 4,14 km², čine današnju općinu Sali, površine 122,78 km².

Najveća dužina Dugog otoka od Suhe punte kod Velog Rata do rta Vidilica (Belvedir) na početku Telašćice, iznosi 44,55 km. Najviša širina iznosi 4,55 km kod Sali, a središnji dio otoka izrazito je sužen, pa mu je južno od Savra (na potez uvala Vela luka – uvala Hrnjetina) širina svega 1,23 km. Obala Dugog otoka dugačka je 179,75 km, a s pripadajućim otocima 234,17 km. Dužina obale otoka Zverinca iznosi 15,63 km, pa općina Sali ima obalu dužine 249,80 km. U prostoru na kraju JI dijela Dugog otoka nalazi se Park prirode „Telašćica“ površine 70,50 km², a od toga kopnena površina iznosi 25,95 km², a morska 44,55 km². Općina obuhvaća područje naselja: Božava, Brbinj, Dragove, Luka, Sali, Savar, Soline, Veli Rat, Verunić, Zaglav, Zverinac, Žman.

3.3. Povijest Općine Sali

Sali je glavno općinsko kulturno i administrativno središte Dugog otoka. Smješteno na sjeverno-istočnoj obali otoka, bogate tisućgodišnje ribarske tradicije, prema pisanim dokumentima datira iz razdoblja 990. godine. Davno nazvano odskočnom daskom za Kornate, mjesto je okruženo prirodnim perivojima, tisućljetnim maslinicima. Obiluje kulturnom i sakralnom baštinom iz ranih stoljeća kršćanstva. Svojim turističkim objektima, blizinom Kornata i Parka prirode Telašćica, vrsno je mjesto pravog mediteranskog ugodjaja u kojem je ljetno ljenčarenje podignuto na razinu kulta. Pored raskošne župne crkve Sv. Marije, te Sv. Roka i Sv. Nikole, postoje tlocrtni ostaci kršćanskih crkava u Stivanjem polju, Citoriju i Cuhu. Naziv mjesta Sali (ili Sale, kako ga nazivaju mještani) prema P. Skoku potječe možda iz rimskih vremena, a označava skladište soli, jer je u blizini bilo solana. S time se slaže i M. Suić, koji toponim povezuje sa solju, jer se od davnine ovdje lovila i konzervirala mala plava riba (solili su ribe u barila), za što je potrebno imati dovoljno soli.

Sali je u prošlosti bio duhovno središte s mnogo popova glagoljaša. Brojne crkve glagoljaške knjige od velike su važnosti za proučavanje povijesti hrvatskog ribarstva, Sali i Dugi otok. Godine 1876. podignuta je zidna vojna postaja – izvidna – na brdu Grpaščak u Telašćici. Napuštena je početkom 21.st. Kada govorimo o Salima na temelju povijesnih izvora, onda moramo reći da je naselje na dosadašnjem položaju nastalo postupno, preseljenjem žitelja Telašćice. Najprije su naselili današnje Zmorašnje Selo, a od 15.st. i Porat. Prvi su se žitelji koristili malom ribarskom lukom u uvali Sa(l)šćica. Tu nisu imali uvjeta za širenje i gradnju magazina pa su postupno prešli na Porat, izgradili manju lučicu za svoje ribarske brodove i podigli brojne kuće i magazine za držanje ribarske opreme i za soljenje ribe. U 16.stoljeću saljski su ribari osnovali i u Piškeri (Kornat) svoje ribarsko naselje. Bilo je to naselje od najmanje 50 manjih i većih kuća, građenih vrlo solidno (žbukom), a 1560. podigli su i svoju crkvu. Svoje magazine u Salima i Piškeri imali su i brojni zadarski posjednici ribarskih mreža i brodova.

Povijest stanovništva

Mnogo podataka i saznanja o prezimenima i općenito o stanovništvu na Dugom otoku imamo još iz vremena oko 15.st., i to najviše iz notarskih spisa toga vremena sačuvanih u Državnom arhivu u Zadru, te i iz crkvenih brojnih zapisa. Obilje podataka o prezimenima, i stanovništvu i prilikama u kojima su živjeli žitelji na Dugom otoku imamo iz 16. st. Najznačajniji izvori za upoznavanje i proučavanje su sačuvane glagolske matične knjige (pisane uglavnom glagoljicom od 1560. do 1830.) i brojni glagolski spisi iz tog vremena. Preseljenje i bježanje stanovništva na zadarske otoke, pa i na Dugi otok, osobito je učestalo nakon provale na zadarskom području od 1468. Kako novi doseljenici nisu dolazili u većim kompaktnim skupinama, nisu ni mogli bitno izmijeniti osnovnu strukturu postojećeg – domaćeg – življa i znatnije poremetiti čakavski govor starosjedioca. Osim toga, veći dio došljaka bio je s kopnenog dijela zadarskog područja, gdje se prije provale Turaka govorilo čakavski.

Danas

Zadarska županija ima površinu 3.646 kilometara četvornih i 170.017 stanovnika prema čemu je 10. županija u zemlji. Veće su, uz Grad Zagreb, i Splitsko-dalmatinska, Zagrebačka, Osječko-baranjska, Primorsko-goranska, Istarska, Vukovarsko-srijemska, Varaždinska i Sisačko-moslavačka županija. Prosječna gustoća stanovništva u Hrvatskoj je 75,71 na četvorni kilometar, a Zadarska županija je sa 46,63 jedna od najrjeđe nastanjenih u državi uz najrjeđu Ličko senjsku (ispod 10 stanovnika). Od 127 gradova u Hrvatskoj, na ovom području ih je šest, a od 429 općina, 28, dok je od ukupnog broja naselja u zemlji (njih 6.756) u Zadarskoj županiji 229.

Prema starosti i spolu u Zadarskoj županiji od 170.017 manjinu od 83.504 čine muškarci, a 86.513 je žena. U svim sredinama u ovoj županiji je žena više od muškaraca. Do četiri godine starosti je 8.732 stanovnika, od pet do devet 8.342, a pojedinačno najveću skupinu čine sa 12.007 osoba oni sa 50-54 godine, potom 55-60 (11.971). Zatim 60-64 (11.812), odnosno najveći broj stanovnika rođen je od 1950 do 1960. godine, a od tad se smanjuje. Neki podaci govore da je 105 starijih od 95 godina, odnosno 543 od 90 do 95 godina. Najstariji su u tri četvrtine slučajeva - žene. Prosječan koeficijent starosti u zemlji je 24,1 a Zadarska županija sa 25,5 starija je od prosjeka zemlje jer je i indeks starenja koji je u zemlji 115 ovdje veći i iznosi 117,4. Indeks starenja Županije drastično se promijenio u 10 godina jer je prethodno iznosio 86. To treba pripisati činjenici da su u velikom broju, u međuvremenu, upisani povratnici u ruralnom dijelu zaleđa ili oni na otocima, upisani iz drugih razloga, starije osobe. Prosječna starost u Zadarskoj županiji iznosila je pred 10 godina 38,9 godina, dok je danas 41,9 godina. Žena u fertilnoj dobi u Zadarskoj je županiji 37.654 (prema ovoj metodologiji od 15 do 49 godina), dok je radno aktivnog stanovništva u županiji 111.652. Zadarska županija u odnosu na popis iz 2001. godine uvećala je stanovništvo za gotovo osam tisuća jer tada je bilo 162.045. stanovnika.

Tablica 1.: Broj stanovništva u Općini

Ime grada/općine	Ukupno	Ukupno, %	Hrvatsko				Strano	Strano, %	Bez državljanstva	Bez državljanstva	Nepoznato	Nepoznato,
			svega	svega, %	od toga: hrvatsko i drugo	od toga: hrvatsko i drugo, %						
Ukupno	170.017	100,00	168.824	99,30	4.955	2,91	1.071	0,63	29	0,02	93	0,05
Benkovac	11.026	100,00	10.965	99,45	383	3,47	55	0,50	4	0,04	2	0,02
Biograd na Moru	5.569	100,00	5.519	99,10	107	1,92	48	0,86	-	-	2	0,04
Nin	2.744	100,00	2.713	98,87	177	6,45	31	1,13	-	-	-	-
Obrovac	4.323	100,00	4.249	98,29	429	9,92	71	1,64	2	0,05	1	0,02
Pag	3.846	100,00	3.812	99,12	203	5,28	33	0,86	-	-	1	0,03
Zadar	75.062	100,00	74.631	99,43	1.855	2,47	392	0,52	13	0,02	26	0,03
Bibinje	3.985	100,00	3.973	99,70	126	3,16	12	0,30	-	-	-	-
Galovac	1.234	100,00	1.232	99,84	8	0,65	2	0,16	-	-	-	-
Gračac	4.690	100,00	4.655	99,25	358	7,63	31	0,66	3	0,06	1	0,02
Jasenice	1.398	100,00	1.391	99,50	12	0,86	7	0,50	-	-	-	-
Kali	1.638	100,00	1.634	99,76	15	0,92	4	0,24	-	-	-	-
Kolan	791	100,00	784	99,12	14	1,77	7	0,88	-	-	-	-
Kukljica	714	100,00	706	98,88	37	5,18	8	1,12	-	-	-	-
Lišane Ostrovičke	698	100,00	696	99,71	12	1,72	2	0,29	-	-	-	-
Novigrad	2.375	100,00	2.366	99,62	20	0,84	8	0,34	1	0,04	-	-
Pakoštane	4.123	100,00	4.101	99,47	80	1,94	22	0,53	-	-	-	-
Pašman	2.082	100,00	2.060	98,94	63	3,03	22	1,06	-	-	-	-
Polača	1.468	100,00	1.434	97,68	60	4,09	34	2,32	-	-	-	-
Poličnik	4.469	100,00	4.460	99,80	41	0,92	9	0,20	-	-	-	-

Posedarje	3.607	100,00	3.594	99,64	35	0,97	13	0,36	-	-	-	-	-
Povljana	759	100,00	751	98,95	36	4,74	8	1,05	-	-	-	-	-
Preko	3.805	100,00	3.774	99,19	134	3,52	19	0,50	-	-	-	12	0,32
Privlaka	2.253	100,00	2.205	97,87	89	3,95	20	0,89	-	-	-	28	1,24
Ražanac	2.940	100,00	2.923	99,42	67	2,28	16	0,54	1	0,03	-	-	-
Sali	1.698	100,00	1.678	98,82	75	4,42	20	1,18	-	-	-	-	-
Stankovci	2.003	100,00	1.999	99,80	32	1,60	4	0,20	-	-	-	-	-
Starigrad	1.876	100,00	1.863	99,31	13	0,69	12	0,64	-	-	-	1	0,05
Sukošan	4.583	100,00	4.558	99,45	103	2,25	23	0,50	-	-	-	2	0,04
Sveti Filip i Jakov	4.606	100,00	4.560	99,00	91	1,98	30	0,65	-	-	-	16	0,35
Škabrnja	1.776	100,00	1.775	99,94	9	0,51	1	0,06	-	-	-	-	-
Tkon	763	100,00	756	99,08	13	1,70	4	0,52	3	0,39	-	-	-
Vir	3.000	100,00	2.924	97,47	186	6,20	73	2,43	2	0,07	1	0,03	-
Vrsi	2.053	100,00	2.031	98,93	41	2,00	22	1,07	-	-	-	-	-
Zemunik Donji	2.060	100,00	2.052	99,61	31	1,50	8	0,39	-	-	-	-	-

Izvor: DZS, 2011.

Iz gornje tablice može se vidjeti kako u Zadarskoj županiji ima 170.017 stanovnika te kako je najveći grad Zadar sa 75.062 stanovnika, zatim Benkovac sa 11.026 stanovnika. Sva ostala mjesta imaju manje od 10.000 stanovnika.

Tablica 2.: Broj stanovnika po naseljima u Općini Sali

U slijedećoj tablici 2 vidi se kako u Općini Sali, naselje s najviše stanovništva je Sali sa 740, a zatim slijedi Žman sa 199 stanovnika.

NASELJE	BROJ STANOVNIKA	NASELJE	BROJ STANOVNIKA
Božava	116	Sali	740
Brbinj	76	Savar	53
Dragove	36	Soline	38
Luka	123	Veli Rat	60
Zverinac	43	Verurić	40
Žman	199	Zaglav	174

Izvor: DZS, 2011.

Tablica 3.: Županije, površina, stanovništvo, gradovi, općine i naselja

	Površina, km ²	Broj stanovnika	Broj stanovnika na km ²	Broj gradova	Broj općina	Broj naselja
Republika Hrvatska	56.594	4.284.889	75,71	127	429	6.756
Zagrebačka	3.060	317.606	103,79	9	25	694
Krapinsko-zagorska	1.229	132.892	108,13	7	25	423
Sisačko-moslavačka	4.468	172.439	38,59	6	13	456
Zadarska	3.626	128.899	35,55	5	17	649
Varaždinska	1.262	175.951	139,42	6	22	302
Koprivničko-križevačka	1.748	115.584	66,12	3	22	264
Bjelovarsko-bilogorska	2.640	119.764	45,37	5	18	323
Primorsko-goranska	3.588	296.195	82,55	14	22	510
Ličko-senjska	5.353	50.927	9,51	4	8	255
Virovitičko-podravska	2.024	84.836	41,92	3	13	188
Požeško-slavonska	1.823	78.034	42,81	5	5	277
Brodsko-posavska	2.030	158.575	78,12	2	26	185
Zadarska	3.646	170.017	46,63	6	28	229
Osječko-baranjska	4.155	305.032	73,41	7	35	263
Šibensko-kninska	2.984	109.375	36,65	5	15	199
Vukovarsko-srijemska	2.454	179.521	73,15	5	26	85
Splitsko-dalmatinska	4.540	454.798	100,18	16	39	368

Istarska	2.813	208.055	73,96	10	31	655
Dubrovačko-neretvanska	1.781	122.568	68,82	5	17	230
Međimurska	729	113.804	156,11	3	22	131
Grad Zagreb	641	790.017	1.232,48	1	-	70

Izvor: DZS, 2011.

Iz navedene tablice 3 vidljivo je da je Zadarska županija imala prema popisu stanovnika iz 2011. godine 229 naselja, 28 općina i 6 gradova s ukupno 170.017 stanovnika.

Tablica 4.: Stanovništvo prema državljanstvu

	Ukupno	Hrvatsko		Strano	Bez državljanstva	Nepoznato
		svega	Od toga: hrvatsko i drugo			
Zadarska županija	170.017	168.824	4.955	1.071	29	93
%	100,00	99,30	2,91	0,63	0,02	0,05
Sali	1.698	1.678	75	20	-	-
%	100,00	98,82	4,42	1,18	-	-

Izvor: DZS, 2011.

Prema popisu stanovnika iz 2011.godine, Zadarska županija broji ukupno 170.017 hrvatskih državljana, 1.071 stranih, dok je 29 osoba bez državljanstva, a i 93 osobe imaju nepoznato državljanstvo, Općina Sali broji ukupno 1.698 hrvatskih državljana, a od toga 20 stranih državljana.

3.4. Prirodna svojstva krajolika

Prostor Zadarske županije karakterizira izrazit kontrast geomorfološki različitih cijelina od kojih jednu zasebnu cijelinu čine otoci. Pravilni nizovi vapnenačkih bila i zaravni presječeni su flišnim udolinama s lapornim pješčenjacima. Flišne udoline dijelom su potopljene, a cijela morfostruktura nastavak je ravnokotarske. Na jugoistoku Dugog otoka nalazi se uvala Telašćica koja je proglašena parkom prirode zbog iznimno vrijednog biljnog i životinjskog svijeta te geoloških i geomorfoloških fenomena. Osnovna tri fenomena po kojima je ovo područje poznato su:

- uvala Telašćica kao najsigurnija i najveća prirodna luka u Jadranskom moru;
- strmci ili takozvane „stene”, koje se uzdižu do 161 metar nad morem i spuštaju se u dubinu do 90 m,
- slano jezero „Mir” s ljekovitim svojstvima.

U kategoriji zaštićenih područja prirode kao značajni krajobraz zaštićeni su sjeverozapadni dio Dugog otoka i maslinik Saljsko polje na Dugom otoku (prostorni plan Zadarske županije, 2006.). Prostornim planom Zadarske županije traži se pojačani stupanj zaštite za špilju Strmac na Dugom otoku. Kao područja i lokalitete osobitih bioloških i krajobraznih vrijednosti prostorni plan navodi krška morska jezera (Dugi otok), slana jezera i strme stijene-strmci vanjskih otoka, mala područja (pjeskovite i šljunkovite plaže, lokve na otocima, male

močvare te njihova neposredna okolica), vrlo rijetka staništa izvan uobičajenoga područja rasprostranjenosti (cretovi, vegetacija pjesaka), krški ekološki sustavi, močvarni i vodenii ekosustavi, područja prekrivena autohtonom vegetacijom, more i podmorje.

3.5. Razvojne značajke i resursi

Posebnim vrijednosnim resursima smatraju se:

- turistička valorizacija
- plodno poljoprivredno zemljište i šume
- zaštićena područja prirode
- spomenici graditeljske baštine
- resursi: prirodne šume, nezagadžena tla, očuvani kultivirani krajobraz i veliki dio prirodne obale mora

Cilj turističke valorizacije trebala bi biti kvantitativna i kvalitativna procjena vrijednosti svih prethodno popisanih prirodnih ili kulturnih resursa, kako bi se na osnovi te ocjene utvrdila njihova potencijalna vrijednost za turizam. Valorizacijom sadašnje turističke ponude otoka dolazimo do zaključka da je Općina Sali tipični primjer nedovoljno iskorištenih prirodnih i kulturnih resursa. S obzirom na svoje karakteristike i povoljni geografski položaj koji mu omogućava blizinu europskog tržišta, otok bi mogao biti cjelogodišnja turistička destinacija koja bi turistima različitim profila i interesa omogućavala aktivnosti tokom cijele godine. Najznačajnije prednosti koje hrvatski otoci, pa tako i Općina Sali mogu iskoristiti u promociji svojih turističkih destinacija i turističkih proizvoda na inozemnom turističkom tržištu su: očuvana prirodna bogatstva i okoliš, kulturno i povjesno naslijeđe, blaga mediteranska klima, kao i blizina europskih tržišta te duga turistička tradicija. U skladu s trendovima kretanja inozemne turističke potražnje, hrvatski turistički proizvod treba se, uz poštovanje regionalnih specifičnosti, nastaviti razvijati kroz različite oblike selektivnog turizma.

4. PRIRODNI RESURSI

Prirodni resursi i njihove karakteristike značajno opredjeljuju gospodarsku djelatnost, a istovremeno determiniraju kvalitetu života stanovništva. U ovom poglavlju tretirani su vrijednosni resursi Općine, reljef i zemljište, klima, vegetacija, vode, poljoprivredne površine i zaštita prostora.

4.1. Reljef i zemljište

Pretežno karbonalna građa otoka uvjetuju siromaštvo pedološkog pokrova, posebice tamo gdje je najslabije istaknuta dolomitna (vapnenasta) komponenta. Više kvalitetnog tla ima samo u krškim poljima ispunjenima debljim ili tanjim slojem crvenice zemlje. Ta su polja od davnine najvećeg značenja za poljodjelstvo na otoku. Spomenuta dolomitska zona jugoistočnog i sjeverozapadnog dijela otoka, gdje se većim dijelom nalaze i naselja, također, mjestimično sadrži nešto obilniji pedološki pokrov, što je omogućavalo, s obzirom na skromne zahtjeve i vodene resurse u prošlosti, intenzivniju agrarnu valorizaciju. O tome slikovito govore i brojke o zaprežnoj stoci krupnoga grla u prošlim stoljećima. Dugogodišnjim radom na izrazito krškoj podlozi izdvojene su, osobito podzidavanjem, manje površine (trmezali) plodna tla osobito na padinama, u docima, uvalama i dragama. U Velikom i Malom Žmanskom jezeru javlja se poseban oblik močvarnih tla (crna tla), što je posljedica ujezeravanja u zimskom razdoblju. To su s obzirom na količinu humusa i obilje vlage, najplodnija tla na otoku.

4.2 Klimatska obilježja

Prostor Dugog otoka pripada eumediterskom klimatu, koji obilježavaju duga i topla ljeta i blage zime. Prosječna količina padalina kreće se između 700 i 900 litara kiše godišnje, s time da prosjek opada od SZ prema JI. Prosječne godišnje temperature kreću se između 6,4 °C u siječnju do 24,1 °C u kolovozu. Broj sunčanih sati godišnje kreće se između 2550 i 2650, a prosječan broj kišnih dana kreće se između 85 na južnom i 95 na sjevernom dijelu otoka godišnje. Navedena obilježja ne odudaraju od onih zabilježenih na drugim otocima Jadrana i relativno se povoljno održavaju na turističku valorizaciju i tradicionalnu mediteransku poljoprivrodu. Potrebno je naznačiti malu i nedovoljnu količinu oborina, te relativno visoke temperature koje u ljetnim mjesecima uvjetuju oskudicu vodom, što u dalnjem razvoju otoka čini ograničenja, koja je u sadašnjim uvjetima opskrbe vodom nemoguće otkloniti. Prirodne preduvjete predstavljaju izvorišta vode u Žmanskom Veliom i Malom jezeru, ali u ograničenim količinama. Izloženost vjetrovima dosta je istaknuta, ali oni nisu jaki. Svega 3 dana godišnje u prosjeku pušu vjetrovi jačine iznad 8 bofora. Najistaknutiji su po učestalosti i jačini bura (NE) i jugo (SE), a samo po učestalosti maestral (NW) koji se često javlja kao vjetar zapadnog smjera (W).

4.3 Vegetacija

Biljni pokrov Dugog otoka – Sali uglavnom je korisno bilje, karakterizira degradiranim šumama sa svim prijelaznim oblicima, od viših oblika šume preko visokih i niskih mediteranskih makija (teško prohodnih šikara miješanog raslinja) gariga (degradiranih zajednica niskog grmlja), do izdvojeni skupina grmova i drveća. Takve šume, predstavljene uglavnom vazdazelenim raslinjem, zauzimaju danas veći dio površine otoka. Od ukrasnog

bilja susrećemo na otoku čempres, palmu, agave, oleandre, bagrem (akacija), tamaris, smrdekljivac, fafarikul (kostel) i dr. Pod šumama, šikarama i goleti nalazi se danas oko 90% otoka (vjerojatno i više). velik dio otoka prekriven je goletima i pašnjacima u kamenjaru (južno od Sali, u Telašćici i oko Savra). Posebna obilježja daje prisutnost zasađenih borovih šuma (Sali, Telašćici, Žman, Božava i dr.) i proces „udomaćivanja“ bora i pinije u krajolike otoka. Zbog suše na otoku uspijevaju uglavnom zimzeleno bilje. Zbog toga se na otoku susrećemo sa zelenom šumom i zimzelenom makijom. Glavne šumske vrste su crnika i primorski bor, a mjestimice ima i lovora (na otoku ga zovu javor). Makija često svojim rastom pravi gustu šumu koja nadilazi čovjekovu visinu. Nekadašnji šumski putovi i prolazi zarasli su i neprohodni. Raznoliko bilje dobro uspijeva na otoku jer mu odgovara tlo po docima, obroncima i poljima. Tlo je mješavina krša, šljunka crljenice zemlje i humusa. Osim tla, na rast biljaka utječu i razni klimatski faktori. U prvom redu mnogo kiše i vlage. Vegetacijski period traje na našim otocima, kao i na cijelom Mediteranu, od ožujka do listopada. Spominje se da bi u svakom od tih mjeseci trebalo pasti najmanje 60 mm kiše potrebno za bilje. Međutim, padne znatno manje pa je manjak vode za vegetaciju i biljne kulture silno velik. Na vegetaciju ljeti utječe visoka temperatura, a u zimskim mjesecima mala amplituda i velika insolacija.

4.4. Poljoprivredne površine

Prema podacima iz 2003. godine na području koje obuhvaća Općina Sali bilo je ukupno 378 kućanstava, 617,77 ha raspoloživoga zemljišta, 209,37 ha korištenoga poljoprivrednoga zemljišta, od čega je 206,58 ha korištenoga zemljišta u vlasništvu, a 2,79 ha poljoprivrednog zemljišta uzeto je u zakup.

Tablica 5.. površina korištenoga poljoprivrednog zemljišta privatnih kućanstava, popis 2011.

	Skupine kućanstava prema korištenome poljoprivrednom zemljištu	Broj kućanstava	Korišteno poljoprivredno zemljište, ha						
			ukupno korišteno poljoprivredno zemljište, ha	oran ha	voćnici, ha	vinograđi, ha	maslinici, ha	ostalo poljoprivredno zemljište (livade, pašnjaci i dr.), ha	
Općina Sali	Ukupno	730	388,42	20,22	2,48	13,26	296,65	55,81	
	bez zemlje	259	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	do 0,09 ha	70	2,88	0,19	0,00	0,10	2,25	0,34	
	0,10 do 0,49 ha	208	51,00	1,05	0,15	0,92	47,66	1,22	

	Skupine kućanstava prema korištenome poljoprivrednom zemljištu	Broj kućanstava	Korišteno poljoprivredno zemljište, ha					
			ukupno korišteno poljoprivredno zemljište, ha	oran ha	voćnici, ha	vinogradi, ha	maslinici, ha	ostalo poljoprivredno zemljište (livade, pašnjaci i dr.), ha
	0,50 do 0,99 ha	78	49,87	1,85	0,20	0,78	46,67	0,37
	1,00 do 2,99 ha	89	129,98	6,74	2,01	6,85	114,00	0,38
	3,00 do 4,99 ha	18	62,89	5,89	0,12	3,81	50,07	3,00
	5,00 do 7,99 ha	6	37,70	2,50	0,00	0,70	31,00	3,50
	8,00 do 9,99 ha	1	9,00	0,00	0,00	0,00	2,00	7,00
	10,00 do 19,99 ha	-	-	-	-	-	-	-

Izvor: Popis stanovništva 2011.g.

4.5. Vodno bogatstvo

Dugi otok – Sali, kao i pripadajući otoci je izrazito hidrološki siromašan. Oborinske vode kod jačih pljuskova brzo otječu u more i kroz ispučanu karbonatnu podlogu poniru u podzemlje, pa osim lokva i nema površinskih voda. Dio voda koje poniru ili procjeđuju kroz tlo, malim se dijelom zadržavaju u podzemlju, poglavito na dolomitnim slojevima (slojevima sličnim vapnencu) ili najčešće na obalnom rubu, blizu mora. Te su podzemne vode u pojedinim slučajevima dostupne kroz pukotine, a ponegdje se iskopa i zdenac. Pretežito su to bočate (slankaste) vode. Takve se „rupe“ nalaze na mnogim mjestima otoka.

Jezera ljeti površinski presuše, a u periodu jesen – proljeće, za većih kiša, ispune se dosta često poplavljajući prostor. Ljeti se voda zadržava ispod površine. Površina Velog jezera je na morskoj razini (0), a najniža kota je -0,7 m, dok je u Malom jezeru najniža kota oko 3,5 m. U Velom jezeru je jedna lokva u istočnom dijelu i jedno vrelo u SI dijelu. Na području općine Sali imamo podignute i u funkciji seoske (javne) cisterne. Javne cisterne za kišnicu najvećim su dijelom podignute za vrijeme austrougarske vladavine. U novije vrijeme sve su održavane i prikladne za prihvat pitke vode. Sve cisterne imaju i pločnik za skupljanje kišnice.

4.6. Zaštita prostora

Temeljne ekološke svojstvenosti kraja:

Radi svoje veličine i radi činjenice da je Općina Sali s naseljima naseljen prostor i razmjerno malo ugrožen, potrebno je provoditi mjere za poboljšanje i unapređivanje prirodnog, kultiviranog i kulturnog krajobraza. Također, i mjere za sprječavanje nepovoljnog utjecaja na okoliš:

Mjere za poboljšanje okoliša:

Za provođenje ovih mjer treba:

- a) Izgraditi sustav kanalizacije s uređajima za pročišćavanje. Osobito u radnim zonama i na svim mjestima gdje se javljaju veći onečišćivači;
- b) Spriječiti mogućnost aerozagadživanja;
- c) Redovito čistiti naselje od krutog i krupnog otpada te i sprječavati divlja odlagališta otpadaka na poljodjelskim i šumskim površinama, a otpad odlagati na propisnu deponiju;
- d) riješiti problem kućnog i industrijskog otpada;
- e) Smanjiti uporabu agrotehničkih sredstava koja onečišćuju tlo (pesticide, umjetno gnojivo i sl.) i primjenjivati biološka sredstva u provođenju zaštite poljodjelskih kultura, naročito u dolinama vodotoka.

Mjere za očuvanje okoliša:

U sklopu ovih mjer podrazumijeva se :

- a) Na djelotvorni način štititi kulturne, prirodne i krajobrazne vrijednosti.
- b) Čuvati prirodna bogatstva i prirodne izvore (šume, poljoprivredne površine, izvore vode, vodotoke i dr.).
- c) Uključiti lokalne vlasti u aktivno čuvanje okoliša te zaštitu zaštićenih građevina i područja kroz novčanu potporu i općinske odluke.

Mjere za unapređenje okoliša:

Ove mjeru podrazumijevaju:

- a) Stvaranje javnoga mnijenja u korist zaštite krajolika, zaštite kulturne i prirodne baštine, smanjenje onečišćenja te gradnju stambenih zgrada na zasadama tradicijskog graditeljstva;
- b) U svaki urbanistički i arhitektonski projekt ili studiju bilo koje vrste, ugraditi elemente zaštite okoliša i krajobraznoga oblikovanja.
- c) Na građevinskom području ne smiju se graditi građevine koje bi svojim postojanjem, ili upotrebom neposredno, ili potencijalno ugrožavale život, zdravlje i rad ljudi u naselju, vrijednost okoliša. Zemljište se ne smije uređivati ili koristiti na način koji bi izazvao takve posljedice.

Važno je navesti slijedeće:

- a) Planom je određeno da će konačna lokacija za odlaganje krutog otpadnog materijala biti određena Prostornim planom uređenja Županije.
- b) Ukoliko se na dijelu građevnog područja izgradi javna kanalizaciona mreža i postoje za to tehnički uvjeti, postojeće stambene i ostale građevine se moraju priključiti na nju.
- c) Ako na dijelu građevnog područja na kojem će se graditi građevina postoji javna kanalizaciona mreža, stambene i druge građevine se moraju priključiti na nju.
- d) Otpadne vode iz domaćinstva bez kanalizacije moraju se prije ispuštanja u okoliš pročišćavati metodom autopurfikacije u septičnim jamama.
- e) Otpadne vode iz gospodarskih zgrada u domaćinstvu s izvorom zagađenja i gospodarskih postrojenja, moraju se prije upuštanja u recipijent pročistiti do stupnja na kojem se nalazi recipijent, odnosno do stupnja i na način predviđen posebnom odlukom Gradskog vijeća.

4.7. Swot analiza - Prirodni resursi i prostor

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none">➤ Povoljno reljefno i klimatsko obilježje prostora➤ Očuvan i nezagađen prirodni okoliš (turizam, poljoprivreda)➤ Doneseni prostorni planovi➤ Tradicionalno radišno i poslovno stanovništvo	<ul style="list-style-type: none">➤ Nepovoljan geoprometni položaj➤ Nedovoljna valorizacija prirodnih resursa i prostora➤ Nedostatno cjeloživotno obrazovanje
MOGUĆNOSTI	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none">➤ Uravnotežen i održiv razvoj, planski vođen i dinamičnije, moguće je ostvariti viši standard stanovništva➤ Više korištenje sredstva EU fondova u razvoju➤ Sustavna edukacija stanovništva	<ul style="list-style-type: none">➤ Nelegalna odlagališta➤ Odljev obrazovane radne snage➤ Neprikladna zakonska regulativa

Izvor: Vlastita obrada, 2015.

5. INFRASTRUKTURA

Infrastruktura se tipično odnosi na tehničke strukture i sisteme koji podržavaju društvo, kao npr. ceste, vodovod, kanalizacija, elektropskrba, itd. Mogu biti u vlasništvu i održavane od lokalnih i središnjih vlasti, ali i od privatnih tvrtki ili u sklopu javno-privatnog partnerstva. Općenitija definicija infrastrukture je mreža resursa gdje je sistem kao cjelina namijenjen biti neograničeno održavan specifičnim standardom usluge kroz kontinuiranu izmjenu i promjenu svojih dijelova. Pojam infrastruktura se može odnositi i na informatičku tehnologiju, neformalne i formalne kanale komunikacije, političke i socijalne mreže ili sustav vjerovanja članova pojedine grupe. Ekonomski, na infrastrukturu se može gledati kao elemente ekonomije koja dopušta proizvodnju dobara i usluga koje same nisu dio proizvodnog procesa, kao npr. ceste koje omogućuju prijevoz sirovina kao i gotovih proizvoda.

5.1. Cestovni promet

Postojeću cestovnu mrežu na Dugom otoku čine:

- Glavne prometnice koje povezuju sva naselja na otoku, državna cesta;
- Županijske i lokalne, uže i slabije asfaltirane prometnice koje povezuju neke priobalne točke.

Tablica 6.: Današnje prometnice na dugom otoku danas

NAZIV DIONICE	ŠIRINA KOLNIKA	UKUPNA DULJINA – KM
Državna cesta		
D109 Veli Rat – Soline – Telašćica	6,0	45,4
D124 Trajektna luka Brbinj – D109	6,0	1,9
D125 Trajektna luka Zaglav – D109	6,0	0,8
Ukupno		48,1
Županijske ceste		
Ž6060 – Žman – D109	5,5	1,2
Ž6061 – D109 – Sali	5,0	2,6
Ž6059 – Luka – D109	5,5	1,0
Ukupno		4,8
Lokalne ceste		
L63041 – Verunić – D109	6,0	1,2
L63043 – 63041 – Soline	6,0	0,7
L63044 – Božava – D109	6,0	0,7
L63092 – Luka – Dragove – D109	3,5/6,0	1,9
L63095 – Savar (D109) – Sv. Pelegrin	4,0	0,9
L63135 - Zaglav – D109	5,3	0,6
Ukupno		9,2
Sveukupno		62,2

Izvor: Libar o dugom otoku, Ante Beverin, 2009, Matica Hrvatska

Stupanj postojećih cestovnih prometnica u velikoj mjeri zadovoljava potrebe otoka. Javni cestovni promet usklađen je s pomorskim prometom i odvija se zastarjelim autobusima

prijevoznika „Liburnija“ iz Zadra, na relaciji Sali – Zaglav – Žman – Luka i Brbinj – Savar – Dragove – Božava – Soline – Veli Rat. Nedostaje javni cestovni promet između naselja sjeverozapadnog i jugoistočnog dijela otoka tj.veza svih naselja s administrativnim sjedištem – Općinom Sali.

Unutar naselja postojeći putovi malih su širina što stvara problem u prometu i parkiranju vozila, koju je na otoku sve više. Za potrebe razvoja gospodarstva potrebno je paralelno razvijati cestovnu infrastrukturu, a prioritet dati izgradnji i obnovi kapitalne prometne infrastrukture, odnosno poljskim, šumskim protupožarnim i drugim gospodarskim putovima, bez kojih se ukupni prostor otoka ne može urediti i koristiti.

U prvoj trajektnoj luci Zaglav 1989. sagrađena je i puštena u rad crpna stanica za gorivo koja djeluje i danas kao jedina na otoku a za potrebe otočna i ljetnih gostiju (kojih je sve više), ali još više za brojne, nautičare koji posjećuju ovaj otok, Park prirode „Telašćica“ i Nacionalni park „Kornati“.

5.2. Pomorski promet

Plan pomorskog prometa određuje mrežu morskih luka otvorenih za javni promet i luka posebne namjene od osobitog državnog i županijskog značaja. Luke treba razvijati prvenstveno na postojećim lokacijama, koristeći i dograđujući postojeću lučku infrastrukturu, radi zaštite i što manjeg zauzimanja novih prostora, cilj je postizanja cjelovitog prometnog i gospodarskog sustava primjenom Programa uređenja prostora RH, a detaljnije odrediti PPUO i detaljnim planovima uređenja.

Žitelji naselja Dugog otoka i otoka Zverinca u prošlosti su uspostavila sva naselja u blizini prirodnih zaštićenih luka, odnosno uvala. U tim su se uvalama i lučicama vremenom podigla pristupna pristaništa, mali mulići, rive, lukobrani i dr., tako da su oni, danas solidna osnovna za daljnji razvoj, osobito turističkih aktivnosti (nautičara i dr.). Velika većina lučica bila je dobrim dijelom izgrađena još za austrougarske vladavine.

Mreža pristaništa za pomorski promet, tj. luke za javni promet su :

- Županijskog značaja: Brbinj i Zaglav
- Luke lokalnog značaja: Sali, Žrman, Luka, Savar, Brbinj, Dragove, Božava, Soline, Veli Rat i Zverinac
- Luke posebne namjere za djelatnost
- Nautički turizam: Zaglav (Triluke), Veli rat
- Ribarska luka Sali (za tvornicu „Mardešić“)
- Tijela unutrašnjih poslova – uvala Brbišćica/Luka Spasa
- Sidrišta: uvala Čuna, uvala Pantera, Bok Brbinj, Lučina Brbinj
- Uvala Telašćica – nautički (sidrište) i izletnički turizam

Izgrađena su i trajektna pristaništa u Zaglavu (1985.) i Brbinju (1988.), a i od njih je danas u funkciji samo trajektno pristanište u Brbinju. Brzi putnički brodovi (hidrogliseri, katamarani) pristaju samo u Salima, Zaglavu, Božavi i na otoku Zverincu. Otok Zverinac jednom dnevno povezan je i trajektnom vezom sa Zadrom.

5.3. Telekomunikacijski sustav

Prema podacima HT-a, u Zadru, na području Dugog otoka instalirani su telekomunikacijski uređaju RSS/RSM u Salima, Žmanu, Brbinju, Dragovama, Božavi i Velom Ratu. Transmisijski su povezani RR vezom preko Sv. Mihovila na Ugljanu sa Zadrom. Svaka komunikacija ima svoju telefonsku mrežu koja pokriva i ostala sela. Tako Sali podzemnim kabelom veže Zaglav, Žman i Luku, Brbinj veže Savar, Božava veže Dragove, a i podmorskim kabelom otok Zverinac a Veli Rat veže Soline i Verunić. Tako su sva sela, odnosno domaćinstva Dugog otoka i Zverinca uključena u automatsku telefonsku mrežu s cijelom Hrvatskom i svijetom.

Tablica 7. Poštanska služba i uredi

23281 U SALIMA	POVRŠINA OBJEKTA	49,30 M² - 2 RADNIKA
23282 u Žmanu	Površina objekta	39,04 m ² - 1 radnika
23285 u Brbinju	Površina objekta	33,10 m ² - 1 radnik
23288 u Božavi	Površina objekta	62,78 m ² - 1 radnik
23287 u Velom Ratu	Površina objekta	16,00 m ² - 1 radnik

Za projektiranje koridora elektroničkih komunikacijskih vodova, pridržavati se treba sljedećih načела:

- elektronične komunikacijske vodove postavljati podzemno u zoni pješačkih staza ili zelenih površina;
- kod međumjesnog povezivanja električne komunikacijske vodove postavljati podzemno, koristeći koridore prometnica;
- iznimno, od gornje alineje kada je to moguće, radi bitnog skraćivanja trasa, električne komunikacijske vodove može se postavljati izvan koridora prometnica vodeći računa o pravu vlasništva;

Za izgrađenu elektroničku komunikacijsku infrastrukturu za pružanje javnih komunikacijskih usluga putem elektroničkih komunikacijskih vodova, planom se predviđa dogradnja, odnosno rekonstrukcija te eventualno proširenje radi implementacije novih tehnologija, potreba novih operatora. Voditi treba računa o pravu zajedničkog korištenja od strane svih operatora.

Novu elektroničku komunikacijsku infrastrukturu putem elektromagnetskih valova, bez korištenih vodova, treba osigurati gradnjom baznih stanica i njihovih antenskih sustava na antenskim prihvativima na izgrađenima građevinama i rešetkastim i/ili jednocijevnim stupovima unutar naselja i izvan njih, bez određivanja detaljnog točkastog označavanja lokacija vodeći računa o mogućnosti pokrivanja tih područja radijskim signalom koji se emitira radijskim sustavima smještenim na atenske prihvate (zgrade i/ili stupove) uz načelo zajedničkog korištenja od strane svih operatora – korisnika.

Lokacije za izgradnju samostojećih antenskih stupova i baznih stanica namijenjenih pokretnoj telefoniji (GSM i UMTS) određuju se u skladu s infrastrukturnim sustavom, te da ispunjavaju sljedeće opće uvjete:

- ne remete vizure, osobito tradicijske vizure naselja i karakterističnih elemenata krajobraza,
- izvan zona zaštite prirode i spomenika kulture
- izvan užeg obalnog pojasa namijenjenog rekreaciji
- na udaljenosti od postojećih građevina u skladu s propisima i normativima.

Za izgradnju samostojećih antenskih stupova izvan građevinskog područja potrebno je poštivati sljedeće uvjete:

- na novoj lokaciji moguće je graditi samostojeći antenski stup ili rekonstruirati postojeći, takvih karakteristika da može prihvatiti više operatora, odnosno tipski projekt koji je potvrđen rješenjem Ministarstva zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva;
- ukoliko je na postojećoj lokaciji već izgrađen samostojeći antenski stup/stupovi, a za isti ishođena sva potrebna odobrenja sukladno odredbama zakona, moguće je planirati još samo jedan stup za ostale operatere.

Za izgradnju samostojećih antenskih stupova u građevinskom području naselja potrebno je pored navedenih, poštivati i sljedeće uvjete:

- samostojeće antenske stupove u građevinskom području naselja potrebno je graditi na način da su izgledom prilagođeni okolišu u kojem će se postaviti.

Dozvoljava se postavljanje elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme na postojećim građevinama (antenski prihvat) u skladu s posebnim uvjetima tijela i/ili osoba određenih posebnim propisima koji propisuju, posebne uvjete prilikom ishođenja lokacijske dozvole.

5.4. Energetski sustav na otoku

Područje Općine Sali danas je u sustavu jedinstvenoga elektroenergetskog sustava Zadarske županije. Područje se opskrbljuje iz rasklopogog sustava na kopnenom dijelu preko 35 kV podmorskog kabela Kožino – Ugljan – Iž - Rava – Dugi otok, te kao rezervnog još 35 kV kabela Kukljica – Sali. Stanje elektroopskrbe na otoku nije osobito razvijeno. U mnogim mjestima ima još stare i dotrajale mreže niskog napona, koju je potrebno rekonstruirati. Za očekivani razvoj Otoka (osobito turizma) bit će potrebno obaviti mnoge rekonstrukcije sustava. U Salima je prva elektrifikacija mjesta bila obavljena 1951.godine (u organizaciji Poljoprivredne zadruge). Prva elektrifikacija Sali obilježena je razdobljem korištenja električne energije samo za osvjetljavanje domaćinstva i mjesta, i to u trajanju 3-4 sata uvečer. U razdoblju do 2020. godine potrebno je kao glavni razvojni cilj elektroenergetskog sustava Zadarske županije izgraditi nove transformatorske stanice:

- TS 400/110 kV Poličnik zajedno s pripadajućim priključnim vodovima:
- DV 2x400 kV RHE Velebit – Poličnik (ili alternativa 2 DV 400 kV)
- DV 2x400 kV Poličnik
- TE Pag (alternativa TE Vir) (ili alternativa 2 DV 400 kV)
- DV/KB 110 kV Poličnik - Zadar zapad / Zadar centar
- DV 110 kV Poličnik - Zadar istok
- DV 110 kV Poličnik – Posedarje
 - TS 110/20(10) kV Poličnik s uvod postojećeg DV 110 kV Obrovac - Nin
 - TS110/20(10) kV Zadar istok
 - TS110/20(10) kV Zadar zapad s uvodom postojećeg DV 110 kV Zadar centar-Nin
 - TS110/20(10) kV Posedarje
 - TS110/20(10) kV Seline
 - TS 110/20(10) kV Kukljica

te dalekovode:

- KB 110 kV Zadar istok - Kukljica
- DV 110 kV Posedarje - Obrovac
- DV/KB 110 kV Posedarje - Seline

Izgradnja novih postrojenja i objekata nije dostatno. Da bi se povećala pogonska sigurnost potrebno je temeljito rekonstruirati transformatorske stanice 35 kV u Salinama i Obrovcu te TS Zadar 4.

5.5 Vodoopskrba

Područje jugoistočnog dijela otoka, od Sali do Luke ima donekle riješenu javnu vodoopskrbu iz žmanskih jezera. Glavni cjevovod Sali – Luka dug je 7130 m te i ima instalirane nove cijevi 200 mm. O sustavu se brine općinsko „Komunalno Društvo Dugi otok i Zverinac“ d.o.o Sali. U ostalim mjestima otoka, tijekom ljetnih mjeseci, javne cisterne pune se iz broda vodonosca koji dolazi iz Zadra ili direktno krajnjim potrošačima u obiteljske cisterne. U ljetnim mjesecima, prema potrebi i narudžbama pitka se voda prebacuje autocisternom iz žmanskih izvora u sva sela, od Savra prema zapadu. Također, voda dolazi i za potrebe Parka prirode u Miru Telašćici.

Voda se distribuira iz vodocrpilišta Žmansko jezero putem desalinizatora i cjevovoda za 4 naselja (Sali, Zaglav, Žman i Luka), a ostala naselja vodu dobivaju putem broda vodonosca. Sva kućanstva imaju gusterne (vodospreme) do kojih voda dolazi vatrogasnim cijevima.

5.6. Swot analiza – Infrastruktura

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Zadovoljavajuće stanje prometnice (glavne) ➤ Zadovoljavajuće rješenje elektro-opskrbe i PTT 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Nedefinirano i neriješeno pitanje ukupne prometne infrastrukture Općine ➤ Nezadovoljavajuće rješena vodoopskrba
MOGUĆNOSTI	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Poticanje korištenja alternativnih izvora energije (sunce) ➤ Kvalitetnije održavanje prometnica i rješenje parkirnog prostora. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Neodgovarajuća izgrađenost prometnica

Izvor: Vlastita obrada, 2015.

6. KOMUNALNA DJELATNOST

Pod komunalnim gospodarstvom razumijeva se obavljanje komunalnih djelatnosti, pružanje komunalnih usluga od interesa za fizičke i pravne osobe, te financiranje građenja, održavanje objekata i uređenja komunalne infrastrukture kao cjelovitog sustava na području jedinica lokalne samouprave.

Obavljanje komunalnih djelatnosti najčešće uključuje slijedeće vrste poslova:

- Izgradnja novih i rekonstrukcija postojećih dijelova kanalizacijskog sustava
- Prikupljanje i deponiranje komunalnog otpada
- Održavanje okoliša
- Izgradnja grobnica i održavanje groblja te pogrebne usluge

Komunalna društva, osobito u sklopu jedinica lokalne samouprave, imaju nezamjenjivu zadaću u osiguranju životnih uvjeta svih građana, osobito kroz povećanje učinkovitosti komunalnog gospodarstva koje je jedan od preduvjeta za povećanje učinkovitosti ukupnog gospodarstva.

6.1. Podaci o komunalnom otpadu

Otpad je svaka tvar ili predmet određen kategorijama otpada propisanim provedbenim propisima Zakona o otpadu, koje posjednik odbacuje, namjerava ili mora odbaciti. Komunalni otpad jest otpad iz kućanstava, te otpad iz proizvodne i/ili uslužne djelatnosti, ako je po svojstvima sličan otpadu iz kućanstava.

Uobičajeni izvori: trgovine, uredi, autoservisi i druge radionice, školstvo, vrtići, obiteljska poljoprivredna gospodarstva, te javne površine. Uz komunalni otpad, na području Općine generira se i građevinski otpad, bio-otpad, razni tipovi ambalaža (ambalaža od pesticida), animalni otpad, medicinski otpad i dr. Općenito, zbrinjavanje komunalnog otpada i otpada posebnih kategorija, nedovoljno je riješeno, te je potrebno uspostaviti organizirani sustav prevencije izbjegavanja-adekvatne obrade i zbrinjavanja.

Na području Općine Sali nastaje miješani komunalni otpad i proizvodni neopasni otpad iz kućanstava i turističkih smještajnih kapaciteta. Općinska naselja u Općini Sali čine 12 naselja: Božava, Brbinj, Dragove, Luka, Sali, Savar, Soline, Veli Rat, Verunić, Zaglav, Zverinac, Žman .

Tablica 8.: Broj stanovnika po naseljima i broj kanti za smeće u Općini Sali

R. BR.	NASELJE	BROJ STANOVNIKA (PROCIJENJENI)	BROJ OBJEKATA -VIKEND KUĆA	BROJ KANTI ZA SMEĆE (1100 L)
1.	Božava	127		12
2.	Brbinj	85		12
3.	Dragove	42		8
4.	Luka	99		10
5.	Sali	769		33*
6.	Savar	57		5
7.	Soline	66		4
8.	Veli Rat i Verunić	140		15
9.	Zaglav	184		9
10.	Zverinac	48		2 press kontejnera
11.	Žman	203		9
Ukupno:		1698	685	177+2 press kont.

Područje Općine Sali ima obilježja ruralne sredine vezane uz šumu i more. Stanovništvo se bavi uzgojem poljoprivrednih kultura (maslinarstvo) i ribarstvom. Na temelju tih djelatnosti, dio „bio“ otpada (hrana i ostaci hrane) iz kućanstava upotrebljava se za hranjenje domaćih životinja.

6.2. Odvodnja otpadnih voda

U Zadarskoj županiji tek 43% stanovništva priključeno je na kanalizacijski sustav, a ostatak domaćinstava otpadne vode rješava sabirnim i septičkim jamama koje su: propusne pa se njihov sadržaj cijedi izravno u krško podzemlje i potencijalno ugrožava pitke vode, ili se njihov sadržaj povremeno ispumpava i nekontrolirano prazni u tlo, tj. u neki vodotok, more. U posljednje vrijeme sve je izraženiji problem zbrinjavanja otpadnih voda u poslovnim zonama koje su smještene u ruralnim područjima. Ovo pitanje nije adekvatno riješeno i dalnjim ubrzanim razvojem zona, pritisci na okoliš (posebno podzemne vode i krško propusno tlo) biti će sve veći. Općine u svojim planovima planiraju ugradnju pročišćivača kojima bi se otklonile ove prijetnje.

Kanalizacijski sustav na području Općine Sali postoji u Salima. Međutim, problem otpadnih voda djelomično je riješen. Stambeni objekti na području Općine koriste septičke jame koje se prazne prema potrebi.

6.3. Skupljanje, prijevoz i zbrinjavanje otpada

Organizirani način prikupljanja, odvoza i odlaganja otpada postoji na cijelokupnom području Općine Sali. Organizirano sakupljanje, odvoz i odlaganje na službenom odlagalištu Diklo u Zadru vodi, općinsko komunalno poduzeće Komunalno društvo Dugi otok i Zverinac d.o.o. Komunalno poduzeće obavlja organizirano sakupljanje, odvoz i odlaganje komunalnog i neopasnog proizvodnog otpada koje nastaje u domaćinstvima. Otpad se s Otoka na odlagalište Diklo u Zadru, u zimskom periodu odvozi svako 2-3 dana, a u ljetnom periodu svaki dan. Prikupljanje komunalnog otpada na području Općine Sali obavlja se na slijedeći način:

- za domaćinstva u kolektivnom stanovanju u kontejnerima zapremine 1100 litara
- za gospodarske subjekte u tipiziranim kontejnerima zapremine 1100 litara

Sakupljanje i odvoz komunalnog otpada sa Otoka Zverinac, obavlja se po potrebi kada se napune press kontejneri. Na Otoku, traktor odvozi otpad do press kontejnera, gdje se odlaže otpad koji se potom isprazni u kamion i odvozi na odlagalište Diklo. Sakupljanje i odvoz komunalnog otpada sa Dugog otoka vrši se na način da korisnici sakupljeni otpad odlažu u spremnike postavljene na javne. Komunalni otpad odvozi se u zimskom periodu svaka 2-3 dana (kada se napuni kamion), a u ljetnim mjesecima odvozi se svaki dan. Glomazni otpad odvozi se na kopno. Na području Općine Sali raspodijeljeno je 177 kontejnera zapremnine 1100 litara, te dva press kontejnera na Otoku Zverinac. Ovisno o vrsti sakupljenog otpada, količina koja se godišnje odloži na odlagalište iznosi oko 900 tona godišnje.

6.4. Gospodarenja otpadom

Trenutno na području Općine postoje kontejneri za skupljanje korisnog otpada (plastika i staklo) za reciklažu. Prilikom odvoza ne vrši se razvrstavanje otpada, tako da cijelokupan završi u jednom kamionu. Motorna ulja sakupljaju se u posebne spremnike, u mjestima Zaglav, Sali i Brbinj, a komunalno poduzeće ima ugovor sa ovlaštenom tvrkom „C.I.A.K“ d.o.o. koja ulje sakuplja po potrebi kada se spremnici napune. Tako su u 2011. godini sakupljena dva spremnika mase 850 kg, a u 2012. godini jedan spremnik od 850 kg. Općina Sali jedanput godišnje organizira akciju čišćenja parka prirode „Telašćica“ i podmorja. Tako je u akciji organiziranoj 2012. godine sakupljen 1 veliki kamion smeća, zapremnine 7 tona. Većina otpada bila je plastika i staklo.

Postupanje s komunalnim otpadom sastoji se od više faza:

- sakupljanje na mjestu nastajanja otpada (u kućanstvu odlaganjem u kantu ili vreće),
- transport od područja sakupljanja do mjesta za tretman/odlaganje, odlaganje, postoji sustav prikupljanja ambalažnog otpada (s povratnom naknadom)
- u naselju Sali, Zaglav i Brbinj nalaze se kontejneri za motorno ulje (1000 m³) čije zbrinjavanje provodi tvrtka „VALIANT“ d.o.o.
- postoji sustav prikupljanja krupnog otpada, odvozi se kamionom 2 puta godišnje
- ne postoji sustav prikupljanja EE otpada

Konačno rješenje odlaganja otpada (komunalni i tehnološki otpad) s područja Općine, predviđa se na području Županijskog centra za gospodarenje otpadom koji je planiran izvan granica ove administrativne jedinice.

Na području Zadarske županije još uvijek ne postoji uređaj za preradu otpada, pa se sakupljeni otpad prevozi izravno na odlagališta. Prema podacima dobivenih od poduzeća Unija papir d.d. iz Zagreba te Sirovina odlagalište d.o.o. iz Zadra, koji su ujedno i sabirni centri na području Zadarske županije, sakupljaju se i prerađuju sljedeće vrste otpada: papir, PET, željezo, bakar, mqed, aluminij, akumulatori i olovo.

Službeno odlagalište

Odlagalište otpada „Diklo“ nalazi se izvan naseljenog prostora, oko 4,5 km sjeverozapadno od središta Grada Zadra, na nadmorskoj visini 48-54 m. Službeno odlagalište je u vlasništvu Grada Zadra, a njime upravlja i održava ga Komunalno poduzeće Čistoća d.o.o. Zadar, koje odvozom na ovo odlagalište zbrinjava oko 70% sveukupno nastalog otpada na području Zadarske županije. Na navedeno odlagalište, od siječnja 2013. godine odvozi se i komunalni otpad s Dugog Otoka, čije je službeno odlagalište sanirano i zatvoreno 2008. godine.

Troškovi zbrinjavanja otpada s Dugog otoka jednim dijelom pokriveni su naknadom za odvoz otpada koji plaćaju stanovnici Otoka, a drugim dijelom sredstvima iz Fonda za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost (subvenciranje trajektne karte u iznosu od 60%)

Divlja odlagališta

Divlje odlagalište „Dočić“ otvoreno je prije 20-ak godina u parku prirode „Telašćica“. Odlagalište je 2008. godine sanirano uz pomoć Fonda za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost. Nakon sanacije Općina Sali godinu dana prevozila je komunalni otpad trajektima do Zadra gdje se otpad odvozio na odlagalište „Diklo“. Međutim, ubrzo su uvidjeli da je to finansijski neodrživo, te su otpad nastavili odvoziti na sanirano odlagalište „Dočić“. Otpad se na „Dočiću“ odlagao sve do siječnja 2013. godine, kada je kupljen kamion za odvoz smeća u koji stane sadržaj svih kontejnera s područja Općine Sali. Na deponiju „Dočić“ i dalje se odlaže glomazni otpad

6.5. Swot analiza - Komunalne djelatnosti

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Donekle dobar sustav prikupljanja otpada ➤ Donekle dobro organizirana komunalna djelatnost 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Nedovršen sustav prikupljanja pročišćavanja otpadnih voda ➤ Nerealizirano odlagalište građevinskog i ostalog krupnog otpada
MOGUĆNOSTI	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Dovršenje i razvoj kanalizacijskog sustava ➤ Uređenje odlagališta građevinskog i krupnog otpada i selekcioniranje (reciklažno dvorište) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Dotrajalost dijela vodoopskrbne mreže

Izvor: Vlastita obrada, 2015.

7. DRUŠTVENE DJELATNOSTI

Kada se govori o društvenim djelatnostima na području Općine Sali, treba se naglasiti da su one usko povezane uz cijelokupni razvoj Općine i njezine građane. U ovom se djelu daje prikaz društvenih djelatnosti koje Općina Sali kroz svoju infrastrukturu i širu zajednicu nudi građanima .

Sustav društvenih djelatnosti u Općini Sali uključuje slijedeće:

- Sustav obrazovanja
- Sustav kulturne i prirodne baštine
- Sustav zdravstvene zaštite i socijalne skrbi
- Sportsko – rekreativni sustav
- Sustav za razvoj neprofitnih udruga

Sustav društvenih djelatnosti zahtjeva zajedništvo udruga i zadruga, podsustava zdravstvene zaštite i socijalne skrbi, obrazovanja te objekte i institucije koje promiču kulturni sportski život stanovnika Općine Sali. Unutar sustava društvenih djelatnosti, podsustav obrazovanja ima važnu ulogu. Kod kvalitete obrazovanja mladih, ali i kod njihovog zadržavanja u svom kraju, kao presudni preduvjet javlja visoko razvijena obrazovna infrastruktura.

Kao i kod obrazovanja, tako i kod podsustava zdravstvene zaštite i socijalne skrbi važno je promotriti potrebu stanovništva za institucijama i razvijenoj infrastrukturnoj mreži, nužnost njihove izgradnje, adaptacije ili prenamjene, te „gravitaciju“ stanovnika Općine Sali prema drugim jedinicama lokalne samouprave radi zadovoljenja potreba za zdravstvenom zaštitom. Društvene djelatnosti moraju pronaći više poveznica s gospodarskim potencijalom. Takav pristup potreban se u većoj mjeri kako bi se stvorila cjelovita slika područja preko plana razvoja, a i time omogućio razvoj novih ideja koje bi ostvarile dugoročni gospodarski prosperitet.

7.1. *Obrazovanje*

Obrazovanje u Hrvatskoj je dobro razvijeno s kvalitetnom mrežom obrazovnih institucija.

Predškolsko obrazovanje nije obvezatno i obuhvaća djecu od treće godine života do polaska u školu. Osnovno obrazovanje traje osam godina i obvezatno je za svu djecu po pravilu od 6 do 15 godina života, a cilj mu je stjecanje općeg znanja, što se ostvaruje prema jedinstvenim nastavnim planovima i programima. Srednje obrazovanje traje od 1 do 4 godine, a omogućuje stjecanje znanja i vještina potrebnih za uključivanje na tržište rada ili nastavak školovanja. Srednje obrazovanje nije obvezatno.

Vrste srednjih škola, ovisno o nastavnom planu i programu jesu:

- gimnazije
- tehničke i srodne škole
- umjetničke škole
- industrijske i obrtničke škole.

Visoko obrazovanje provodi se kroz sveučilišne i stručne studije. Sveučilišni studij ospozobljava studente za obavljanje poslova u znanosti i visokom obrazovanju, u poslovnom svijetu, javnom sektoru i društvu općenito te ih ospozobljava za razvoj i primjenu znanstvenih i stručnih dostignuća. Sveučilišni studiji ustrojavaju se i izvode na sveučilištu. Diplomski i

poslijediplomski studiji mogu se izvoditi i u suradnji sa znanstvenim institutima. Stručni studij pruža studentima primjerenu razinu znanja i vještina koje omogućuju obavljanje stručnih zanimanja i osposobljava ih za neposredno uključivanje u radni proces. Stručni studiji provode se na visokoj školi ili veleučilištu, a mogu se provoditi i na sveučilištu. Veleučilišta ili visoke škole mogu organizirati specijalistički diplomske stručne studije u trajanju od jedne do dvije godine za osobe koje su završile stručni studij ili preddiplomski sveučilišni studij. Poslijediplomski sveučilišni studij traje po pravilu tri godine. Ispunjnjem svih propisanih uvjeta i javnom obranom doktorskog rada stječe se akademski stupanj doktora znanosti (dr. sc.) odnosno doktora umjetnosti (dr. art.). Sveučilište može organizirati poslijediplomski specijalistički studij u trajanju od jedne do dvije godine, kojim se stječe zvanje sveučilišnog specijalista uz naznaku struke (univ. spec.).

U Općini Sali organizirani su:

Dječji vrtić Orkulice osnovan je 2003. godine. Dječji vrtić je javna ustanova koja u okviru djelatnosti predškolskog odgoja i obrazovanja skrbi o djeci rane i predškolske dobi, a sukladno Zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju ostvaruje programe odgoja, obrazovanja, zdravstvene zaštite, prehrane i socijalne skrbi djece predškolske dobi sukladno s razvojnim svojstvima i potrebama djece te socijalnim, kulturnim, vjerskim i drugim potrebama obitelji.

Na osnovi javnih ovlasti, a u skladu sa Zakonom o općem upravnom postupku, Dječji vrtić obavlja sljedeće poslove:

- upis i ispis djece s vođenjem odgovarajuće dokumentacije, izdavanje potvrda i mišljenja,
- upisivanje podataka o Dječjem vrtiću u zajednički elektronički upisnik.

Osnovna škola „Petra Lorinija“ najstarija je na zadarskom području. Dobila je ime po Petru Loriniju, Saljaninu koji je 1873. godine uveo hrvatski jezik u školu. Osnovna škola s jednim odjelom samo za muškarce osnovana je 1840. godine. Nastava je bila na talijanskom jeziku. Od 1852-1856. godine zavedena je privatna škola. 1873. godine uvedena je nastava na hrvatskom jeziku. 1883. godine uvedena je i nedjeljna škola, a 1884. mješovita s jednim odjelom. 1898. godine završena je sadašnja zgrada i u njoj se počinje održavati nastava, da bi 1932. godine bila dograđena i ostala takva do danas. Između dva svjetska rata djelovala je šestogodišnja škola. Godine 1954. postaje narodna osmogodišnja škola. Zakonom o osnovnoj školi iz 1959. godine transformira se u osnovnu školu sa svih osam razreda, te joj se pridružuju škole: Zaglav, Žman, Luka i Rava. Reorganizacijom mreže osnovnih škola na području bivšeg kotara Zadar iz 1962. godine, škola Sali i škola Veli Iž spajaju se u jednu školu, koja dobiva ime Osnovna škola „Sali“. Povodom stote obljetnice uvođenja hrvatskog jezika u navedenu školu, ona dobiva ime Petra Lorinija. Područne škole su u međuvremenu zatvorene zbog drastičnog opadanja broja djece. Danas je Osnovna škola „Petar Lorini“ matična škola koju pohađa 80 učenika. U sastavu škole djeluje područna škola Božava s ukupno 4 učenika.

7.2. Kultura i prirodna baština

Dugootočka kulturno-povijesna baština iznimno je bogata i raznolika. U svakom dugootočkom mjestu mogu se pronaći višestoljetne građevine, pogotovo kad su u pitanju župne crkve. Otok je bio poznat i po glagoljaškoj tradiciji, te se po raznim arhivima i privatnim zbirkama mogu pronaći tekstovi na glagoljici iz gotovo svakog dugootočkog mjesta. Prisutni su i natpisi u kamenu, na crkvama, privatnim kućama. Najupečatljiviji su sakralni objekti, koji svjedoče o brizi koju su stanovnici posvećivali duhovnom životu.

Pod zaštitom društva danas se na otoku nalaze kulturna dobra, kao svojevrsni spomenici graditeljstva i arheoloških nalazišta koja treba zaštiti:

Zaštićene cjeline

Popis kulturnih dobara sa stupnjem zaštite

R-registrirano dobro upisano u Registar nepokretnih kulturnih dobara

PZ-preventivna zaštite

E-evidencirani spomenici graditeljstva i arheološka nalazišta koja treba istražiti

Ruralno-urbane cjeline

Povjesna jezgra-Porat, Južno selo i

Zmorašnje selo-Sali

Ruralne cjeline-etnobaština

Dvor Šešelja, Zaglav

Dvor Špralja, Zaglav

Dvor Čuka, Zaglav

Dvor Didović, Gladić, Žman

Dvor Morović, Žman

Dvor Kišeta, Žman

Dvor Vidulić, Žman

Kuća Šegota, Žman

Povjesna građevine i sklopovi

Sakralne građevine-crkve, kapele, samostani

Župna crkva Sv.Nikole biskupa (sagrađena 1883.g., obnovljena 1938.g.), Božava

Crkva Sv.Nediljice (17.st.), Božava

Crkva Sv. Križa na groblju (9 st.), Božava

Župna crkva Sv.Kuzme i Damjana (17.st.), Brbinj

Kapela Sv.Blaža u sustavu ljetnikovca obitelj Soppe, Brbinj

Župna crkva Sv.Leonarda (obnovljena 1939.g), Dragove

Crkva Male Gospe na Dubovici (15.st.), Dragove

Župna crkva Sv.Stjepana (srednjevj., pregrađena 1882.), Luka

Crkva Sv.Nikole biskupa na obali, Luka

Župna crkva Gospe Karmelske (sag.1679.g; obn.1900.), Savar

Crkva Sv.Pelegrina (9.-11.st., dogradnja 18.st.) na otočiću i mjesno groblje, Savar

Župna crkva Uznesenja BDM (1465., dograđ. 1670.), Sali

Kapela Sv.Nikole (1583.) u sastavu kaštela Guerini, Sali

Crkva Sv.Roka, 17/19.st., Sali

Crkva Sv.Antuna, Sali

Crkva Sv.Jakova, ap. (1547.)-zadužbina obitelji Fanfogna, (obnovljena 1930.g.) Soline

Župna crkva Sv.Antuna Padovanskog (19.st.), Veli Rat

Crkva Gospe Karmelske (1778.g.) Verunić

Franjevački samostan Sv.Mihovila Arhanđela (1458.), Zaglav

Župna crkva Sv.Ivana Glavosjeka (1674.), Žman

Župna crkva Sv.Ignacije, isp. (sagrađena 1690.g, obn.1925.g.), Zverinac

Stambene građevine

Ljetnikovac obitelji Soppe (17.st.) s gospodarskim zgradama, parkom i kapelom
Sv.Blaža, Brbinj

Kaštel Guerini (17.st.) s kapelom Sv.Nikole (Sv. Mikule) (sagrađena 1583.god.), Sali

Kuća Peticioli (17.st.), Sali

Kuća Rančić – Zmorašnje selo (16.st.), Sali

Ljetnikovac Fanfogna (16.st.), Zverinac

Ljetnikovac Fonfogna (16.st.), Zverinac

Elementi povijesne opreme prostora, tehničke građevine, niskogradnje s uređajima

Svjetionik Vela sestrica (1876.), Sali

Svjetionik Veli Rat (1849.), Veli Rat

Arheološki lokaliteti

Podmorski arheološki lokaliteti

Ribnjak u sklopu antičke vile u M.Proversi, Sali

Garmenjak, između Dugog otoka i Kornata, Sali

Ostaci antičkog kamenoloma s pristaništem na avdari, Sali

Kopneni arheološki lokaliteti

Gradina Kruna (66 m), Božava

Gradina Gračina s bizantskom utvrdom (5/6.st.), Božava

Nediljno s grobnim humkom, Božava

Nediljno s grobnim humkom, Božava

Kosa Vrh s ostacima grobova, Božava

Ostaci ranokršćanske crkve na otočiću Utran, Brbinj

Gradina (220 m), Brbinj

Grobni humci uokolo naselja , Brbinj

Crkvina s mogućim ostacima crkve Sv.Stjepana, Luka

Grobna gomila Vela straža na visini od 338 m (promjera 20 i vis.3m), Luka

Gradina Omiš, Sali

Dugo polje-ravna liburnska nekropola (prahist.), sali

Gradina Čuh, Sali

Veliki Brčastac, Sali

Ranjovica, Sali
Gradina Koženjak, Sali
Ostaci ranosrednjovjekovnog naselja i crkve Sv.Luke, Sali
Krševanje polje, Sali
Stivanje polje s antičkim ostacima i Crkvicom Sv.Ivana iz 11.st., Sali
Citorij s ostacima crkve Sv.Viktora, Sali
Mala Proversa s antičkim ostacima villae rustice, Sali
Grobni humak na otoku Lavdari, Sali
Gradina (208 m), Savar
Ostaci eremitskog samostana Sv.Pavla, Savar
Gradina, Soline
Panjorovica kod svjetionika s ostacima iz paleolitika, Veli Rat
Sv.Jelena-ostaci crkve i gospodarskog imanja, Veli Rat
Ripišće s ostacima crkve i starog naselja, zverinac
Gradina Gračina, Žman
Ostaci antičke arhitekture u polju uz crkvu Sv.Ivana Žman
Pećina Vlakno s ostacima iz mlađeg paleolita

Područje, mjesto, spomenik ili obilježje vezano uz povijesne događaje i osobe

Spomenik vezan uz povijesne događaje

Spomenik palim borcima, Sali
Spomenik potopljenim partizanima na Bludu, Sali
Spomenik NOR-a u Polju, Sali

Područje vezano uz povijesne događaje-spomen park

Stari škver (Partizansko brodogradilište) u Sašcici, Sali

S obzirom da prostor Općine Sali ima izrazitim prirodnih vrijednosti koje bi trebalo štititi (međuostalim i obalne zone koje je, kako bi se sačuvale od bilo kakve devastacije, potrebno podvrgnuti posebnoj skrbi), naglašena je potreba planskog pristupa i provođenja opsežnih radnji u cilju izrade odgovarajuće dokumentacije koja mora jamčiti proces dosljednog i sustavnog ostvarenja zaštite prostora kao temeljne vrijednosti i očuvanja prirodnih datosti. To se prvenstveno odnosi na:

- Špilja Strašna peć–spomenik prirode (geomorfološki)-nije još zaštićena u toj kategoriji, već je u prijedlogu za zaštitu,
- Dugootočki Strmac,
- Rt Kameničica, zapadno od Brbišćice – podmorska špilja,
- Zapadni dio Dugog otoka od otočića Mežanj do otočića Golac, na zapadnoj strani uključujući uvale Saharun i Pantera, te sve sjeverne uvale do Uvale Zagračina i otočić Bršćak. Dio ovog prostora je značajni krajobraz (sjeverozapadni dio Dugog otoka;),

- Sjeverne uvale između Božave i Dragove (Opatočina, Gruševica i obalni potez do Uvale Dumboka),
- Akvatorij i otočići V. i M. Planatak i Tatišnjak,
- Akvatorij Uvalu Jaz–Brbinj sa Rtom Koromašnjak,
- Otočić Utra,
- Južni dio otoka Zverinca sa otočićima Šilo i Sparošnjak,
- Dio Ravskog Kanala sa uvalom Luškom i otočićem Luškim,
- Južni dio Dugog otoka od Uvale Grebena do granice Park prirode Telašćica sa Velikim i Malim jezerima,
- Južni dio otoka Lavdara uključivši i Malu Lavdaru,
- Maslinik Sali kao značajni krajobraz,
- Žmanska jezera.

Navedene površine potrebno je zaštiti oo bilo koje neplanirane intervencije.

Crkva Blažene Djevice Marije, Sali

U lapidariju crkve čuvaju se dva ulomka kamene plastike ukrašena troprutim pletenicama. Ova dva ulomka su dijelovi istog pluteja koji je sekundarno upotrebljen kao nadgrobna ploča. Ovakvih nalaza na području ranočrkvjekovne hrvatske države pronađeno je dosta, te se na temelju analogije može smjestiti vrijeme početka gradnje crkve na kraj 9. te kroz 10 stoljeće (predromaničko razdoblje). Crkva je porušena 1465., te je podignuta veća, a gradio ju je domaći majstor Juraj Lukačević. U 16. stoljeću izmijenjeno joj je pročelje, tako da joj je ugrađen novi portal renesansnog oblika i škropionica na kojoj je označena godina 1561. Dvadeset godina kasnije srušeno joj je svetište kako bi se dogradio prostrani trobrodni prostor sa sakristijom pa crkva dobiva tlocrt latinskog križa. Monumentalni drveni glavni oltar potječe iz 17. st. i ima baroknu palu s naknadno umetnutim dvjema ranorenesansnim slikama koje su dijelovi uništenog poliptika. To su slike „Bogorodica“ i „Mrtvi Krist“. Crtež, modelacija i određeni predmeti ovih slika ukazuju na padovanski krug druge polovine XV st. Od zlatarskih radova pozornost zaslužuje nekoliko ophodnih križeva te kaleža gotičkog stila, a rad su zadarskih zlatara.

Crkva Sv. Ivan, Sali (Stivanje polje)

Crkva Sv. Ivana u dokumentima se javlja vrlo rano. Njen najstariji spomen datira iz 1064. ili 1065. godine, a spominje se pod imenom Cela Sancti Iohannis. Na temelju pronađenih ostataka arhitekture i kamene plastike crkva datira iz predromaničkog razdoblja (IX st.). Međutim, u novijim radovima izvode se zaključci da je ona ranijeg datuma, nastala u vremenu 5.-6. st. čemu svjedoči i pronalazak zavjetne are s posvetom Herkulu što nas navodi da se sama crkva jednim svojim dijelom uklopila u antičko gospodarsko imanje. Svoj kontinuitet je nastavila u predromaničkom vremenu, o čemu svjedoče pronađeni ostaci kamene plastike iz

tog vremena. Njezin vijek trajao je i tijekom romanike i gotike, što potvrđuju pisani dokumenti i pronađeni ulomak romaničke konzole.

Koženjak, Sali

Na lokaciji postoje ruševni ostaci arhitekture te ulomci predromaničkog crkvenog namještaja (dva ulomka pluteja i impost kapitel). Nažalost, na Koženjaku kod Sali do danas nisu vršena nikakva arheološka istraživanja, te nema naznaka kako je crkva mogla izgledati sa ulomcima kamenog namještaja. Ovaj lokalitet je zanimljiv s obzirom da se radi o prapovijesnoj gradini koja je kasnije poslužila u kasnog antici kao utvrda s koje se nadzirao morski plovni put čemu svjedoče i sitni ulomci bizantske keramike nedavno pronađeni. Pravo stanje na lokalitetu Koženjak kod Sali tek će se moći utvrditi arheološkim istraživanjima, a njih bi, s obzirom na postojeće ruševne zidove i pronađene ulomke kamene plastike, u trebalo provesti.

Crkvina, Sali

Na području brdašca Sukavca na krajnjem jugoistočnom dijelu Dugog otoka, usred poluotoka koji sa sjeverne strane zatvara uvalu Telašćicu kod Sali, nalaze se ruševni ostaci manje crkve koja se u narodu naziva Crkvina. Sastoji se od longitudinalne pravokutne lađe veličine 5x3,70 m i polukružne apside širine 2,50 m i dubine 1,70 m.. Prema nekim mišljenjima, crkvica je bila posvećena Sv. Luki. U neposrednoj blizini pronađeni su i ostaci ilirskih i rimske vremena, te je vjerojatno da se tu nalazilo manje naselje za čije je potrebe u kasnoj antici podignuta i ova mala crkvica.

Na Dugom otoku danas vrijede propisi o zaštiti dijelova prirode koje je donijelo nadležni ministarstvo.

Postoje pravila za šest kategorije zaštite. To su:

- park prirode
- posebni rezervati prirode
- rezervati prirodnih predjela – značajni krajobraz (park šuma)
- zaštićeni krajobraz
- speleološki objekti
- zaštita flore i faune

Na otoku se nalazi Park prirode „Telašćica“ Sali, poznat cijeloj javnosti. U posebne rezervate prirode na Dugom otoku spadaju dva rezervata. Jedan je poznat po botaničkom masliniku Saljsko polje, od oko 240 ha maslinika i krša, a drugi je gotovo nepoznat. Geomorfološki rezervat graniči s Parkom prirode i proteže se s vanjskom linijom Otoka nekoliko kilometara.

Park prirode „Telašćica“ kao zaštićeno područje

Uvala Telašćica smještena je u središnjem dijelu istočne obale Jadranskog mora, u jugoistočnom dijelu Dugog otoka. Zahvaljujući svojoj iznimnoj ljepoti, bogatstvu i značaju, ova uvala, okružena s 13 otoka i otočića, i šest otočića unutar uvale, proglašena je Parkom prirode 1988. Status zaštićenog područja dobila je još 1980. zahvaljujući svojem iznimno vrijednom biljnom i životinjskom svijetu, geološkim i geomorfološkim fenomenima, vrijednim zajednicama morskog dna te zanimljivom arheološkom nasljeđu. Područje Parka prirode Telašćica, područje je bogato suprotnostima, tihim i mirnim plažama položenom obalom s jedne strane i divljim strmim klifovima s druge strane. Tu se nalazi područja šuma alepskog bora i hrasta crnike s jedne strane, te ogoljelog kamenjara s druge, područje obrađenih polja prekrivenih vinogradima i maslinicima, ali i područja degradiranih oblika vegetacije koja prekrivaju suha staništa.

Tri temeljna fenomena predstavljaju osnovna obilježja ovog područja: jedinstvena uvala Telašćica kao najsigurnija, najljepša i najveća prirodna luka u Jadranskom moru, u kojoj se nalazi 25 malih plaža, strmci otoka Dugi otok ili takozvane „stene“, koje se uzdižu do 161 metar nad morem i spuštaju u dubinu do 90 m, te i konačno slano jezero „Mir“ s ljekovitim svojstvima. Najslikovitiji među otocima je otok Katina, a najneobičniji zasigurno Taljurić. Ukupna površina Parka prirode je 70,50 km² i to 25,95 km² na Dugom otoku i susjednim otočićima te 44,55 km² na moru. U okolini su predivne obrađene livade, a na brežuljcima bogata mediteranska vegetacija s oko 500 biljnih vrsta i jednako bogatom faunom. Podmorski svijet broji preko 300 biljnih i 300 životinjskih vrsta.

Više od 2.500 sunčanih sati godišnje, srednja siječanjska temperatura viša od 7°C i srednja godišnja temperatura viša od 16°C, obilježja su klime tog prostora. Zimi more ima približno 13°C, a ljeti približno 23°C. Telašćica je od davnine napučen kraj što svjedoče i ostaci rimskih građevina u Maloj Proversi, kao i brojne predromaničke crkvice, među kojima se ističe crkva Sv. Ivana u Stivanjem polju. O tome da su počeci ribarstva u Hrvata započeli baš na ovim obalama svjedoči prvi zapis o ribarstvu s kraja X stoljeća. U Parku prirode moguće je roniti na nekoliko atraktivnih mjesta u blizini klifova, te šetati po zanimljivim mjestima. Prekrasan pogled s vidikovca Grpaščak ne smije se propustiti. Mnogo toga, privuklo je i privlači svakodnevno posjetitelje u uvalu Telašćica, koja kao Park prirode Republike Hrvatske pripada visokoj kategoriji zaštićenih dijelova prirode, što i zaslužuje. U blizini Parka prirode Telašćica nalaze se su i tri hrvatska nacionalna parka: NP Kornati, NP Paklenica i NP Krka, te dva parka prirode PP Vransko jezero i PP Velebit.

7.2.1. Kulturno - društvene djelatnosti

Kultura i kulturne aktivnosti uglavnom su rezultat rada pojedinaca entuzijasta koji podupiru takav kontinuitet. Kultura se smatra, vidom turističke ponudom, a ne potrebom pojedinaca i zajednice. Osim Sali kao općinskog centra, demografski djelomično napučenog naselja, i Božave kao turističkog središta, ostala su mjesta bez pojedinaca i bez institucija koje vode brigu o kulturi. U Salima vrlo dobro radi Hrvatska knjižica i čitaonica, koja osim svakodnevnog tiska, tjednih i drugih časopisa te ilustracija, ima više tisuća raznovrsnih knjiga. Knjižnicom se služe brojni mještani, osobito školska djeca i mladež. U Salima djeluje i amatersko kulturno – umjetničko društvo čiji je predsjednik amater. Organiziraju se kulturne manifestacije i priredbe u suradnji s knjižnicom. Vrijedno je spomenuti i vrlo aktivnu „Tovareću mužiku“, koja često nastupa na manifestacijama u Zadru i šire. Zacijelo su najznačajnija savjetodavna događanja poznate „Saljske užance“, koje se održavaju svake godine prije Velike Gospe, velike saljske duhovne svetkovine. Traju 4 – 5 dana i sadrže kulturno – zabavni program s raznim sportskim natjecanjima, ribarskim noćima, „Saljskom noći“ (defile brodova s lampionima) i „Trkom tovara“. Održava se zabavni program, nastupaju klape i zabavni pjevači, nastupa i „Tovarećeva mužika“ i na kraju sve završava vatrometom. Nekoliko dana Sali živi 24 sata, a proslava privuče više tisuća posjetilaca, osobito mladih.

Također, održavaju se nogometni turniri u Salima. Dugootočka skupina otoka vrlo je atraktivna kao nautička i ronilačka destinacija s potrebnim sadržajima i uslugama. Osim nautike i ronjenja, na Dugom otoku, prema podacima Turističke zajednice Dugi otok, nude se i usluge organiziranog ribarenja (jutarnji, dnevni, večernji i višednevni ribolov). Postoje brojne atraktivne pješačke i biciklističke staze koje povezuju dugootočka mjesta međusobno ali i sa PP Telašćica. Na Dugom otoku postoje tri lovne zone, od kojih je najpoznatija u Parku prirode Telašćica, gdje se može sudjelovati u lovu na muflone. U Salima postoji i djeluje amatersko Dobrovoljno vatrogasno društvo, čiji se članovi aktivno uključuju u neke od

kulturnih manifestacija. Sportsko ribolovno društvo „Kornat“ djeluje u Salima. Isto takvo društvo djeluje i u Božavi. Ta društva, uz ostalo, organiziraju i klupska natjecanja u udiciarenju. Za održavanje skupova žitelja u Salima su 1617. bile sagrađene 3 seoske „barake“, po jedna u svakom zaseoku. One su za tu namjenu poslužile sve do kraja 19. st. Skoro u svim selima otoka postojale su i tzv. „bra(t)ske kuće“, koje su služile u prvom redu crkvenim bratovštinama, ali i za sastajanje žitelja radi rješavanja seoskih potreba i dogovaranja oko raznih događanja.

7.3. Zdravstvo

Podaci o zdravstvenoj zaštiti u Hrvatskoj u skladu su s preporukama i definicijama Svjetske zdravstvene organizacije. Zakonom o zdravstvenoj zaštiti omogućeno je otvaranje privatne prakse i osnivanje privatnih ustanova. U tijeku 1994. završena je preobrazba zdravstvenih ustanova i njihovo organizacijsko prilagođavanje navedenom zakonu, što je imalo za posljedicu prestanak rada medicinskih centara i njihovu preobrazbu u ustanove primarne i bolničke zdravstvene zaštite te zavode za javno zdravstvo. 1997. počinje proces zakupljivanja dijelova zdravstvenih ustanova primarne zdravstvene zaštite (domova zdravlja i ljekarni) u vlasništvu županija i grada Zagreba. U 2003. počeo je proces spajanja domova zdravlja i osnivanja županijskih domova i domova zdravlja grada Zagreba te se od te godine broj domova zdravlja smanjio. Služba zdravstvene zaštite školske djece i mladeži reorganizirana je od 1998. Liječenje školske djece obavlja se u sklopu ambulanti opće medicine, a preventivna zaštita u službama školske medicine koje su prešle u zavode za javno zdravstvo. Zbog toga je broj djelatnika i organizacijskih jedinica opće medicine veći od 1998. Zdravstvena je djelatnost organizirana na tri razine. Zdravstvena djelatnost na primarnoj razini obuhvaća djelatnost opće medicine, školsku medicinu, higijensko-epidemiološku zaštitu, zubno zdravstvenu zaštitu, hitnu medicinsku pomoć, medicinu rada, primarnu zaštitu žena i djece, patronažnu i ljekarničku djelatnost. Obavlja se u zdravstvenim ustanovama bez obzira na vrstu vlasništva: domovima zdravlja, ustanovama za hitnu medicinsku pomoć, ustanovama za zdravstvenu njegu u kući i ljekarnama te ordinacijama privatne prakse. Zdravstvena djelatnost na sekundarnoj razini obuhvaća specijalističko-konzilijsku zdravstvenu zaštitu te bolničku zdravstvenu zaštitu koja se provodi u općim i specijalnim bolnicama i lječilištima. Zdravstvena djelatnost na tercijarnoj razini obuhvaća obavljanje najsloženijih oblika zdravstvene zaštite iz specijalističkih djelatnosti u kliničkim ustanovama i državnim zdravstvenim zavodima.

Na Dugom otoku koji ima oko 1800 osiguranika, stalni liječnik je u tri mjesta: u Salima, Žmanu i Božavi. Problem stomatologije više je nego izražen na Zadarskim otocima, te otočani stomatološku djelatnost moraju potražiti u Zadru. Jedna stomatološka ambulanta nalazi se u Salima, kao i apoteka. Budući međuotočni prijevoz u plovidbenom redu državnog brodara ne postoji, Dom zdravlja ugovorio je privatni međuotočni prijevoz liječnika s otoka na otok. Hitni prijevoz pacijenata s otoka obavlja se brzim plovilima Lučke kapetanije i Pomorske policije, a ugovoren je putem nadležnih ministarstva.

7.4. Socijalna skrb

Sustav socijalne skrbi definiran je Zakonom o socijalnoj skrbi kao temeljni zakon kojim se uređuje način obavljanja i financiranja djelatnosti socijalne skrbi, korisnici prava, postupak za ostvarivanje tih prava, te druga pitanja od značenja za obavljanje ove djelatnosti. Socijalna

skrb je djelatnost kojom se osigurava i ostvaruje pomoć za podmirenje osnovnih životnih potreba socijalno ugroženih, nemoćnih i drugih osoba. Pritom je riječ o potrebama koje ove osobe, zbog nepovoljnih osobnih, gospodarskih, socijalnih i drugih razloga, ne mogu zadovoljiti same, niti uz pomoć članova obitelji. Radi sprečavanja, ublažavanja i otklanjanja uzroka i stanja socijalne ugroženosti socijalnom skrbi pruža se potpora obitelji, posebice djeci i drugim osobama koje ne mogu brinuti same o sebi. Općenito govoreći, ranjive skupine, odnosno skupine s povećanim rizikom siromaštva i socijalne isključenosti, su one s niskim primanjima (nezaposleni, starije osobe bez mirovine, određene kategorije umirovljenika, jedno roditeljske obitelji), ranjive etničke manjine (Romi), osobe s invaliditetom i dr.

Sredstva za financiranje djelatnosti socijalne skrbi osiguravaju se pretežno iz državnog proračuna, i to oko 96%, dok se ostalih 4% osigurava iz prihoda za posebne namjene. Proračunski izdaci u financiranju sustava socijalne skrbi kretali su se od 2.509.026.429 kuna ili 0,80% BDP-a u 2007. godini do 2.966.389.499 kuna ili 0,89% BDP-a u 2009. godini. Socijalna skrb ostvaruje se putem centara za socijalnu skrb, centara za pomoć i njegu, državnih i nedržavnih domova socijalne skrbi, decentraliziranih domova za starije i nemoćne osobe, drugih domaćih i stranih pravnih i fizičkih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi, udomiteljskih obitelji, obiteljskih domova, organiziranog stanovanja, organizacija civilnoga društva i dr. U Republici Hrvatskoj na državnoj razini djeluje 80 centara za socijalnu skrb s 27 podružnica koje obavljaju niz funkcija koje se mogu podijeliti na javne ovlasti u području socijalne skrbi, obiteljsko-pravne i kazneno-pravne zaštite, te stručno-analitičke, finansijske i druge poslove. Trenutačno u Hrvatskoj postoji 275 državnih i nedržavnih domova i drugih pravnih osoba koji obavljaju djelatnost socijalne skrbi za djecu i mladež bez odgovarajuće roditeljske skrbi, djecu i mladež s poremećajima u ponašanju, djecu s teškoćama u razvoju i odrasle osobe s invaliditetom, djecu i odrasle osobe žrtve obiteljskog nasilja, djecu i odrasle osobe žrtve trgovanja, ovisnike o alkoholu, drogama i drugim opojnim sredstvima, starije i nemoćne osobe, te psihički bolesne odrasle osobe.

7.5. Swot analiza – Društvene djelatnosti

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Donekle dobar sustav predškolskog i osnovnoškolskog obrazovanja ➤ Donekle zadovoljavajuća primarna zdravstvena zaštita ➤ Bogata povijest prostora ➤ Tradicionalni osjećaj identiteta ➤ Donekle razvijena sportska aktivnost 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Nedovoljna valorizacija kulturnih i tradicionalnih vrijednosti ➤ Nedovoljno razvijen "društveni život" ➤ Nedovoljno razvijena sportska aktivnost
MOGUĆNOSTI	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Organizirani pristup valorizaciji bogate 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Neodgovarajuća i nesustavna valorizacija

<p>povijesti prostora te kulturnih i tradicijskih vrijednosti (turistička ponuda)</p> <ul style="list-style-type: none">➤ Ulaganje u obrazovanje (ukupno) i jači poticaj➤ Podizanje kvalitete zdravstvenih usluga➤ (posebno hitna pomoć)➤ Izgradnju sadržaja za turističku ponudu i građanstva	<p>kulturnih i tradicijskih vrijednosti</p> <ul style="list-style-type: none">➤ Suvremena turistička kretanja mogu narušiti elemente identiteta i tradicijskih vrednota (negativan utjecaj turizma)➤ Dugoročna strategija razvoja društvenih djelatnosti (ne postoji)➤ Nedostatno financiranje
---	--

Izvor: Vlastita obrada, 2015.

8. GOSPODARSTVO

Prirodni resursi jedan su od temelja za napredak gospodarstva. Njihov geografski raspored, broj lokacija i izdašnost određuju mogućnosti nacionalnog razvoja. Iskorištavanje prirodnih bogatstava te njihovo racionalno korištenje, čuvanje i zaštita, od presudne su važnosti za državu, i svakog pojedinca. Oni mogu biti važna uporišta u gospodarskoj orientaciji zemlje jer često omogućuju komparativne prednosti koje mogu rezultirati jeftinijom proizvodnjom i povećanjem konkurentnosti. Kapacitet održivosti okoliša kojim se određuje dopušteni opseg razvoja, odnosno korištenje resursa, a da se ne dogode neprihvatljivi ekološki i društveni utjecaji, postaje značajna ekološko-ekonomska norma upravljanja prirodnim resursima. Zalihe prirodnog kapitala na globalnom, regionalnom i lokalnom planu treba zaštiti i njima upravljati na način da kvaliteta i količina resursa bude osigurana i u budućnosti.

Prema uobičajenim kriterijima (ukupni prihod, dobit, zaposlenost, itd) kojima se određuje ključni gospodarski sektor, gospodarske djelatnosti podijeljena su na :

- Turizam i ugostiteljstvo,
- Poljoprivredu i ribarstvo,
- Proizvodnju, industriju.

Preko 1000 godina u Salima je razvijeno ribarstvo, čemu svjedoči i prvi pisani spomenik o ribarstvu u našim krajevima. Od 1905. g. u Salima radi tvornica ribljih konzervi Mardešić. Također, razvijena je i poljoprivreda, posebno maslinarstvo. Unatrag pedesetak godina počeo se razvijati i turizam. Od ostalih zanimanja, ističe se brodogradilište u Sašcici, a u zadnjih desetak godina počele razvijati su se djelatnosti vezane uz turizam. Najviše se uložilo u obnovu luke, koja je sada sposobna primiti oko 80 jedrilica i glisera.

Turizam i ugostiteljstvo:

Svojim turističkim objektima, neposrednom blizinom Parka prirode Telašćica te Nacionalnog parka Kornati, Sali su mjesto idealno za opuštanje. Ljubitelji aktivnijeg odmora mogu u Salima iznajmiti brodicu, bicikl ili skuter te tako razgledati ljepote samog mjesta i cijelog Dugog otoka. Postoji i taksi služba koja zainteresiranim nudi vožnje po cijelom Otoku.

Općina Sali ima razvijen izletnički, nautički i sportski turizam. Planira izgraditi i hotel visoke kategorije s dodatnim sadržajima za goste nautičare te stvoriti sinergiju hotela s postojećom infrastrukturom za nautičare. Zbog svoje razvedene obale, Dugi je otok oduvijek bio privlačno odredište svih nautičara koji su odlučili posjetiti zadarski akvatorij. U Salima, Brbinju i Božavi postoje privezišta uređena za prihvat brodova, uz mogućnost uzimanja vode i struje. U Salima postoji i sanitarni kompleks uključen u cijenu veza. U Velom Ratu nalazi se marina Baotić sa pripadajućim sadržajima kao što su to recepcija i sanitарne prostorije.

Osim u uređenim privezištima, sidrenje je moguće i po ostalim dugootočkim uvalama, od kojih mnoge imaju postavljene bove za vez. Najpoznatije dugootočke uvale su Telašćica i Čuna, koju uski kanal spaja s zaljevom Pantera. Obje su lokacije dobro poznate nautičarima, a sigurne su za sidrenje jer su svojim položajem zaštićene od jakih vjetrova. Od ostalih uvala značajno je spomenuti duboku uvalu Solišćica u kojoj se smjestilo mjesto Soline, te uvalu Brbinjsćica, jedno od najsigurnijih dugootočkih sidrišta prema otvorenom moru.

Dugi otok i njegovo sjedište Sali, nudi bogatu ponudu aktivnosti, kao ribarenje, ronjenje, planinarenje, kajaking, izleti (Nacionalni park Kornati, park prirode Telašćica; Zadar)

Jedno od najljepših prirodnih bogatstava Dugog otoka zasigurno su njegove plaže i uvale. Projekt izrade Regionalnih programa uređenja i upravljanja morskim plažama pokrenulo je Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, kao jednu od mjera Nacionalnog programa upravljanja i uređenja morskih plaža. Regionalni program uređenja i upravljanja morskim plažama Zadarske županije obuhvatio je ukupno 299 morskih plaža na području 26 jedinica lokalne samouprave u Zadarskoj županiji, pa tako i 20 plaža Općine Sali uvrštenih u Regionalni program. Bogat izbor tradicionalno spremljenih jela pogotovo od ribe, a i mesa, daje dodatnu ponudu ugostiteljstvu same Općine, i otoka u cjelini.

TZ Sali raspolaže sa ukupno 2.362 kreveta, od toga najviše u privatnom smještaju ca 1.623 kreveta, 2 autocampa kargita kap. ca 100 mjesta i Mandarinio kap. ca.. 150 mjesta.

Tablica 9.: Broj noćenja turista od siječnja do prosinca u 2016.godini TZ SALI

Datum	Dolasci domaći	Dolasci strani	Dolasci ukupno	Noćenja domaći	Noćenja strani	Noćenja ukupno	Broj turista domaći	Broj turista strani	Broj turista ukupno
2016/01	0	4	4	0	16	16	0	4	4
2016/02	0	9	9	0	59	59	0	9	9
2016/03	17	11	28	186	34	220	17	12	29
2016/04	5	44	49	270	261	531	16	44	60
2016/05	41	639	680	250	3.174	3.424	49	649	698
2016/06	239	1.853	2.092	1.132	11.515	12.647	242	1.963	2.205
2016/07	843	5.264	6.107	4.748	41.336	46.084	873	5.973	6.846
2016/08	973	5.755	6.728	7.981	48.937	56.918	1.253	7.129	8.382
2016/09	106	1.532	1.638	1.077	14.529	15.606	182	2.559	2.741
2016/10	10	229	239	55	969	1.024	27	254	281
2016/11	1	10	11	3	119	122	1	17	18
2016/12	8	8	16	42	96	138	8	12	20
Ukupno:	2.235	15.350	17.585	15.702	120.949	136.651	2.660	18.613	21.273

Izvor: TZ Sali , 2016.

Tablica 10. Broj noćenja turista od siječnja do prosinca u 2016.godini TZ BOŽAVA

travanj	486
svibanj	1072
lipanj	5608
srpanj	13228
kolovoz	14812
rujan	6126
listopad	196
Ukupno:	41528
Domaći:	13337
Strani:	28211
Ukupno:	41548

Izvor; TZ Božava 2016,

TZ Božava raspolaže sa ukupno 490 ležaja i to 171 u privatnom smještaju i 319 u hotelskom smještaju (4 hotela)

Poljoprivreda i ribarstvo:

Sunce, krševito tlo i oskudica vode od davnina obilježavaju razvitak otočne poljoprivrede. Samo 6% ukupne površine hrvatskih otoka je plodno, a obrada zahtijeva veliku brigu i mnogo rada. Vinogradi su uglavnom napušteni i u poljima i u kršu. Brojna kraška polja, osobito ona na JI dijelu otoka, skoro su u potpunosti napuštena i u njima buja korov i makija, iako do svakog polja danas vodi prohodni, pa i asfaltirani put za traktor, a i za auto. Tek poneko domaćinstvo u Žmanskim jezerima održalo se i uzboga vinograde i ponešto povrća, jer imaju mogućnost natapanja. Na održavanju maslinarstva samo je nešto malo bolja situacija. Održavaju se mnogi, osobito mlađi maslinici i oni bliže naselju, a tom se aktivnošću bave uglavnom osobe srednje i starije dobi. Za svoje kućne potrebe mnoga domaćinstva obrađuju vrtove a samo manji dio nekih polja za povrtlarske kulture(krumpir, kupus, bob, blitvu, grašak i dr).

Prvobitna naselja bila su smještena uz plodna polja jer je poljodjelstvo bila osnovna gospodarska djelatnost. Naseljenost je bila kontinuirana i u sljedećim razdobljima, no zbog razvoja pomorstva i ribarstva naselja se smještaju na uzvisinama bliže morskoj obali, dok se uz samu obalu grade malena skladišta koji služe za spremanje i čuvanje ribarske opreme. Sali su mjesto tisućgodišnje ribarske tradicije, potvrđene pisanim dokumentima iz 10. stoljeća, a prastari maslinici koji okružuju naselje svjedoci su intenzivne poljoprivredne djelatnosti održavane kroz stoljeća. Broj registriranih ribara je 23.

Maslinik Saljsko polje

U masliniku Saljsko polje nalaze se masline stare do 700 godina, što uz veličinu stabala predstavlja jedinstveno ekološko područje na ovom prostoru. Zbog starosti i same veličine stabala ovaj maslinik predstavlja značajan hortikulturni objekt na našoj obali, koji je proglašen botaničkim rezervatom. Starost maslina vidljiva je ne samo u opsegu debla pojedinih maslina, nego i iz razine oblikovanosti maslinika u kojem su vrlo često masline, tzv. 'stupi', izrasle uokolo starih, širokih panjeva (hripta). Lokalno stanovništvo maslinik zove „maslinova šuma“, a pretpostavlja se da su ga počeli saditi stari Grci, koji su imali posjede na otoku. Po svojoj starosti, prostranosti i izgledu, maslinik Saljsko polje predstavlja jedinstvenu botaničku, estetsku i turističku vrijednost. Da su „Saljani“ još uvijek vrijedni maslinari pokazuju i ostali pomno obrađeni maslinici, omeđeni urednim suhozidima. Na širem području Sali označeni su maslinski putevi, koji vode kroz stoljetne, ali još uvijek plodne maslinike te pomno obrađene intrade.

Proizvodnja i industrija

Tablica 11.: Gospodarske grane- nositelji gospodarskog razvoja

Djelatnosti (dodajte redova koliko je potrebno)						
NASELJE	Poljoprivreda	Ribarstvo	Graditeljstvo	Turizam	Javne usluge	Servisne djelatnosti (uslužne djelatnosti)
Sali	X	Mardešić d.o.o	GO Petešić, Vedran Petešić	Magrovica d.o.o.	Hrvatska pošta – 2 djelatnika	Elektroinstalacijski obrt Basioli, Ivan Basioli
	X	RO Ivo Frančeskini, Ivo Frančeskini	GO Mehmed Dervišević, Mehmed Dervišević	UTO Lavdara turist, Branko Filipi	Jadrolinija – 1 djelatnika	Taxi Frka, Mate Frka
	X	RO Šime Filipi, Šime Filipi	X	TO Litica, German Grbin	Ambulanta – 1 doktor	X
	X	RO Kalduk, Faust Filipi	X	TO Maestral, Tonči Grandov	Lučka kapetanija	X
	X	RO Ivo Raljević, Ivo Raljević	X	TO Mali Marko, Rino Mihić	Ured turističke zajednice Dugi otok	X
	X	RO Bonmar, Renato Bonja	X	TO Mana, Slaven Grandov	Komunalno društvo dugi otok i Zverinac	X
	X	RO Milivij Milin, Milivoj Milin	X	TO Maras, Jerko Maras	Ispostava pomorske policije	X
	X	RO Sebastijan Raljević, Sebastijan Raljević	X	ZTO Orlić, Ivan Orlić i Krešimir Dominis	Knižnica i čitaonica	X
	X	RO Joso Frančeskini, Joso Frančeskini	X	UO Aquarius, Zoran Ramov	Javna ustanova „Park prirode Telašćica“	X
	X	RO Zlatna mriža, Ladislav Zalović	X	UO Bagatela, Blaženka Fabijanović	Dom za stare i nemoćne	X
	X	RO Ivan Mihić, Ivan Mihić	X	UO Bočac, Željko Frka	Plovput d.o.o. – svjetionik Tajer na otoku Sestrice Vela	X
	X	RTO Tome, Tomislav Čarić	X	UO Conteš, Uzeir Hasip	Općinska uprava	X
	X	DUMBOKA MAR d.o.o., ribogojilište; Boris Pašeta	X	UO Jakov, Nikola Raljević	Mjesni odbor	X
	X	X	X	UO Marin, Ivana Mihić	HEP – područni ured	X
	X	X	X	UO Mir, Jadran Puhov	Župni ured	X
	X	X	X	Modrak-turist d.o.o.	Mulić d.o.o. komunalno poduzeće – privezista i sidrišta	X
	X	X	X	UO R-1, Jasminka Dominis	Liburnija d.o.o. – dva autobusa	X
	X	X	X	UO Špagnetimo,	Hrvatske ceste d.o.o. – cestar	X

	X	X	X	Danijel Lučić ZUO Taverna – Go Ro, Goran i Jakov Rogulj	na otoku X	X
	X	X	X	UO Toni, Ivan Popović	X	X
	X	X	X	Ugostiteljski objekt Parka prirode Telašćica	X	X
	X	X	X	ZUO Nuk, Sanja Raljević i Jelena Piasevoli	X	X
Zaglav	X	RO Pokora, Aldo Milanja	X	X	Ured turističke zajednice Dugi otok	X
	X	RO Miro Lordanić, Miro Lordanić	X	X	Ured Jadrolinije	X
	X	RO Špralja, Mirela Špralja	X	X	Mjesni odbor	X
	X	Triluke d.o.o.	X	X	Franjevački samostan	X
Žman	OPG Žanpera, Nikica Žanpera	RO Žanpi, Dragan Žanpera	GO Vidulić, Juraj Vidulić	UO Lušivnica, Mirela Šešelja	Hrvatska pošta	X
	X	RO Zeus Faber, Alen Hrboka	GO Rolo, Roland Kalcina	UO Regula, Edita Grdić	Ambulanta	X
	X	RO Plivarica, Romano Hrboka	Šestan d.o.o., nenad Šestan	X	Ured turističke zajednice Dugi otok	X
	X	RO Milutin Žampera, Milutin Žampera	X	X	Vodovod Zadar – ispostava Žman	X
Luka	X	X	X	UO Alen, Alen Škara Hotel Luka	Ured turističke zajednice Dugi otok	X
Savar	X	X	X	TO samotvorac, Vladimir Šarunić	Ured turističke zajednice Dugi otok	X
Brbinj	X	X	X	UO Antonio, Antonio Rančić	Ured jadrolinije	X
	X	X	X	UO Caleb, Zvonimir Caleb	Ured turističke zajednice Dugi otok	X
	X	X	X	UO Noa i Lejs, Dalibor Filipović	Župni ured	X
	X	X	X	UO Šjor Bepo, Joso Rančev	X	X
Dragove	X	X	X	X	X	X
Božava	X	RO More, Tomislav Jerić i Ivo Gregov	SGO Jerić, Andelo Jerić	Božava d.d.	Ured turističke zajednice Dugi otok	X
	X	X	X	TUO Veli kamik, Dražen Jerić	Hrvatska pošta	X
	X	X	X	UO Oleandar, Aldo Matulić	Ured Jadrolinije	X

	X	X	X	UO Boxavia 1359, Pero Uglešić	Župni ured	X
	X	X	X	Zabocactours d.o.o.	X	X
	X	X	X	Margotours d.o.o.	X	X
Soline	X	X	X	Eugenio turizam Soline d.o.o. UTO Vala, Suzana Kolić Soline d.o.o.	X	X
				UTO Vala, Suzana Kolić		
Verunić	API-KOMERC, Mihovila Židov	RO Matijac, Aneo Galošić	X	Gorgonija d.o.o.	Ured turističke zajednice Dugi otok	X
	X	X	X	UO Dim, Dragan Galušić	X	X
	X	X	X	Uo Verona, Jera Ulešić	X	X
Veli Rat	X	RO Kargita, Dražen Mirković	X	UO Amarkord, Darko Bukarica	Ured turističke zajednice Dugi otok	X
	X	RO Branko Dužić, Branko Dužić	X	UO Galeb, Nikola Uglešić	Hrvatska pošta	X
	X	RO Nikica Dužić, Nikoca Dužić	X	Nautica d.o.o. – privez brodova	Plovput d.o.o. – svjetionik na Velom Ratu	X
	X	RO Denis Ramov, Denis Ramov	X	X	X	X
Zverinac	X	X	X	ZUO Zverinac, Božidar i Ante Škifić	X	Vodoinstalacijski obrt Darko Škifić, Darko Škifić

Ostale djelatnosti	Ime poslovnog subjekta
Sali	Zeko – pripremni radovi na gradilištu, Tomislav Buturić
	Petešić – uljara, Ivan Petešić
	Mihić – stolarski obrt, Paško Mihić
	Ema – frizerski salon, Neda Bonja
	Beneti d.o.o. – pekara, Ivo Beneti
	TO Toni, Sebastijan Jagić
	TO Meduza, Katarina Petešić
	TO Lovdan, Faust Dominis
	TO Ravanac, Darko Buturić
	TO Selo, Kristina Rudić
	TO Lostura, Roland Basioli
	TO Janko, Danijel Milić
	TO Plandara, Jure Kršulja
	Sali Maslina d.o.o.
	Kerum d.o.o.
	Tisak d.o.o.

Zaglav	Kornati Diver – škola ronjenja, Erik Ante Šešelja Bonaca d.o.o. – pekara, Biser Mihovilović Bodulica Ramov d.o.o. TO Barbara exclusive– benzinska pumpa, Jagoda Špralja
Žman	Lucija – knjigovodstveni obrt, Lucija Vidović Intrada – obrt za trgovinu i usluge, Zoran Morović TO Žman, Ante Bukulin
Luka	Milenko Kranjac – prijevoznički obrt, Milenko Kranjac TO Luka, Vojna Marčina
Savar	TO Mladen, Mladen Kotrulja
Brbinj	TO Zoe, Marija Šaponja
Dragove	TUO Danica, Danica Zorić i Tomislav Božaić
Božava	Ardi – iznajmljivanje motornih vozila Pekarna Božava - pekarski obrt, Zoran Jerić Konarik d.o.o. trgovina i usluge Multicom d.o.o. – računalni inženjering TO Božavčica, Mladen Milin
Soline	TO Solinska butiga, Miljenko Stipanov
Verunić	
Veli Rat	TO Punte Bianche, Hrvoje Uglešić
Zverinac	Sonic d.o.o. trgovina

Izvor: JLS

Tvornica ribljih konzervi „Mardešić“ d.o.o.

Tvornica Mardešić postoji od 1905. godine, a s proizvodnjom ribe započinjalo 1907. godine. Obzirom da je locirana na Dugom otoku, u mjestu Sali, **više od 100 godina** predstavlja izvor prihoda za lokalno stanovništvo, kao i okolnih otoka. Danas se tvrtka Mardešić d.o.o. bavi proizvodnjom ribljih prerađevina na bazi srdele, inčuna, tune i skuše. Osnovni proizvodi su konzerve, većinom od sitne plave ribe i slani inčun semifilet-poluproizvod.

8.1 Swot analiza- gospodarstvo

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Mogućnost razvoja turizma i selektivnih vidova turizma ➤ Razvoj poljoprivrednih proizvoda (vino, ulje, povrće) i ribarstvo ➤ Stanovništvo sa iskustvom i tradicijom poljoprivredne proizvodnje 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Turistička djelatnost sezonskih karakteristika ➤ Usitnjenost posjeda ➤ Nedovoljna educiranost stanovništva i poduzetnika (cjeloživotno učenje) ➤ Otežan plasman poljoprivrednih proizvoda ➤ Nedostatak manjih prerađivačkih

MOGUĆNOSTI	kapaciteta
	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none">➤ Mogućnost razvoja turizma, poljoprivrede i ribarstva➤ Mogućnost razvoja malog i srednjeg poduzetništva➤ Povezivanje poljoprivrednika (posebno marketing)➤ Povezivanje turizma, poljoprivrede i ribarstva (plasman proizvoda i kvaliteta)➤ Korištenje poticaja (EU fondovi i ostalo)➤ Sustavni pristup edukaciji (cjeloživotno)➤ Producenje korištenja ugost-turističkih kapaciteta➤ Privatno-javna partnerstva	<ul style="list-style-type: none">➤ Gospodarska i finansijska kriza➤ Zanemarivanje edukacije (cjeloživotno)➤ Neiskorištenost poljoprivrednog zemljišta

Izvor: Vlastita obrada, 2015.

9. SWOT ANALIZA

SWOT analiza sadrži ocjenu snaga i slabosti unutar Općine, te prilika i prijetnji izvana. Obrazlaže i tumači koji su i kakvi stvarni čimbenici razvoja i potencijali za razvoj, ali i ograničenja i prepreke razvoju.

SWOT analiza Općine Sali

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - očuvan i nezagadjen okoliš - doneseni prostorni planovi - tradicionalna radišno i poslovno stanovništvo - zadovoljavajuće stanje prometnice - zadovoljavajuće rješenje elektroopskrbe - dobar sustav prikupljanja otpada - bogata povijest prostora - tradicionalni osjećaj identiteta - Mogućnost razvoja turizma i selektivnih vidova turizma - Razvoj poljoprivrednih proizvoda (vino, ulje, povrće) i ribarstvo - dobro organizirana komunalna djelatnost 	<ul style="list-style-type: none"> - nedovoljna valorizacija prirodnih resursa i prostora -nedefinirano i neriješeno pitanje prometne infrastrukture - neriješena srb za starije i nemoćne osobe - nedovoljna valorizacija kulturnih i tradicionalnih vrijednosti - Turistička djelatnost sezonskih karakteristika - usitnjenost posjeda - otežan plasman poljoprivrednih proizvoda - nedostatak manjih prerađivačkih kapaciteta - nedostatno cjeloživotno obrazovanje -nedovršen sustav pročišćavanja otpadnih voda - nedefinirano odlagalište građevinskog i ostalog krupnog otpada
PRIЛИKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> - više korištenje sredstava iz EU fondova -organizirani pristup valorizaciji povijesti prostora i tradicijskih vrijednosti - sustavna edukacija stanovništva - poticanje korištenja alternativnih izvora energije - dovršenje i razvoj kanalizacionog sustava - uređenje odlagališta građevinskog i krupnog otpada - ulaganje u obrazovanje i jači poticaj - podizanje kvalitete zdravstvenih usluga - Izgradnja sadržaja za turističku ponudu i građanstvo - Mogućnost razvoja turizma, poljoprivrede i ribarstva - Mogućnost razvoja malog i srednjeg poduzetništva - Povezivanje poljoprivrednika (posebno marketing) 	<ul style="list-style-type: none"> -neodgovarajuća izgrađenost prometnica -neodgovarajuća i nesustavna valorizacija kulturnih i tradicijskih vrijednosti - neosviještenost stanovništva za ekologiju - dotrajalost dijela vodoopskrbne mreže -sustavna turistička kretanja mogu narušiti elemente identiteta i tradicijskih vrednota - Gospodarska i finansijska kriza - Zanemarivanje edukacije (cjeloživotno) - Neiskorištenost poljoprivrednog zemljišta

Izvor: Vlastita obrada, 2015.

10. FINANCIRANJE JAVNIH POTREBA

10.1. Proračun Općine Sali

Jedinice lokalne samouprave stječu prihode iz vlastitih izvora, od zajedničkih poreza i dotacija iz državnog i županijskog proračuna, a sve sukladno Zakonu o financiranju jedinica lokalne uprave i područne (regionalne) samouprave i kasnijim izmjenama i dopunama istog zakona (NN 117/93, 69/97, 33/00, 73/00, 127/00, 59/01, 107/01, 117/01, 150/02, 147/03, 132/06, 26/07, 73/08).

Sustav prihoda općine/grada obuhvaća vlastite prihode (izvore) grada kao i zajedničke prihode od kojih dio pripada gradovima/općinama.

Vlastiti izvori općine i grada jesu:

1. prihodi od vlastite imovine, u smislu članka 68. stavka 3. točke 1., 2., 3. i 4. Zakona o lokalnoj samoupravi i upravi,
2. gradski porezi u skladu s ovim Zakonom,
3. novčane kazne i oduzeta imovinska korist za prekršaje koje sami propišu,
4. upravne pristojbe u skladu s posebnim zakonom,
5. boravišne pristojbe, u skladu s posebnim zakonom,
6. komunalne naknade doprinosi i druge naknade utvrđene posebnim zakonom,
7. naknade za uporabu javnih gradskih površina,
8. drugi prihodi utvrđenim posebnim zakonom.

Općine i gradovi mogu uvesti ove poreze:

1. prirez porezu na dohodak,
2. porez na potrošnju,
3. porez na kuće za odmor,
4. porez na neobrađeno obradivo poljoprivredno zemljište,
5. porez na nekorištene poduzetničke nekretnine,
6. porez na tvrtku ili naziv,
7. porez na korištenje javnih površina.

Zajednički prihodi su porez na dohodak i porez na promet nekretnina. Prihod od poreza na dohodak i poreza na promet nekretnina dijele se između države, općine, grada i županije, dok se prihod od poreza na dohodak raspodjeljuje između države, općine i grada. Zajednički prihodi, države, općine i grada su i prihodi od ugovorenih godišnjih naknada za koncesije, prema Zakonu o koncesijama (»Narodne novine«, br. 89/92.), i to:

1. za crpljenje mineralnih i termalnih voda,
2. za zahvaćanje voda za javnu vodoopskrbu

Temeljem članka 39. Zakona o proračunu (NN 87/08) i članka 30. Statuta Općine Sali (Službeni glasnik Zadarske županije br. 17/2009 i 21/2009), Općinsko vijeće Općine Sali na 17. sjednici održanoj dana 21 prosinca 2015. godine donosi

PRORAČUN Općine Sali za 2016.godinu

I OPĆI DIO

Proračun Općine Sali za 2016. godinu u ukupnom iznosu od **20.025.400,00 kuna** sastoji se od:

KTO	OPIS	IZNOS
A	RAČUN PRIHODA I RASHODA	
6	PRIHODI POSLOVANJA	18825400,00
3	RASHODI POSLOVANJA	8342400,00
7	PRIHODI OD NEFINANSIJSKE IMOVINE	1200000,00
4	RASHODI ZA NEFINANSIJSKU IMOVINU	11033000,00
5	PRIMICI OD FINANSIJSKE IMOVINE	0,00
	RAZLIKA (višak/manjak) (6+7-3-4)	650000,00
B	RAČUN ZADUŽIVANJA/FINANCIRANJA	
8	PRIMICI OD FINANSIJSKE IMOVINE	0,00
9	VIŠAK/MANJAK PRIHODA	
5	IZDACI ZA FINANSIJSKU IMOVINU	650000,00
	NETO ZADUŽIVANJE/FINANCIRANJE (8+9-5)	650000,00

OPĆI I POSEBNI DIO

Poz.	Br.konta	Vrsta prihoda/primitaka	Planirano
UKUPNO PRIHODI/PRIMICI			20025400,00
PRIHODI PRORAČUNA			20025400,00
	6	Prihodi poslovanja	18825400,00
	61	Prihodi od poreza	3883000,00
P001	611	Porez na dohodak od nesamostalnog rada	2000000,00
P002	611	Porez na dohodak od obrota	150000,00
P003	611	Porez na dohodak od samostalnih djelatnosti	500000,00
P004	611	Porez na dohodak od imovine i imovinskog prava	100000,00
P005	611	Porez na dohodak od iznajmljivanja	160000,00
P006	611	Povrat poreza na dohodak po godišnjoj prijavi	-57000,00
P007	613	Porez na kuće za odmor	150000,00
P008	613	Porez na promet nekretnina	700000,00
P009	614	Porez na potrošnju	120000,00
P010	614	Porez na tvrtku	60000,00
	63	Pomoći iz inozemstva (darovnica) i od subjekata unutar općeg proračuna	5997000,00
P011	632	Kapitalne pomoći od institucija i tijela EU	5000000,00
P012	633	Tekuće pomoći iz proračuna	37000,00
P013	633	Kapitalne pomoći iz proračuna	900000,00
P014	633	Tekuće pomoći iz vanproračunskih fondova	60000,00
	64	Prihodi od imovine	1638000,00
P015	641	Prihodi od kamata	3000,00
P016	642	Naknada za koncesije	550000,00
P017	642	Naknada za upotrebu pomorskog dobra	530000,00
P018	642	Prihodi od zakupa poslovnih prostora	150000,00
P019	642	Prihodi od zakupa javnih površina	100000,00
P020	642	Spomenička renta	5000,00
P021	642	Naknada za zadržavanje	300000,00
P022	65	Prihodi od upravnih i administrativnih pristojbi, pristojbi po posebnim propisima i naknada	7307400,00
P023	651	Prihod od prodaje državnih biljega	6000,00
P024	651	Boravišna pristojba	100000,00
P025	651	Ostale naknade i pristojbe	5000,00
P026	652	Vodni doprinos	100000,00
P027	652	Ostali nespomenuti prihodi	2975000,00
P028	653	Komunalni doprinos	3491400,00
P029	653	Komunalna naknada	630000,00
	7	Prihodi od prodaje nefinancijske imovine	1200000,00

Pregled gore prikazanih prihoda proračuna Općine Sali pokazuje kretanje prihoda kroz više godina, što je važno za analizu jer govori koji su se prihodi smanjivali, a koji povećavali kroz vremensko razdoblje praćenih godina. Osnovna karakteristika prihoda proračuna kroz više godina je da su se prihodi dramatično smanjili i to posebno:

- prihodi od potpora iz proračuna zbog značajnog smanjenja potpora iz državnog i županijskog proračuna
- kapitalni prihodi nastali zbog smanjenja u svim djelatnostima vezanim za nekretnine i građevinarstvo

Veličina prihoda je od posebnog značaja za ocjenu ukupnog finansijskog kapaciteta Općine, a kada se od prihoda oduzmu rashodi, dolazi se do slobodnih sredstava koja se mogu angažirati u funkciji planiranog razvoja same Općine.

Rashodi proračuna Općine Sali

Općina Sali ostvaruje rashode u proračunu za zadovoljavanje javnih potreba, u skladu sa zadaćama i ovlastima Općine, a sve sukladno Zakonu o financiranju jedinica lokalne uprave i područne (regionalne) samouprave (NN 117/93) i kasnijim izmjenama te dopunama istog zakona.

Poz.	Br.konta	Vrsta rashoda/izdataka	Planirano
		UKUPNO RASHODI/IZDACI	20025400,00
RAZDJEL 001		JEDINSTVENI UPRAVNI ODJEL	16242400,00
Glavni program A01		POSLOVANJE OPĆINSKOG VIJEĆA	123000,00
Program A01 1000		REDOVNA DJELATNOST OPĆINSKOG VIJEĆA	123000,00
Aktivnost A01 1000 A010001		Financiranje rada Općinskog vijeća	123000,00

Osiguranja dodatnih sredstava uglavnom je usmjereni na uključivanje:

- sredstava iz raznih programa državnih institucija koja su namijenjena za realizaciju razvojnih projekata. Danas vodstvo lokalne samouprave ima nove mogućnosti za financiranje na raspolaaganju a to su: Međunarodne finansijske institucije i državni Fondovi koji daju potpore i izravne kredite lokalnim samoupravama, kao što su Europska banka za obnovu i razvoj, Europska investicijska banka, Fond za regionalni razvoj i Hrvatska banka za obnovu i razvoj (HBOR) i sl. Također, u obzir treba uzeti povoljne kredite i potpore državnih finansijskih institucija (HBOR, Fond za regionalni razvoj, Fond za razvoj i zapošljavanje, Fond za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost, Hrvatske vode i razna ministarstva te Vladu RH).
- javnog sektora i sredstava privatnog sektora za pružanje usluga vezanih za infrastrukturu lokalnih samouprava (javno-privatno partnerstvo). Javno-privatno partnerstvo je u Hrvatskoj tek u začetku, no ulaskom u EU i iskustvima koja na tom području imaju najrazvijenije države, Hrvatska će steći više saznanja o tom načinu korištenja van proračunskih sredstava, pa držimo da je to jedan od značajnih mogućih izvora za razvoj svake općine. Javno-privatno partnerstvo (JPP) podrazumijeva suradnju između tijela javne vlasti s privatnim sektorom, bilo na razini središnje ili lokalne zajednice, s ciljem zadovoljavanja neke javne potrebe. U najširem smislu

javno-privatno partnerstvo mogli bismo definirati kao skupinu zajedničkih inicijativa javnog sektora te privatnog profitnog i neprofitnog sektora, u kojima svaki subjekt donosi određena sredstva i sudjeluje u planiranju i odlučivanju. Međutim, pod pojmom javno-privatno partnerstvo danas se u užem smislu podrazumijevaju kooperativni pothvati u sklopu kojih javni i privatni sektor udružuju resurse i stručna znanja kako bi, kroz prikladne alokacije resursa, rizika i nagrada, zadovoljili neku javnu potrebu. Primjenom različitih metoda, privatni sektor može uposlitи svoje resurse i vještine u pružanju dobara i usluga koje tradicionalno osigurava država.

Postoji mogućnost financiranja takvih projekata i putem kreditiranja grada/općine, no to ne može biti dugoročni i trajni izvor jer se posuđena sredstva moraju vratiti sa dodatnim rashodima za kamate tako da kreditiranje u smislu financiranja treba shvatiti samo kao kratkoročni izvor za pokrivanje kratkoročnog debalansa između prihoda i rashoda, a nikako kao osnovni izvor za dugoročno financiranje kapitalnih projekata.

10.2. Financiranje razvoja kroz financiranje iz EU fondova (programa)

Nadležnost i odgovornost za razvoj na području lokalne uprave i samouprave snose gradovi i općine. Tako projekti poput lokalnih prometnica, objekata za rekreaciju, vodovodne i kanalizacijske infrastrukture i dr., njihova izgradnja i održavanje, predstavljaju iznimski financijski trošak. Zbog ovakve pozicije JLS i potrebe, lokalne samouprave prisiljene su potražiti alternativne mehanizme financiranja, budući da proračunska sredstva u pravilu nisu dovoljna

Poseban osvrt u prikazu mogućnosti financiranja razvojnih projekata Općine navode se kroz mogućnosti financiranja iz sredstava EU fondova i to:

- kroz mogućnosti financiranja razvojnih projekata same Općine
- kroz mogućnosti financiranja projekata poduzetnika, raznih institucija i udruga, nevladinih organizacija i organizacija civilnog društva, te samih građana

Naime, za ukupni razvoj Općine nužno je sposobiti se i usmjeravati aktivnosti na maksimalno korištenje bespovratnih sredstava koje pružaju EU fondovi:

- kroz financiranje iz strukturnih fondova
- kroz financiranje kroz (programe) fondove Unije.

Za obje vrste fondova definirano je programsko razdoblje financiranja od 2014.g. – 2020.g., a Hrvatska pristupa mogućnosti korištenja bespovratnih sredstava kao punopravna članica Europske unije. U nastavku se daje prikaz različitih fondova (programa) sa intencijom da se o sustavu fondova pruži što više informacija kako bi se na taj način olakšao put njihovog korištenja.

10.2.1. Programi predpristupnih fondova – prethodno razdoblje

Bez obzira što se radi o generaciji EU fondova koja više nije na snazi dobro je spomenuti ukratko razdoblje predpristupnih fondova prve i druge generacije jer je to bilo razdoblje pripreme Hrvatske za ulazak u punopravno članstvo Europske unije koje je i uslijedilo 1.7.2013.g.

Europska je unija kao pomoć za pripremu zemalja srednje i istočne Europe za članstvo u Europskoj uniji osnovala tri programa PHARE, ISPA i SAPARD, tzv. predpristupne programe, a od 2007. do 2013. jedinstveni predpristupni program IPA – instrument predpristupne pomoći. Program PHARE se koncentriра na izgradnju institucija, sudjelovanje u programima zajednice, ekonomsku i socijalnu koheziju i industrijsko restrukturiranje. Program SAPARD se bavio modernizacijom poljoprivrede i ruralnim razvojem, a ISPA podržava infrastrukturne projekte u području prometa i zaštite okoliša.

O IPA programu:

Instrument predpristupne pomoći IPA (eng. *Instrument for Pre-Accession assistance*) bio je instrument predpristupne pomoći za razdoblje 2007. – 2013. koji zamjenjuje dosadašnje programe CARDS, PHARE, ISPA i SAPARD.

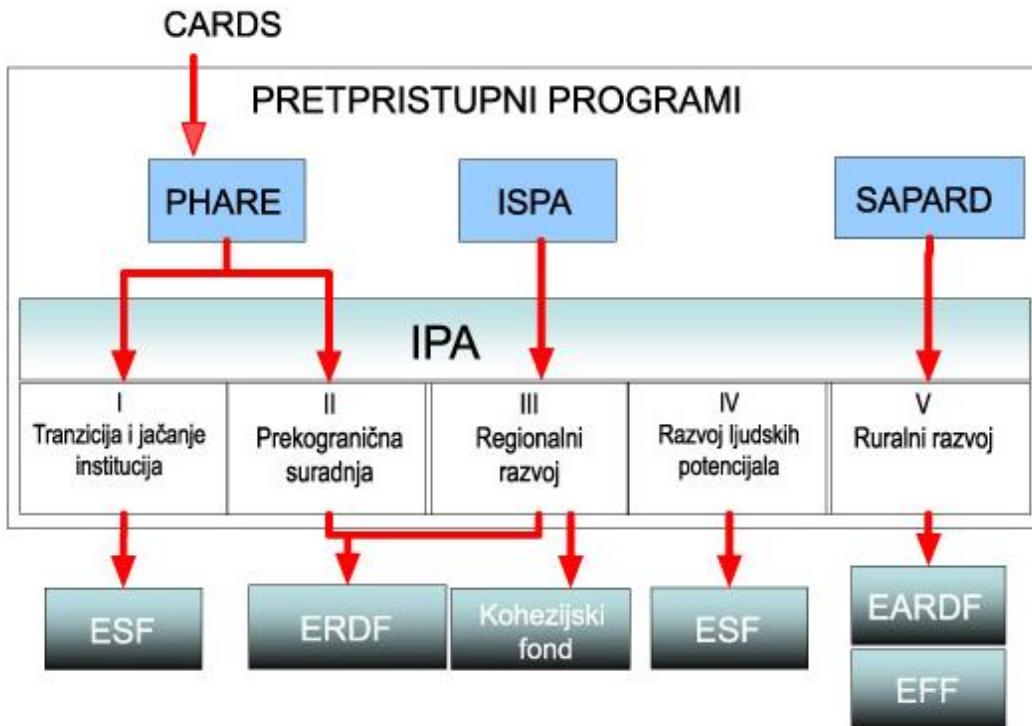
Osnovni ciljevi programa IPA su pomoć državama kandidatkinjama i državama potencijalnim kandidatkinjama u njihovom usklađivanju i provedbi pravne stečevine EU te priprema za korištenje Strukturnih fondova. Republika Hrvatska bila je korisnica IPA programa od 2007. godine do kraja 2013.g. kada program IPA za Hrvatsku prestaje. Ovaj jedinstveni predpristupni instrument za pomoć u predpristupnom razdoblju razlikuje dvije skupine zemalja:

- Države sa statusom potencijalnog kandidata za članstvo u Uniji (Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora i Srbija)
- Države sa statusom kandidata za članstvo u Europskoj uniji (Makedonija, Turska)

U slučaju država kandidatkinja za članstvo, Europska unija uz navedene oblike potpore osigurava i sredstva koja financiraju projekte potpunog usklađivanja nacionalnih zakona s pravnom stečevinom Unije, pune primjene usklađenog zakonodavstva, kao i pripreme korisnika programa za provođenje kohezijske i poljoprivredne politike Unije.

10.2.2. Programsко razdoblje 2014. – 2020.g.

Potpune mogućnosti korištenja EU fondova Hrvatska je ostvarila ulaskom u Europsku uniju postajući punopravna članica Europske unije. Slijed dvije generacije predpristupnih fondova i sadašnjih važećih Europskih strukturnih i investicijskih fondova za razdoblje od 2014. – 2020.g. vidi se u na slici u nastavku:

Sustav potpora državama članicama EU ostvaruje kroz dvije vrste fondova (programa) i to:

- Kroz korištenje zajedničkih programa na nivou Europske unije
- Kroz korištenje europskih strukturnih i investicijskih fondova (ESI) po posebnim programima usvojenim od strane hrvatskih tijela i potvrđenih od strane Europske komisije (Operativni programi i Strategije)

Programi Unije

Stupanjem na snagu Lisabonskog ugovora dosadašnji naziv „Programi Zajednice“ je izmjenjen te se koristi naziv „Programi Unije“. Programi Unije predstavljaju integrirani niz aktivnosti koje usvaja Europska unija u svrhu promicanja suradnje između država članica u različitim područjima povezanim sa zajedničkim politikama EU.

Članstvom u Europskoj uniji, Hrvatska punopravno sudjeluje u svim postojećim Programima Unije bez obzira na prethodno potpisane Memorandume o razumijevanju, te prestaje biti obavezna uplaćivati godišnje članarine. Sa završetkom finansijskog razdoblja Europske unije 2007.-2013., većina dotadašnjih Programa Unije završila je s provedbom. Europski parlament usvojio je nove zakonske okvire za Programe Unije u finansijskom razdoblju 2014.-2020. Dok su za neke programe poduzete znatne promjene u odnosu na dosadašnji koncept, iz ostalih osnivajućih uredbi može se vidjeti nastavak uhodane strukture i provedbe programa iz prethodnog finansijskog razdoblja 2007.-2011. Vlada Republike Hrvatske usvojila je 2. srpnja 2014. godine Zaključak o sudjelovanju Republike Hrvatske u Programima Unije u finansijskom razdoblju 2014.-2020. godine, kojim se imenuju nadležne institucije i odgovorne osobe za koordinaciju sudjelovanja Hrvatske u programima te imenuju tijela državne uprave koja su uključena u provedbu pojedinih programa u finansijskom razdoblju 2014.-2020. godine. Svaki program ima posebnu pravnu osnovu i različita provedbena pravila, određenih posebnim zakonodavnim okvirom za svaki od programa (osnivajuće uredbe EU).

Centralizirani model provedbe

Većina Programa Unije provodi se prema centraliziranom modelu provedbe u kojem su za finansijsko upravljanje i provedbu odgovorna tijela Europske komisije, tj. Opće uprave zadužene za pojedini program koje odlučuju o vrsti i trajanju programa, raspoloživom proračunu te raspisuju pozive na dostavu projektnih prijedloga.

Decentralizirani model provedbe

U slučaju decentraliziranog modela, riječ je o prenošenju provedbene strukture na nacionalno tijelo. Tako u slučaju decentraliziranih aktivnosti u okviru programa Erasmus +, nacionalno tijelo predstavlja Agencija za mobilnosti i EU programe (AMPEU). Financijski nadzor ili reviziju provode ili nadziru Europska komisija, OLAF i Europski revizorski sud. U nastavku se navode programi Unije koji su važeći za razdoblje 2014. – 2020.g.

Obzor 2020.
Kreativna Europa
Customs 2020.
Program EU za zaštitu potrošača 2014.-2020.
Zdravlje za rast - Treći višegodišnji program EU u području zdravstva
Europa za građane
Program o pravima, jednakosti i građanstvu
Program za konkurentnost poduzeća i malih i srednjih poduzeća (COSME)
Erasmus +
Hercule III
Mehanizam Unije za civilnu zaštitu
Fiscalis 2020.
Program za zapošljavanje i socijalne inovacije
LIFE program za zaštitu okoliša i klimatske akcije
Program za pravosuđe

10.2.3. Europski strukturni i investicijski fondovi (ESI FONDOVI)

Kohezijska politika već je neko vrijeme druga financijski najznačajnija zajednička politika EU. U finansijskom razdoblju 2007.- 2013. ona iznosi 308 milijardi eura od 864,3 milijardi eura ukupnog proračuna EU. S početnog naglaska na postizanju ujednačenog razvijanja unutar EU, cilj kohezijske politike se s vremenom pomiče ka jačanju globalne konkurentnosti europskog gospodarstva. Taj je trend izražen i u posljednjoj reformi politike: od 2007. godine je veći naglasak na istraživanju i razvoju, inovaciji, usklađenosti obuke s potrebama tržišta rada, informacijskoj infrastrukturi, suradnji s privatnim sektorom u sufinanciranju i pripremi projekata, okolišnoj održivosti, sprječavanju prirodnih i tehnoloških rizika itd. Reformom se nastoji kohezijsku politiku staviti u službu Lisabonske strategije i učiniti ju polugom održivog gospodarskog rasta EU. Dakle, puno više od politike ujednačenog regionalnog razvoja.

EU doprinos održivom gospodarskom rastu zemalja članica ostvaruje se usmjeravanjem EU sredstava, a time i nacionalnih sredstava (sufinanciranje) na prioriteta ulaganja (ona s izraženim ekonomskim doprinosom), te uvođenjem kvalitetnijeg pristupa razmišljanja o razvoju u nacionalnu praksu zemalja članica, utemeljenog na strateškom planiranju.

Instrumenti kohezijske politike generički je termin za:

- Europski fond za regionalni razvoj (EFRR),
- Europski socijalni fond (ESF),
- Kohezijski fond,

Europski strukturni i investicijski fondovi naziv je za prethodno navedene fondove, te još dva fonda za poljoprivredu i ribarstvo i to:

- Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EPFRR)
- Europski fond za pomorstvo i ribarstvo (EFPR)

Osnovna je svrha finansijske perspektive postavljanje sedmogodišnjih političkih prioriteta i nadziranje ukupnog porasta rashoda. To se postiže određivanjem maksimalnih razina:

- za ukupne rashode
- za svaku pojedinu proračunsку glavu (*heading*)

Prebacivanje sredstava iz jedne proračunske glave u drugu nije dozvoljeno.

Ukupna finansijska alokacija za instrumente je 308 milijardi eura.

Zajednička pravna osnova im je Uredba Vijeća 1083/2006. (na engleskome jeziku)

Ciljevi instrumenata su:

- *konvergencija*
- *regionalna konkurentnost i zapošljavanje te*
- *teritorijalna suradnja.*

Slijedi više podataka o ESI fondovima:

EUROPSKI FOND ZA REGIONALNI RAZVOJ

(engl. *European regional development fund –ERDF*) ima za cilj jačanje ekonomske i socijalne kohezije te smanjivanje razlika u razvoju između regija unutar EU. Uglavnom je usmjeren na infrastrukturne investicije, proizvodne investicije u cilju otvaranja radnih mesta te na lokalni razvoj, razvoj malog i srednjeg poduzetništva. Republici Hrvatskoj je ERDF otvoren nakon pristupanja.

Pomoći iz ovog fonda usmjerava se na statističke prostorne jedinice prema EU klasifikaciji tzv. NUTS regije. U okviru kohezijske politike EU te regije služe kako bi se utvrdila razina i vrsta pomoći kojom EU financira kohezijsku politiku tj. razvojne aktivnosti zemalja članica, sukladno strateškim smjernicama donesenim na razini EU. Cilj 'konvergencija' obuhvaća regije koje odgovaraju razini NUTS-a II i regije u kojima je BDP (eng. GDP) po glavi stanovnika ispod 75% EU prosjeka. Ima za zadatak ubrzati približavanje najslabije razvijenih zemalja članica i regija poboljšanjem uvjeta za rast i zapošljavanje, kroz povećanje i poboljšanje kvalitete investiranja u fizički i ljudski kapital, razvoj inovacija i društva znanja, prilagodljivost gospodarskih i društvenih promjena, zaštitu i poboljšanje okoliša kao i administrativne učinkovitosti. Razina sufinciriranja za ovaj cilj je do 75% ukupnih troškova pogodnih za sufinciranje (*eligibility expenditure*). Fondom upravlja Opća uprava za Regionalnu politiku, a fond je uspostavljen Uredbama Vijeća br. 1083/2006, te br.1084/2006.

EUROPSKI SOCIJALNI FOND

Ciljevi Europskog socijalnog fonda su smanjenje razlika u životnom standardu i blagostanju u državama članicama Evropske Unije i njihovih regija, te time promicanje gospodarske i socijalne kohezije. Naglašava se promicanje zapošljavanja u EU, te pomoći europskim tvrtkama i radnoj snazi u što uspješnjem suočavanju s globalnim izazovima, sljedećim djelovanjima.

- Sredstva se dijele u cijeloj Zajednici i u svim regijama, posebno u onima gdje je gospodarski razvoj usporen.

- Poboljšanje kvalitete života građana EU omogućavanjem njihovog stjecanja vještina i boljih mogućnosti zapošljavanja.
- U svrhu ostvarivanja navedenih ciljeva za razdoblje od 2010.-2013. godine državama članicama EU dodijeljeno je 75 milijardi eura.

Prihvatljiva područja ulaganja u okviru ESF-a su:

- privlačenje i zadržavanje ljudi u zaposlenosti i modernizacija sustava socijalne zaštite
- poboljšanje prilagodljivosti radnika i tvrtki te fleksibilnosti tržišta rada
- povećanje investicija u ljudski kapital kroz bolje obrazovanje i stjecanje vještina
- jačanje administrativnih kapaciteta
- pomoći u održavanju zdrave radne snage

KOHEZIJSKI FOND

Kohezijski fond je finansijski mehanizam za financiranje velikih infrastrukturnih projekata u EU na području prometa i zaštite okoliša u svrhu postizanja gospodarske i socijalne kohezije Europske Unije te poticanja održivog razvoja.

U finansijskoj perspektivi 2007. - 2013. vrijednost mu je oko 55 milijardi eura. Na sufinanciranje projekata u iznosu od najviše 85% pravo imaju države članice čiji je bruto domaći proizvod ispod 90% prosjeka Europske zajednice i koje primjenjuju nacionalni program konvergencije prema gospodarskoj i monetarnoj uniji. Kohezijski fond otvoren je Grčkoj, Portugalu i Španjolskoj te nakon proširenja u svibnju 2004. godine i novim državama članicama Unije.

Kohezijski fond financira intervencije na području:

- Okolišne infrastrukture s ciljem preuzimanja EU standarda zaštite okoliša
- Učinkovito korištenje energije i korištenje obnovljivih izvora energije
- Trans-europske transportne mreže (*Trans-European Transport Networks*)
- Transportne infrastrukture (izvan TEN-T mreže) koja doprinosi okolišno održivom urbanom i javnom prometu, inter-operabilnosti transportnih mreža diljem EU te potiče inter-modalne prometne sustave.

EUROPSKI POLJOPRIVREDNI FOND ZA RURALNI RAZVOJ - EAFRD

Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (Agricultural Fund for Rural Development, EAFRD) ima za cilj jačanje europske politike ruralnog razvoja i pojednostavljinjanje njezine provedbe. Konkretno, poboljšava upravljanje i kontrolu nad politikom ruralnog razvoja za razdoblje 2007. - 2013. Fond se financira sredstvima Zajedničke poljoprivredne politike (CAP) i pridonosi ostvarivanju ciljeva strategije Europa 2020 promicanjem održivog ruralnog razvoja u cijeloj Europskoj uniji. Pridonosi ekološkoj i teritorijalnoj ravnoteži, zaštiti klimatskih uvjeta i uvođenju inovacija u poljoprivredni sektor. Za razdoblje od 2007. do 2013. godine, programu je na namijenjeno 96,4 milijarde eura. U novom finansijskom razdoblju od 2014. do 2020. godine, planirani proračun programa trebao bi iznositi 84,93 milijarde eura.

Sredstvima programa mogu se koristiti poljoprivredni gospodarski subjekti, poljoprivredne organizacije, udruge i sindikati, udruge za zaštitu okoliša, organizacije koje pružaju usluge u kulturi zajednice, uključujući medije, udruge žena, poljoprivrednici, šumari i mladi.

Aktivnosti:

- Poticanje transfera znanja i inovacija u poljoprivredi, šumarstvu i ruralnim područjima
- Jačanje konkurentnosti svih vrsta poljoprivrede i povećanje održivosti gospodarstva
- Promicanje organizacije prehrambenog lanca i upravljanje rizicima u poljoprivredi
- Obnova, očuvanje i promicanje ekološke ovisnosti o poljoprivredi i šumarstvu
- Promicanje učinkovitosti resursa i pomak potpora prema niskim razinama ugljičnog dioksida i klimatski prilagodljivoj poljoprivredi, prehrani i šumarstvu
- Promicanje socijalne uključenosti, smanjenje siromaštva i gospodarski razvoj ruralnih područja

EUROPSKI FOND ZA POMORSTVO I RIBARSTVO - EMFF

Europski fond za pomorstvo i ribarstvo (European Maritime and Fisheries Fund - EMFF) osigurava sredstva ribarskoj industriji i priobalnim zajednicama s ciljem njihove prilagodbe promjenjenim uvjetima u sektoru i postizanja gospodarske i ekološke održivosti. U razdoblju od 2007. do 2013. godine, proračun programa (Europski fond za ribarstvo) bio je 4,3 milijarde eura, a u novom proglašenom razdoblju od 2014. do 2020. godine, za program je predviđen proračun od 6,57 milijardi eura. Gospodarski subjekti i udruge u državama članicama mogu se prijaviti za sredstva iz Europskog fonda za pomorstvo i ribarstvo prema načelu sufinanciranja omjer kojeg ovisi od same vrste projekta.

Aktivnosti:

Unutar zajedničkog upravljanja:

1. Održivi razvoj ribarstva
2. Održivi razvoj akvakulture
3. Održivi razvoj ribolovnih područja
4. Naknade za dodatne troškove u najudaljenijim regijama za ribarske proizvode i akvakulturu
5. Popratne mјere

Unutar izravnog upravljanja:

1. Integrirana pomorska politika
2. Popratne mјere

Tablica 12.: Ukupna finansijska alokacija eu sredstava za Hrvatsku za razdoblje 2014-2020. po programima (fondovima)

ESI fond	Alokacija (EUR)
Europski fond za regionalni razvoj (EFRR)	4.321.499.588
Kohezijski fond	2.559.545.971
Europski socijalni fond (ESF)	1.516.033.073
Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EPFRR)	2.026.222.500
Europski fond za pomorstvo i ribarstvo (EFPR)	252.643.138
UKUPNO	10.675.944.270

Raspodjela alokacije iz ESI fondova za RH 2014-2020.

10.2.4. Operativni programi i Programi razvoja za razdoblje 2014. – 2020.

Korištenje sredstava ESI fondova, kako za Hrvatsku tako i za svaku drugu članicu EU vrši se na decentraliziran način. To u suštini znači:

- Korištenje sredstava iz ESI fondova ne vrši se direktno već putem Operativnih programa i Programa razvoja koji se izrađuju u Hrvatskoj a potvrđuje ih Europska komisija
- Iz ESI fondova su određena sredstva za provedbu strategija, ciljeva i mjera Operativnih programa i Programa razvoja, a ta se sredstva koriste putem upravljačkih i posredničkih tijela koja se nalaze u Hrvatskoj i koja raspisuju natječaje za prijavu projekata, te koja konačno i odobravaju potpore za pojedine projekte

U finansijskom razdoblju 2014.-2020. Republici Hrvatskoj je iz Europskih strukturnih i investicijskih (ESI) fondova na raspolaganju ukupno **10,676 milijardi eura**. Od tog iznosa **8,397 milijardi eura** predviđeno je za ciljeve kohezijske politike, **2,026 milijarde eura** za poljoprivrednu i ruralni razvoj, te **253 milijuna eura** za razvoj ribarstva.

OPERATIVNI PROGRAMI 2014. - 2020.

Operativni programi za razdoblje 2014. – 2020.g. predstavljaju okvir za korištenje dodijeljenih sredstava iz ESI fondova, a donose se u Hrvatskoj, te ih potvrđuje Europska komisija. Ti su operativni programi strategije za korištenje ESI fondova na određenim područjima i s određenim ciljevima, te se na temelju tih strateških dokumenata izrađuju provedbeni dokumenti (pravilnici, upute i drugo), raspisuju natječaji i prihvaćenim projektima dodjeljuju bespovratna sredstva.

Operativni programi (i strategije) su slijedeći:

- Operativni program Konkurentnost i kohezija 2014.-2020.g.
- Operativni program Učinkoviti ljudski potencijali 2014. – 2020.g.
- Operativni program za pomorstvo i ribarstvo 2014. – 2020.g.
- Program ruralnog razvoja republike Hrvatske 2014. – 2020.g.

Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020. (usvojen 17. prosinca 2014.), temeljem kojih se može započeti s korištenjem dodijeljenih sredstava, usvojeni su među prvom trećinom operativnih programa država članica Europske unije. Program ruralnog razvoja RH 2014-2020. i Operativni program za pomorstvo i ribarstvo su pred usvajanjem.

Na temelju tih operativnih programa Hrvatskoj je dodijeljen finansijski okvir od 10,6 milijardi EUR za razdoblje od 2014. – 2020.g.

OPERATIVNI PROGRAM KONKURENTNOST I KOHEZIJA 2014.-2020.G.

Temelj Operativnog programa Konkurentnost i kohezija (OPKK) 2014. - 2020. jest analiza socioekonomskih okolnosti, utvrđenih prepreka za rast, izazova i razvojnih potreba u Hrvatskoj, u kontekstu Sporazuma o partnerstvu (SP), relevantnih strateških dokumenata Unije i država članica, njihovih povezanih ciljeva i temeljnih strateških odredaba.

Analiza ukazuje na negativne učinke gospodarske recesije uslijed koje se od 2008. godine razina BDP-a smanjila za više od 10 %. Glavni izazovi su niska konkurentnost gospodarstva, visoka nezaposlenost, raskorak između obrazovnog sustava i ekonomskih potreba, nedostatna infrastruktura i usluge gospodarskih i javnih usluga. Regionalni nerazmjeri su također prisutni, uzrokovani zemljopisnim i raznim socioekonomskim čimbenicima. Potrebno je pozabaviti se mnogim ključnim izazovima kako bi se pridonijelo ostvarivanju ciljeva Europe 2020. i nacionalnim programima reformi (NPR) predviđenih za 2014. godinu i buduća razdoblja. U tom pogledu, Hrvatska je posvećena postizanju bržeg i naprednijeg pametnog rasta, a održivi i uravnoteženi gospodarski i društveni razvoj cijele zemlje potreban je kako bi se osigurala prihvatljiva kvaliteta življenja u svim regijama, usporediva s prosjekom Europske unije.

OPKK se sufinancira iz Europskog fonda za regionalni razvoj (EFRR) i Kohezijskog fonda (KF), a njegova se strategija temelji na koncentraciji ulaganja u 9 tematskih ciljeva (TC) zajedničkog Strateškog okvira (TC 1, TC 2, TC 3, TC 4, TC 5, TC 6, TC 7, TC 9 i TC 10) i njihovim specifičnim investicijskim prioritetima (IP), s dalnjim fokusom na konkretnе ciljeve (KC) koje je potrebno ostvariti. Neke aktivnosti OPKK-a dopunjene su ulaganjima u okviru Operativnog programa Učinkoviti ljudski resursi 2014. - 2020. (OPEHR), sufinanciranog iz Europskog socijalnog fonda (ESF). Također će se primjenjivati načelo potpomaganja uravnoteženog regionalnog razvoja kao horizontalnog prioriteta.

Kako bi se postigli spomenuti ciljevi, raspoloživa sredstva EFRR-a i KF-a u okviru OPKK-a raspoređena su na sljedeća prioritetna područja:

- Jačanje gospodarstva primjenom istraživanja i inovacija
- Korištenje informacijske i komunikacijske tehnologije
- Poslovna konkurentnost
- Promicanje energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije
- Klimatske promjene i upravljanje rizicima
- Zaštita okoliša i održivost resursa
- Povezanost i mobilnost
- Socijalno uključivanje i zdravlje i
- Obrazovanje, vještine i cjeloživotno učenje.

OP „Konkurentnost i kohezija“ 2014. - 2020.

Prioritetna os	Finansijska alokacija (EUR)
1. Jačanje gospodarstva primjenom istraživanja i inovacija	664.792.165
2. Korištenje informacijske i komunikacijske tehnologije	307.952.676
3. Poslovna konkurentnost	970.000.000
4. Promicanje energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije	531.810.805
5. Klimatske promjene i upravljanje rizicima	245.396.147
6. Zaštita okoliša i održivost resursa	1.987.360.608
7. Povezanost i mobilnost	1.310.205.755
8. Socijalno uključivanje i zdravlje	356.500.000
9. Obrazovanje, vještine i cjeloživotno učenje	270.914.791
10. Tehnička pomoć	236.112.612
Ukupno	6.881.045.559

OP UČINKOVITI LJUDSKI POTENCIJALI 2014.-2020.

Europska komisija odobrila je Operativni program Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020. 18. prosinca čime je otvoren put za korištenje novca iz Europskog socijalnog fonda. Europski socijalni fond jedan je od temeljnih strukturnih instrumenta Europske unije kojim se državama članicama pruža potpora za ulaganje u ljudski kapital i jačanje konkurentnosti europskog gospodarstva. Aktivnosti financirane iz sredstava Europskog socijalnog fonda pomažu ljudima da unaprijede svoje vještine i lakše se integriraju na tržište rada, usmjerene su na borbu protiv siromaštva i socijalne isključenosti te na poboljšanje učinkovitosti javne uprave. Osnovni cilj Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali je pridonijeti rastu zapošljavanja i jačanju socijalne kohezije u Hrvatskoj. Njegova je ukupna vrijednost 1,85 milijardi eura, od čega se 1,58 milijardi financira iz proračuna Europske unije, uključujući 66 milijuna eura iz Inicijative za zapošljavanje mladih.

Operativnim su programom razrađena ulaganja u četiri temeljna područja:

- Više od trećine sredstava namijenjeno je mjerama za potporu pristupu održivom i kvalitetnom zapošljavanju nezaposlenih osoba. Naglasak je osobito stavljen na učinkovite mjere aktivne politike tržišta rada za mlade, dugotrajno nezaposlene, žene i starije radnike, kao i na preventivne mjere za smanjenje rizika od gubitka radnih mjeseta u izmijenjenim gospodarskim prilikama.
- Oko 28 posto proračuna OP-a investirat će se u osiguravanje adekvatnog usklađenja znanja i vještina s potrebama tržišta rada i u tom će se smislu poticati tercijarno obrazovanje, strukovno obrazovanje i cjeloživotno učenje te poboljšanje pristupa kvalitetnom obrazovanju.
- Aktivnosti vezane uz područje socijalnog uključivanja predviđaju promicanje socijalne i ekonomske jednakosti, suzbijanje diskriminacije, prijelaz s institucionalne skrbi na skrb u zajednici, poboljšanje dostupnosti i održivosti socijalnih i zdravstvenih usluga, kao i poticanje društvenog poduzetništva.

- Potpore javnoj upravi obuhvaćena je kroz aktivnosti poboljšanja kapaciteta i usluga javne uprave, uključujući bolje upravljanje javnim financijama, razvoj e-uprave i borbu protiv korupcije. Predviđa se i promicanje javnog dijaloga, partnerstva i jačanje kapaciteta organizacija civilnog društva i socijalnih partnera. U pravosuđu se osobit naglasak stavlja na poboljšanje učinkovitosti i neovisnosti.

Tablica 13.: Prioriteti operativnog programa i alokacija

OP UČINKOVITI LJUDSKI POTENCIJALI 2014.-2020. RASPOĐELA SREDSTAVA EU-A PO PRIORITETNIM OSIMA	
Prioritetna os	Alokacija ESIF (EUR)
Visoka zapošljivost i mobilnost radne snage	532.933.273
Socijalno uključivanje	328.000.000
Obrazovanje i cjeloživotno učenje	450.000.000
Pametna administracija	191.276.944
Tehnička pomoć	80.000.000
Ukupno	1.582.210.217

PROGRAM RURALNOG RAZVOJA 2014.-2020.

Zajednička poljoprivredna politika (ZPP) predstavlja jedno od najznačajnijih područja djelovanja institucija Europske unije. Ruralni razvoj, kao drugi stup ZPP financiran je sredstvima Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EPFRR). Ukupna alokacija za Program ruralnog razvoja 2014.-2020. iznosi 2.383 milijarde eura, od čega će se 2.026 milijardi eura financirati iz Europskog fonda za ruralni razvoj (EPFRR), a ostatak iz sredstava nacionalnog proračuna Republike Hrvatske. Nacrt Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014.-2020. poslan je na očitovanje u Europsku komisiju 16. srpnja 2014. U listopadu 2014. zaprimljeni su komentari na dostavljeni nacrt te se do kraja siječnja 2015. intenzivno radilo na usuglašavanju dokumenta sa zahtjevima Europske komisije. Doradena inačica programa poslana je u Bruxelles 3. veljače 2015., a u međuvremenu su raspisani i prvi natječaji za dodjelu potpora. Službeno *Pismo odobrenja programa* očekuje se tijekom svibnja 2015.

Ciljevi programa

CILJ 1.	Poticati konkurentnost poljoprivrede
CILJ 2.	Osigurati održivo upravljanje prirodnim resursima i klimatskim promjenama
CILJ 3.	Postići uravnotežen teritorijalni razvoj ruralnih područja, uključujući stvaranje i očuvanje radnih mesta

PROGRAM RURALNOG RAZVOJA REPUBLIKE HRVATSKE ZA RAZDOBLJE 2014. – 2020.

OKVIRNA RASPODJELA SREDSTAVA PO MJERAMA

Mjera	Ukupno (€)
M1 - Prenošenje znanja i aktivnosti informiranja	13.333.333,33
M2 - Savjetodavne službe, službe za upravljanje poljoprivrednim gospodarstvom i pomoć poljoprivrednim gospodarstvima	21.176.470,59
M3 - Sustavi kvalitete za poljoprivredne proizvode i hranu	7.058.823,53
M4 - Ulaganja u fizičku imovinu	667.058.823,53
M5 - Obnavljanje poljoprivrednog proizvodnog potencijala narušenog elementarnim nepogodama i katastrofalnim događajima te uvođenje odgovarajućih preventivnih aktivnosti	118.117.647,06
M6 - Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja	262.928.104,58
M7 - Temeljne usluge i obnova sela u ruralnim područjima	265.882.352,94
M8 - Ulaganja u razvoj šumskih područja i poboljšanje održivosti šuma	92.941.176,47
M9 - Uspostava proizvođačkih grupa i organizacija	8.888.888,89
M10 - Poljoprivreda, okoliš i klimatske promjene	138.830.280,00
M11 - Ekološki uzgoj	128.309.623,50
M13 - Plaćanja područjima s prirodnim ograničenjima ili ostalim posebnim ograničenjima	321.600.000,00
M16 - Suradnja	8.333.333,33
M17 - Upravljanje rizicima	56.673.373,50
M18 - Financiranje dodatnih nacionalnih izravnih plaćanja za Hrvatsku	139.875.000,00
M19 - LEADER (CLLD)	67.540.725,00
M20 - Tehnička pomoć	64.746.543,59
UKUPNO 2014 - 2020	2.383.294.499,84

OPERATIVNI PROGRAM ZA POMORSTVO I RIBARSTVO RH ZA PROGRAMSKO RAZDOBLJE 2014. - 2020.

Republika Hrvatska kao punopravna članica Europske unije ostvaruje pravo na korištenje potpore iz Europskog fonda za pomorstvo i ribarstvo (EFPR), finansijskog instrumenta Europske unije za pomoć u ostvarivanju ciljeva iz Zajedničke ribarstvene politike (ZRP) za programsко razdoblje od 2014. do 2020. godine. Europski fond za pomorstvo i ribarstvo doprinosi promicanju konkurentnog, okolišno i gospodarski održivog i društveno odgovornog ribarstva i akvakulture, potiče provedbu Zajedničke ribarstvene politike, promiče uravnotežen i uključiv teritorijalni razvoj ribarstvenih područja i područja u akvakulturi te potiče razvoj i provedbu Integrirane pomorske politike na način koji nadopunjuje kohezijsku politiku i Zajedničku ribarstvenu politiku. Jedinstveni dokument koji će sadržavati odabrane prioritete i

ciljeve koji se trebaju ostvariti uz pomoć mjera strukturne politike u ribarstvu sufinanciranih sredstvima potpore iz EFPR-a je Operativni program za pomorstvo i ribarstvo Republike Hrvatske za programsko razdoblje 2014.–2020.

7.1 Opis okvira za procjenu ostvarenja postignuća sustava (u skladu s člankom 22. I Prilogom II Uredbe (EU) br. 1303/2013)

Prioritet Unije	I. Poticanje okolišnog održivog, resursno učinkovitog, inovativnog, konkurentnog i na znanju utemeljenog ribarstva	
Pokazatelj i mjerena jedinica	Kontrolne točke za 2018.	Ciljevi za 2023.
Finansijski pokazatelj (EUR)	31.090.00,00	69.086.814,00
Trajna obustava (Broj projekata)	50	60
Promicanje ljudskog kapitala i socijalnog dijaloga, diversifikacije i novih oblika prihoda, pokretanja poduzeća za ribare i zdravlja/sigurnosti (Broj projekata)	71	141
Dodata vrijednost, kvaliteta, korištenje neželjenog ulova i ribarske luke, iskrcajna mjesto, burze riba i zakloništa (Broj projekata)	6	20
Prioritet Unije	II. Poticanje okolišno održive, resursno učinkovite, inovativne, konkurentne i na znanju utemeljene akvakulture	
Pokazatelj i mjerena jedinica	Kontrolne točke za 2018.	Ciljevi za 2023.
Finansijski pokazatelj (EUR)	13.117.000,00	37.476.000,00
Inovacije, savjetodavne usluge (broj projekata)	15	32
Produktivna ulaganja u akvakulturu (Broj projekata)	86	219
Prioritet Unije	III. Poticanje provedbe ZRP-a	
Pokazatelj i mjerena jedinica	Kontrolne točke za 2018.	Ciljevi za 2023.
Finansijski pokazatelj (EUR)	13.237.000,00	44.124.207,00
Podupiranje prikupljaj podataka, upravljanja podacima i njihova korištena (Broj projekata)	1	2
Provđba kontrole Unije, sustav inspekcija i provedbe (Broj projekata)	19	70
Prioritet Unije	IV. Povećanje zaposlenosti i teritorijalne kohezije	
Pokazatelj i mjerena jedinica	Kontrolne točke za 2018.	Ciljevi za 2023.
Finansijski pokazatelj (EUR)	4.460.000,00	22.298.877,00
Odabrane lokalne razvoje strategije (Broj strategija odabranih)	7	7
Prioritet Unije	V. Poticanje stavljanja na tržište i prerade	
Pokazatelj i mjerena jedinica	Kontrolne točke za 2018.	Ciljevi za 2023.
Finansijski pokazatelj (EUR)	11.174.000,00	29.333.333,00
Prerada proizvoda ribarstva i akvakulture (Broj projekata)	28	80
Prioritet Unije	VI. Poticanje provedbe IPP-a	
Pokazatelj i mjerena jedinica	Kontrolne točke za 2018.	Ciljevi za 2023.
Finansijski pokazatelj (EUR)	134.000,00	1.333.334,00
Zaštita pomorskog okoliša i poboljšanje znanja o njemu te održivo korištenje morskim i priobalnim resursima (Broj projekata)	0	8

10.2.5. Teritorijalna suradnja za razdoblje 2014.-2020.

Europska teritorijalna suradnja, uz ujednačen regionalni razvoj kao drugi cilj kohezijske politike za razdoblje 2014.-2020., odnosi se na stvaranje podloge za razvoj koordinirane, sustavne i strateški usmjerene suradnje na lokalnoj, regionalnoj i središnjoj državnoj razini s partnerima iz susjednih zemalja i ostalih regija Europske unije. Time bi se kroz zajednički pristup na odgovarajućoj administrativno-teritorijalnoj razini smanjio negativan utjecaj granica i promovirala društveno-gospodarska kohezija. Republika Hrvatska u narednom razdoblju može punopravno sudjelovati u sva tri dijela europske teritorijalne suradnje:

Prekogranična suradnja	Transnacionalna suradnja	Međuregionalna suradnja
------------------------	--------------------------	-------------------------

10.3. Partnerstvo privatnog i javnog sektora

Kako je područje prostora Općine Sali relativno malo razvojno ograničeno, a politika razvoja Općine Sali može se temeljiti prije svega na razvoju turizma i pripadajućim djelatnostima, ali i na prodaji zemljišta investitorima, te posebno na modelu partnerstva privatnog i javnog sektora (JLS) u kojem se dugoročno može zadržati vlasništvo nad zemljištem i nekretninama. Naime, s obzirom na mali teritorij Općine resursi, posebno postojeće zemljište su ograničeni i potrebno je u razvoju koristiti modele koji će sačuvati resurse u općinskom vlasništvu.

Javno-privatno partnerstvo (JPP) podrazumijeva suradnju između tijela javne vlasti s privatnim sektorom, bilo na razini središnje ili lokalne zajednice, s ciljem zadovoljavanja neke javne potrebe. U najširem smislu javno-privatno partnerstvo mogli bismo definirati kao skupinu zajedničkih inicijativa javnog sektora te privatnog profitnog i neprofitnog sektora, u kojima svaki subjekt donosi određena sredstva i sudjeluje u planiranju i odlučivanju.

Međutim, pod pojmom javno-privatno partnerstvo danas se u užem smislu podrazumijevaju kooperativni pothvati u sklopu kojih javni i privatni sektor udružuju resurse i stručna znanja kako bi, kroz prikladne alokacije resursa, rizika i nagrada, zadovoljili neku javnu potrebu. Primjenom različitih metoda, privatni sektor može uposlitи svoje resurse i vještine u pružanju dobara i usluga koje tradicionalno osigurava država.

Važni „sastojci“ uspješnog javno-privatnog partnerstva su povjerenje, transparentnost i zajednički plan. To nije lako postići među partnerima koji nisu nužno naviknuti da se međusobno savjetuju. Zbog toga je socijalni dijalog bitan element i vitalni faktor uspjeha javno-privatnog partnerstva. Socijalni dijalog omogućuje identifikaciju zajedničkih problema i stvaranje zajedničkih strategija za razvoj na državnoj ili lokalnoj razini. Potreba za javno-privatnom suradnjom vjerojatno je izraženija na lokalnoj razini. Globalni trendovi (globalizacija, decentralizacija) postavljaju široki niz zahtjeva pred lokalne dionike. Na primjer, mnoga lokalna gospodarstva trebaju održavati svoju konkurentnost na globalnom tržištu. Poduzeća ne mogu sama podnijeti taj izazov te će se za podršku poslovnom okruženju i investicijskoj klimi trebati osloniti na lokalne vlasti i davatelje usluga. Također, organizacije civilnog društva mogu doprinijeti nastojanjima održivog lokalnog ekonomskog razvoja kroz svoje aktivnosti usmjerene zaštiti isključenih grupa ili zaštiti okoliša. Uspješno javno-privatno partnerstvo tako doprinosi socijalnim i ekonomskim aspektima i zaštiti okoliša. JPP omogućava i/ili olakšava udruživanje resursa, znanja i ekspertize. Tako JPP može značajno povećati pristup širokom nizu osnovnih komunalnih usluga, servisa i proizvoda, pogotovo u siromašnim područjima.

Javno-privatno partnerstvo ili „JPP“ je komercijalna suradnja javne institucije i privatnog partnera pod uvjetima u kojima privatni partner:

- posluje i imovinom javnog sektora za komercijalno korištenje i

- preuzima financijske, tehničke i operativne rizike u svezi s obnašanjem institucionalne funkcije i korištenja imovine javnog sektora, ali taj rizik djelom i djeli sa javnim sektorom
- ima korist od korištenja imovine javnog sektora uz uvjet maksimiziranja ekonomске i financijske koristi za javni sektor

Motivi javnog sektora za JPP su:

- Dodatni izvori financijskih sredstva za pokretanje novih investicija
- Učinkovitija realizacija projekata
- Zajednički rizik i njegova podjela između javnog i privatnog sektora
- Poboljšanje kvalitete i efikasnosti usluga
- Ekonomski i financijska korist

Bit javno-privatnog partnerstva leži u raspodjeli rizika jer je za uspjeh nekog projekta najvažnije ustanoviti rizike vezane za svaki element i fazu projekta te ih alocirati tako da osiguramo najbolju vrijednost na uložene resurse. Mogućnosti raspodjele rizika koje stoe na raspolaganju kreću se od neposrednog pružanja usluga države do potpune privatizacije, kada država sve rizike i nagrade prenosi na privatni sektor.

Javno privatno partnerstvo nije jednostavno partnerstvo i treba se pojaviti široko prepoznata kriza - npr. ne postojanje određene usluge ili gubljenje resursa - prije nego li su partneri prisiljeni odlučiti se na suradnju kako bi riješili problem. Iako se nadamo da do napretka može doći i bez pojavlivanja krize, u praksi, inercija koja postoji prekida se najčešće nužnom potrebom za zajedničkim radom. Katkad će (čak i kad nema ozbiljne krize) pojedinac, grupa ili organizacija shvatiti da se odvojenim, nekoordiniranim akcijama propuštaju prilike za optimiziranje korištenja nedostatnih resursa. U stvarnom životu, čak i kad je očito da postoji kriza te postoji interes za suradnjom, partnerstvo neće uspjeti bez poticaja i opredijeljenosti šireg kruga ljudi koji odlučuju, a posebno se to odnosi na javni sektor, uvažavajući način odlučivanja u javnom sektoru i komunikacije s javnošću u svezi donošenja odluka o važnim projektima.

Čimbenici koji omogućuju uspješnost modela JPP

Kompatibilni ciljevi

Da bi javno-privatno partnerstvo bilo uspješno u svom djelovanju razni kriteriji moraju biti zadovoljeni. Za početak, javni i privatni sektor moraju imati ***kompatibilne ciljeve***.

Npr. i javni i privatni sektor žele podići opći standard života - vlasti i zajednice žele raditi na tome kako bi se smanjilo siromaštvo, a poslovni svijet želi da se to postigne kako bi više ljudi moglo kupiti njihove proizvode. Oba sektora također žele poboljšati veze na lokalnoj razini, naročito na rastućim tržištima - poslovni sektor u cilju rasta tržišta, a vlasti i zajednice u cilju promoviranja razvoja i razmjene ideja. Dodatno, oba sektora žele osigurati dostatne usluge - vlade i zajednice kako bi održali niske troškove te povećali pokrivenost uslugama, a poslovni sektor jer to povećava profit.

Sve strane se moraju usredotočiti na šire, komplementarne ciljeve koji se trebaju postići. Važno je da shvate da javni i privatni sektor ne trebaju nužno biti isti da partnerstvo funkcioniра - moraju biti približno kompatibilni.

Podržavajuća okolina

Slijedeći ključni čimbenik u održavanju javno-privatnog partnerstva je ***podržavajuća okolina***. Podržavajuća regulatorna, pravna i politička okolina predstavlja kamen temeljac za održivo uključivanje privatnog sektora.

Regulatorni okvir čak i ako je jasno postavljen sa strane vlade, ne garantira učinkovito reguliranje. Obzirom da su lokalne samouprave različite, javni i privatni sektori će se susresti s problemima kad budu pokušavali definirati i regulirati svoj međusobni odnos te svoje uloge u pružanju usluga. Posebno javni sektor treba definirati jasnú rasподјelu odgovornosti između nacionalne vlade i lokalne samouprave te javno iskazati svoju ulogu kao onoga koji pruža i regulira. Privatna poduzeća radije žele da ugovor služi kao glavni regulatorni mehanizam te da lokalna samouprava ima vrlo ograničeno pravo na regulatornu diskreciju nakon što je ugovor potpisani. Detaljno specificirane odredbe koje određuju dužnosti, ciljeve koji se trebaju postići, pravila za mijenjanje cijena i načine rješavanja nesporazuma, dozvoljavaju privatnom sektoru bolju mogućnost predviđanja profitabilnosti pothvata te odlučivanja žele li se ili ne žele natjecati za dobivanje ugovora. Imajući to u vidu, vlasti moraju donijeti važnu odluku o stupnju regulatorne diskrecije koje su se spremne odreci, naročito kod dugoročnih ugovora.

Pravni okvir vrlo je bitan za ugovaranje i provođenje javne nabave te za investiranje privatnog sektora. Vrlo je važno uvesti odgovarajuće mehanizme kako bi se smanjila mogućnost za korupciju u bilo kojem procesu nabave, jer se korupcijom smanjuje politička prihvatljivost i interes mnogih privatnih investitora.

Na posljeku, političko okruženje lošom političkom klimom može stvoriti barijere za početak ili održavanje javno-privatne suradnje. Pritisci izbornih ciklusa, potencijalna nestabilnost novih demokracija, posebne agende vladinih dužnosnika te poseban status nekih usluga (npr. pristup vodi) mogu uvelike smanjiti interes privatnog sektora. Vlasti bi trebale, kako bi potakle javno-privatno partnerstvo, dati jamstvo privatnim partnerima da politički faktori neće dovesti do prekidanja ugovornog partnerstva.

Političko i društveno prihvaćanje

Da bi javno-privatno partnerstvo kao model uspjelo, javni i privatni sektor ne mogu graditi partnerstvo sami, stoga je **političko i društveno prihvaćanje** uključivanja privatnog sektora slijedeći čimbenik uspješnosti modela JPP. Javnost mora vidjeti sudjelovanje privatnog sektora kao korisno, ako se želi da partnerstvo potraje. Javno prihvaćanje uključivanja privatnog sektora kroz duže vrijeme, ovisit će prvenstveno od pružanja obećanih usluga i ostvarene koristi po prihvatljivim cijenama. Zbog toga, vrlo je važno razviti mehanizme kako bi se osiguralo da organizacija koja pruža uslugu, bilo da se radi o organizaciji iz javnog ili privatnog sektora bude odgovorna prema svojim korisnicima.

Javna podrška će također ovisiti o mogućnosti partnerstva da zadovolje potrebe svih dionika. Npr. službenici u javnim službama mogu biti izvor velikog otpora povećanom uključivanju privatnog sektora u pružanju usluga. Ugovori trebaju osigurati zapošljavanje ili zbrinjavanje javnih službenika i lokalnih stanovnika u najvećoj mogućoj mjeri.

Kredibilitet i transparentnost

Učinkovitu suradnju između lokalne vlasti, poslovnog svijeta i zajednice nije lako postići, jer je uključeno mnogo različitih sudionika, često postoji nizak stupanj povjerenja među potencijalnim partnerima te nedostaje predvidljivost u procesu. Stoga kao bitan čimbenik navodimo i **kredibilitet** podržavatelja i drugih uključenih lidera, kao i **transparentnost** procesa kritične su odrednice dugoročnog uspjeha. Iskustvo govori da istinsko partnerstvo mora uključivati principe pravičnosti, transparentnosti u postupanju te zajednički interes, odnosno korist. Za uspješno partnerstvo u bilo kojem projektu potrebno je povjerenje i sigurnost.

11. RAZVOJNE POLITIKE I DOKUMENTI SVIH STRUKTURA

Razvoj Općine Sali zasniva se na vlastitim razvojnim strategijama i opredjeljenjima, ali i na razvojnim politikama i razvojnim strategijama drugih struktura na koje se razvoj Općine Sali treba oslanjati i s tim strategijama usklađivati. Regionalni razvoj predstavlja pokretanje ekonomskih procesa i poticanje korištenja resursa u slabije razvijenim regijama s ciljem postizanja ukupnog održivog gospodarskog razvoja regije, u skladu s vrijednostima i očekivanjima poduzetništva, građana i posjetitelja.

11.1 Europsko okruženje

Europska regionalna politika izvorno je zajednička politika koja se temelji na finansijskoj solidarnosti. Više od 35% proračuna Unije, uglavnom od najbogatijih država članica, prenosi se na najmanje razvijene regije. Sredstva se koriste za poticanje razvoja u zaostalim područjima, za oživljavanje industrijskih područja u propadanju, pomoći mlađim ljudima i duže nezaposlenima da pronađu posao te za modernizaciju poljoprivrede i pomoći nerazvijenim ruralnim područjima. Instrumenti solidarnosti su strukturni fondovi i Kohezijski fond koji utječu na konkurentnost regija i pridonose

poboljšanju uvjeta života njihovih građana. Tri su prioriteta cilja na koje su koncentrirani strukturni fondovi: pomoći regijama razvoj kojih zaostaje, tj. osiguravanje osnovne infrastrukture, potpora ekonomskoj i socijalnoj konverziji u industrijskim, ruralnim ili ribarskim područjima koja se suočavaju sa strukturnim poteškoćama i modernizacija sustava ospozobljavanja i promicanja zapošljavanja (ljudski resursi).

11.1.1. Europsko okruženje i regionalna politika

Odnosi Hrvatske i Europske unije počinju se razvijati međunarodnim priznanjem Republike Hrvatske kao nezavisne i suverene države 15. siječnja 1992. godine. Intenziviranje odnosa krajem 1999., a poglavito početkom 2000. godine dovelo je do potpisivanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) 29. listopada 2001. godine. Hrvatska je bila druga zemlja koja je potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) s EU-om i taj sporazum predstavlja prvi službeni ugovorni korak u institucionalizaciji odnosa Hrvatske s EU-om. Sporazum je stupio na snagu 1. veljače 2005. godine. Slijedom podnošenja zahtjeva za članstvo u Europskoj uniji 21. veljače 2003. godine u Ateni, Vijeće EU-a je Europskoj komisiji dalo mandat za izradu mišljenja o zahtjevu Republike Hrvatske za članstvom. Temeljem pozitivnog mišljenja Europske komisije o tom zahtjevu, Europsko vijeće je u lipnju 2004. godine Republici Hrvatskoj dodijelilo status države kandidatkinje za članstvo u Europskoj uniji.

U prosincu 2004. godine, Europsko vijeće je donijelo odluku o otvaranju pregovora o pristupanju 17. ožujka 2005. godine, pod uvjetom ostvarivanja pune suradnja s UN-ovim Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju (ICTY). Međutim, u pomanjkanju potvrde o potpunoj suradnji, Vijeće je 16. ožujka 2005. godine donijelo odluku o privremenoj odgodi pregovora o pristupanju, iako je usvojen Pregovarački okvir za Hrvatsku kako bi pregovori mogli započeti kada uvjet pune suradnje s ICTY-em bude ispunjen. Hrvatska u

međuvremenu ostvaruje punu suradnju sa Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju odlukom Europske unije od 20. listopada 2005.g. pregovori se nastavljaju.

Nakon uspješnih pregovora države članice EU-a odlučile su 30. lipnja 2011.g. zaključiti pristupne pregovore s Hrvatskom, što je na posebnoj svečanosti koja je prethodila sjednici Europskog vijeća, dana 9.12.2011. u Bruxellesu dovelo do potpisivanja Ugovora o pristupanju EU s Hrvatskom. Taj povijesni trenutak za Hrvatsku i Europsku uniju otvara put procesu ratifikacije, te je Republika Hrvatska postala punopravnom članicom Unije 1. srpnja 2013.

Regionalna politika, koja čini više od jedne trećine proračuna EU-a, glavna je investicijska politika EU-a za regionalni i urbani razvoj i rast. U okviru regionalne politike, tijekom godina sufinanciran je velik broj projekata u svim državama EU-a, od čega su koristi imali građani i poduzeća.

Strategija Europa 2020 ima za cilj stvaranje uvjeta za **pametan, održiv i uključiv rast**.

Pet glavnih ciljeva do kraja 2020 uključuju zapošljavanje, istraživanje i razvoj, klimatske promjene / energiju, obrazovanje, socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva. U skladu sa Strategijom te s općim ciljevima Zajedničke poljoprivredne politike identificirana su tri dugoročna strateška cilja koji se vežu za politiku ruralnog razvoja EU u razdoblju 2014-2020:

CILJ 1. Poticati konkurentnost poljoprivrede

CILJ 2. Osigurati održivo upravljanje prirodnim resursima i klimatskim promjenama

CILJ 3. Postići uravnotežen teritorijalni razvoj ruralnih područja, uključujući stvaranje i očuvanje radnih mesta

Za potrebe upravljanja politikom ruralnog razvoja putem Programa ruralnog razvoja (PRR) u okviru općih ciljeva, predstavljeno je 6 prioriteta:

- *Poticanje prijenosa znanja u poljoprivredi, šumarstvu i ruralnim područjima*
- *Jačanje konkurentnosti svih vrsta poljoprivrede i povećanje poljoprivredne održivost*
- *Promicanje organizacije prehrambenom lancu i upravljanje rizikom u poljoprivredi*
- *Vraćanje, očuvanje i promicanje ekosustava ovisnih o poljoprivredi i šumarstvu*
- *Promicanje učinkovitosti resursa i potpore pomak prema niskom razinom ugljika i klimatskih-elastični gospodarstva u poljoprivredi, prehrambenoj i šumarskog sektora*
- *Promicanje socijalne uključenosti, smanjenje siromaštva i gospodarski razvoj u ruralnim područjima*

Svaki prioritet odabran u Programu ruralnog razvoja identificira određena područja djelovanja (fokus područja). Program ruralnog razvoja s definiranim prioritetima i fokus područjima, predstavlja temelj za programiranje potpora na ruralnim područjima EU putem **Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EPFRR)**.

Potporu ruralnim područjima i ostvarivanju ciljeva iz Programa ruralnog razvoja potporu daju ESI fondovi i to: **Europski fond za regionalni razvoj** (ERDF), **Europski socijalni fond** (ESF), **Kohezijski fond** (CF) i **Europski fond za ribarstvo i pomorstvo** (EMFF). Svi navedeni fondovi spadaju pod zajednički zakonodavni okvir sa zajedničkim ciljem, ostvarivanje Strategije 2020.

Sporazum o partnerstvu odražava zajednički strateški pristup u EU za svaku državu članicu, navodeći kako koordinirati različite politike i koristiti ESI sredstva u skladu s tim.

Turizam je važan sektor u gospodarstvu Europske unije koji podupire gospodarski rast i zapošljavanje. Međutim, jedan od najvećih izazova s kojim se suočavamo jest ojačati i unaprijediti održivi razvoj turizma u cilju osiguranja dugoročne konkurentnosti sektora.

Održivim upravljanjem turizmom nastoji se osigurati prepoznavanje ograničenja i kapaciteta turističkih resursa i poticati razvoj turizma kojim se postiže ravnoteža između neposrednih gospodarskih, ekoloških i sociokulturalnih koristi te osigurava dugoročna budućnost europskog turizma.

Razvoj Europskog sustava pokazatelja za turizam za održivo upravljanje odredišta jedan je od glavnih inicijativa čija se provedba u komunikaciji traži od Komisije. Europski sustav pokazatelja za turizam posebno je namijenjen turističkim odredištima. Osmisljen je kao proces kojim se upravlja na lokalnoj razini i koji je namijenjen na praćenje, upravljanje i jačanje održivosti turističkog odredišta. Postojeći sustav sastoji se od 27 glavnih i 40 izbornih pokazatelja koji se mogu koristiti dobrovoljno, i zajedno ili u okviru postojećeg sustava za praćenje odredišta.

Razlozi za praćenje turističkih odredišta:

- Bolja informiranost za donošenje odluka
- Učinkovito upravljanje rizicima
- Određivanje prioriteta za djelovanje
- Mjerenje rezultata
- Veće sudjelovanje zajednice i podrška dionicima u turizmu
- Bolje iskustvo za korisnike
- Bolji konačni rezultati/ušteda
- Veća vrijednost po posjetitelju

11.1.2 Strategija razvoja EU

Regionalna politika strateška je investicijska politika usmjerena na sve regije i gradove EU u cilju poticanja njihova gospodarskog rasta i poboljšanja kvalitete života ljudi. Ona je također izraz solidarnosti jer se njome podupiru slabije razvijene regije. Regionalna politika EU čini najveći dio proračuna EU za 2014.–2020. (351,8 milijardi eura od ukupno 1 082 milijarde eura) i stoga je glavni investicijski instrument EU. Sredstva regionalne politike služe za financiranje strateških prometnih i komunikacijskih infrastruktura, za poticanje prelaska na gospodarstvo koje ne utječe negativno na okoliš, za poticanje malih i srednjih poduzeća (MSP) da postanu inovativnija i konkurentnija, za otvaranje novih i dugotrajnih radnih mesta, za poticanje i modernizaciju obrazovnih sustava te za stvaranje uključivijeg društva. Regionalna politika također je izraz solidarnosti između država EU jer je velik dio ulaganja u okviru te politike usmjerjen na slabije razvijene regije EU. Njome se tim regijama pomaže da ostvare svoj gospodarski potencijal, u svjetlu regionalnih razlika diljem EU i unutar država EU.

Ekonomski, socijalni i teritorijalni kohezija

Regionalna politika također se naziva „kohezijskom politikom” jer je njezin opći cilj jačati ono što se naziva „ekonomskom, socijalnom i teritorijalnom kohezijom” u regijama koje su prihvatljive za potporu. To u praksi znači sljedeće:

- ekonomski i socijalni kohezija: poticanje konkurentnosti i zelenoga gospodarskog rasta u regionalnim gospodarstvima i pružanje boljih usluga, više prilika za zapošljavanje i bolje kvalitete života ljudima;

- teritorijalna kohezija: povezivanje regija kako bi one mogle uzajamno iskoristiti svoje snage i zajedno raditi u novim, inovativnim konfiguracijama u cilju rješavanja zajedničkih izazova (kao što su klimatske promjene), što stvara korist i jača EU u cjelini.

11.2. Razvojni dokumenti Republike Hrvatske

Hrvatska je kao država članica EU-a obvezna sudjelovati u provedbi europske strategije EU 2020, a odnedavno sudjeluje i u regionalnoj strategiji SEE 2020, u sklopu koje je definirala vrijednosti jedanaest glavnih ciljeva, što je poput ostalih država sudionica učinila vrlo ambiciozno. Sudjelovanjem u oba europska strateška procesa, Hrvatska je definirala šesnaest glavnih ciljeva, te više reformskih mjera i prioriteta razvoja do 2020. Navedeni procesi mogu se smatrati dobrodošlima. Nažalost, Hrvatska još uvijek nema jedinstvenu nacionalnu strategiju razvoja. U nedostatku krovnoga strateškog dokumenta, tu su ulogu zasad preuzeila tri dokumenta - *Nacionalni program reformi*, *Program konvergencije* te *Partnerski sporazum* koji, zajedno s nekoliko gospodarski značajnih, sektorskih strategija, čine okosnicu predstojećega strateškog ciklusa do 2020. godine

11.2.1. Hrvatske regije u svjetskom okruženju

Položaj Republike Hrvatske i njezinih regija u svjetskom okruženju može se sažeto definirati kao vrlo povoljan i konkurentan. Sinergijski razvoj turizma i poljoprivrede, prometa i povezanih usluga, te razvoj proizvodnje i uslužnih djelatnosti u poduzetničkim i slobodnim zonama su smjernice razvoja Republike Hrvatske u svjetskom okruženju.

Republika Hrvatska ističe se među tranzicijskim zemljama kao zemlja s relativno najvećim iznosom izravnih stranih investicija. Ipak, unatoč relativno visokoj razini izravnih stranih investicija, izostao je uobičajeni pozitivni učinak na domaće gospodarstvo, uslijed nepovoljne strukture ulaganja. Naime, tek se otprilike 20% ukupnih stranih ulaganja odnosilo na greenfield ulaganja dok se ostatak odnosio na privatizaciju, preuzimanja i ostale oblike ulaganja. Navedeno je rezultat nedostatka strateškog okvira usmjerjenog na provedbu mjera i politika za učinkovito poticanje investicija. Strategija poticanja investicija RH uzima u obzir postojeće stanje vezano uz investicije i prednosti koje RH može ponuditi investorima u odnosu na konkurentne zemlje, ali i definira slabosti koje se moraju anulirati i mogućnosti koje se moraju iskoristiti kako bi se povećala količina i kakvoća domaćih i stranih investicija.

Mogućnosti za razvoj navedenih djelatnosti su do sada vrlo malo iskorištene i u njima postoje velike rezerve za daljnji razvoj.

Županija ima kapacitete i veliku tradiciju u razvoju svih navedenih konkurentnih djelatnosti: sinergijski razvoj turizma i poljoprivrede, prometa i povezanih usluga, te razvoj proizvodnje i uslužnih djelatnosti u poduzetničkim i slobodnim zonama, te s pametno definiranim i održivim razvojem može postati jedna od najrazvijenijih ekonomskih zajednica u široj regiji EU.

Uloga Općine Sali u navedenom razvoju Županije vidi se kroz sinergijski razvoj turizma, poljoprivrede i drugih uslužnih djelatnosti, te razvojnu politiku opstanka – demografske obnove stanovništva u Županiji.

11.2.2. Regionalna politika RH

Zbog sve većeg produbljivanja društveno-gospodarskih razlika i razvojnih mogućnosti u različitim dijelovima zemlje te među različitim društvenim skupinama, posljednjih godina i u Republici Hrvatskoj sve više jača svijest o ulozi regionalnog razvoja i potrebi definiranja koherentne regionalne razvojne politike. Regionalna politika RH utemeljena je na Strategiji regionalnog razvoja RH (usvojena na Vladi 04. lipnja 2010.) i Zakonu o regionalnom razvoju (NN, br. 153/09). Zadaća regionalne politike je pripremiti županijske strukture za nove uloge i odgovornosti u ujednačenom regionalnom razvoju RH. Također, županije se pripremaju za članstvo u EU putem sudjelovanja županijskih predstavnika u definiranju kako će se koristiti EU fondovi na temelju Operativnih programa te sudjelovanja u određivanju prioriteta NUTS2 statističkih regija.

Izazovi s kojima se županije moraju suočiti su sljedeći:

- Revidiranje svoje strateške osnove (od Regionalnog operativnog programa do Županijske razvojne strategije)
- Priprema zalihe projekata za financiranje kroz SRR RH i EU fondove
- Jačanje partnerstva na razini županije i šire regije (Jadranska Hrvatska)
- Uključivanje ŽPV u sve ključne korake (unaprijeđenje ŽRS, zaliha projekata, kriteriji za odabir projekata, odabir velikih regionalnih projekata)

Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske (SRR RH) proizašla je iz konzultacijskog procesa na nacionalnoj i regionalnoj razini.

SRR RH je važna za podizanje blagostanja svih hrvatskih regija sa ciljem smanjenja jaza s prosjekom EU. Njome su utvrđeni razvojni ciljevi i definirani instrumenti usmjereni ka izgradnji ukupnog razvojnog potencijala, smanjenju regionalnih razvojnih nejednakosti te jačanju razvojnog potencijala onih dijelova zemlje koji zaostaju u razvoju (tzv. potpomognuta područja) kako bi postali što konkurentniji. Nadalje, Strategijom je predložena uspostava koherentnog i jedinstvenog okvira politike regionalnog razvoja kao i potrebnog institucionalnog okvira te je osiguran koordinirani pristup održivom društveno-gospodarskom razvoju svih dijelova zemlje.

Sveukupni cilj SRR RH je pridonijeti gospodarskom rastu i razvoju RH u skladu s načelima održivog razvoja, stvaranjem uvjeta koji će svim dijelovima zemlje omogućavati jačanje konkurentnosti i realizaciju vlastitih razvojnih potencijala.

Sveukupni cilj postići će se kroz ispunjenje tri specifična strateška cilja:

1. Bolja povezanost lokalnih i regionalnih razvojnih potreba s nacionalnim i EU razvojnim prioritetima te s dostupnim nacionalnim i EU sredstvima namijenjenim razvoju.
2. Osigurana podrška svim područjima s društveno-gospodarskim razvojnim poteškoćama za povećanje i optimalno korištenje njihovog razvojnog potencijala kroz rješavanje uzroka njihovih razvojnih poteškoća.
3. Smanjeni negativni učinci državnih granica na razvoj županija.

11.2.3. Strategija razvoja industrije

Vlada je na sjednici 11. rujna 2014. godine donijela Industrijsku strategiju Republike Hrvatske 2014. – 2020. Strategijom je definiran osnovni cilj hrvatske industrije za razdoblje 2014. – 2020., a on glasi:

repozicioniranje identificiranih strateških djelatnosti na globalnom lancu vrijednosti prema razvoju aktivnosti koje stvaraju dodanu vrijednost. Pored osnovnog, definirani su i drugi ciljevi, a to su:

1. Rast obujma industrijske proizvodnje po prosječnoj godišnjoj stopi od 2,85%
2. Rast broja novozaposlenih za 85.619 do kraja 2020. godine, od čega minimalno 30% visokoobrazovanih
3. Rast produktivnosti radne snage za 68,9% u razdoblju 2014. – 2020.
4. Povećanje izvoza u razdoblju 2014. – 2020. za 30% i promjena strukture izvoza u korist izvoza proizvoda visoke dodane vrijednosti

11.2.4. Strategija razvoja turizma

Razvoj turizma ovisi o ekonomskim i društvenim kretanjima u nacionalnim i međunarodnim okvirima. Stoga njegov razvoj treba biti usklađen s dugoročnom nacionalnom politikom, politikama srodnih područja i sektora, ali i politikama Europske unije čiji punopravni član Hrvatska postaje 1. srpnja 2013. godine. S dobro artikuliranom vizijom, prepoznatim strateškim područjima i jasnim planom djelovanja, hrvatski turizam se treba, inicijalno, uklopiti u postojeće strateške smjernice te, postupno, utjecati na kreiranje budućih nacionalnih i europskih politika. Istodobno, vizija i strateški ciljevi hrvatskog turizma moraju odražavati nacionalne prioritete i biti zasnovani na vlastitim snagama i vrijednostima.

Republika Hrvatska je donijela Strategiju razvoja turizma do 2020. koja polazi od analize ključnih pokazatelja dostignutog razvoja, sagledava razvojna ograničenja i razvojne mogućnosti koje se očitavaju iz relevantnih razvojnih trendova u globalnom okruženju te prepoznaće ključne činitelje uspjeha na koje se hrvatska turistička politika mora usredotočiti u razdoblju do 2020. godine. Nova vizija razvoja hrvatskog turizma temelji se na sustavu vrijednosti kojim se odgovara na tri bitna pitanja:

- kakav bi hrvatski turizam trebao biti?
- koji su ključni preduvjeti razvoja hrvatskog turizma?
- čime će hrvatski turizam privlačiti potražnju?

11.2.5. Strategija razvoja poljoprivrede

Hrvatska je zemlja bogatih i kvalitetnih prirodnih resursa – zemljista dobre plodnosti, klimatskih pogodnosti i obilja vodenih resursa. Važnost poljoprivrede proizlazi ne samo iz tradicionalne uloge osiguranja prehrambenih potreba stanovništva, već iz njene uloge u očuvanju ruralnog prostora, ekološke ravnoteže i održanju tradicijskih vrijednosti. Osnovne prednosti hrvatske poljoprivrede su tri različite geografske i klimatske cjeline: ravnicaško područje na sjeveru pod utjecajem kontinentalne klime, priobalno područje na jugu pod utjecajem sredozemne klime te planinski prostor u središnjem dijelu Hrvatske. Raznoliki tipovi klime, reljefa i tla omogućuju proizvodnju širokog assortimenta poljoprivrednih proizvoda, od ratarskih i industrijskih usjeva do vinograda te kontinentalnoga i mediteranskog voća i povrća. Niska razina zagađenosti okoliša omogućuje razvoj ekološke proizvodnje. Na poljoprivredu se nadovezuje raznolika i razvijena prerađivačka i prehrambena industrija, a poljoprivreda se nadopunjuje turizmom, još jednom značajnom gospodarskom granom.

Preduvjet za mogućnost korištenja sredstava EAFRD u sljedećem programskom razdoblju je izrada Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014.-2020. godine (PRR 2014.-2020.).

Predstavljeni ciljevi i smjernice djelovanja poljoprivredne politike odgovor su na potrebu unapređenja stanja u sektoru. Kako bi se ispravno nosili s izazovima i poteškoćama koje nose međunarodne integracije, što se naročito odnosi na obveze Republike Hrvatske prema Svjetskoj trgovinskoj organizaciji i na kretanja Zajedničke poljoprivredne politike Europske unije, nužno je poljoprivrednu politiku temeljiti na jačanju konkurentnosti poljoprivrednog sektora, no istovremeno se ne smije zanemariti sredina u kojoj se poljoprivredna proizvodnja odvija. Skrb za ukupni održivi razvitak ruralnog prostora mora biti imperativ današnjice i budućnosti.

11.3. Razvojni dokumenti Zadarske županije

Županijska razvojna strategija Zadarske županije usklađena je sa Strateškim okvirom za razvoj koji je krovni strateški razvojni dokument i definira okvir za razvoj sektorskih strategija i javnih politika RH. Sukladno tome ŽRS je usklađena i s Nacionalnim strateškim referentnim okvirom te svim operativnim programima koje sadrži. Također je usklađena sa Strategijom regionalnog razvoja RH, a strateški ciljevi ŽRS-a s razvojnim prioritetima na razini NUTS 2 regije za Jadransku Hrvatsku.

11.3.1 Prostorni plan Zadarske županije kao osnovni prostorno-planski dokument Županije:

Prostorni plan Zadarske županije (u dalnjem tekstu: Plan) polazi od ustrojstva sustava prostornog uređenja i dokumenata prostornog uređenja utvrđenih Zakonom o prostornom uređenju i Uredbom o uređenju i zaštiti zaštićenog obalnog područja mora .

Plan polazi od ustrojstva Županije utvrđenog Zakonom o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj prema kojem Zadarska županija obuhvaća 6 gradova i 28 općina, ukupno 34 jedinice lokalne samouprave:

- Gradovi: Benkovac, Biograd na Moru, Nin, Obrovac, Pag i Zadar
- Općine: Bibinje, Galovac, Gračac, Jasenice, Kali, Kolan, Kukljica, Lišane Ostrovičke, Novigrad, Pakoštane, Pašman, Polača, Poličnik, Posedarje, Povljana, Preko, Privlaka, Ražanac, Sali, Stankovci, Starigrad, Sukošan, Sveti Filip i Jakov, Škabrnja, Tkon, Vir, Vrsi i Zemunik Donji.

Plan polazi od ustroja lokalne samouprave i uprave prema kojem:

1. Općina u okviru samoupravnog djelokruga, ako propisima nije drugačije određeno:

- osigurava uvjete za razvitak gospodarskih, društvenih, komunalnih i drugih djelatnosti od važnosti za područje općine,
- osigurava uvjete za uređenje prostora i urbanističko planiranje te zaštitu čovjekova okoliša,
- vodi brigu o uređenju naselja, kvaliteti stanovanja, komunalnim objektima, obavljanju komunalnih i drugih uslužnih djelatnosti te lokalnoj infrastrukturi,

- osigurava lokalne potrebe stanovnika u oblasti brige o djeci, obrazovanju i odgoju, javnom zdravlju (ambulante, domovi zdravlja i sl.), zdravstvenoj zaštiti životinja i zaštiti bilja, socijalnoj skrbi, kulturi, tjelesnoj kulturi i sportu (ako zakonom nije drugačije određeno),
- upravlja općinskom imovinom
- osniva javne ustanove i druge pravne osobe, u skladu sa zakonom, radi ostvarivanja određenih gospodarskih, društvenih, komunalnih i drugih socijalnih interesa i potreba stanovništva,
- uređuje druga pitanja u skladu sa zakonom,
- može i odlukom općinskog vijeća pojedine poslove iz samoupravnog djelokruga općine prenijeti na županiju odnosno mjesnu samoupravu.

2. Grad u okviru svog samoupravnog djelokruga, pored poslova koji se odnose na općinu obavlja i sve druge poslove koji su u neposrednoj svezi s interesom gradske zajednice u smislu njezinog gospodarskog, kulturnog i socijalnog napretka, a nisu u nadležnosti drugih tijela, s tim da pojedine poslove može odlukom gradskog vijeća prenijeti na županiju, odnosno mjesnu samoupravu.

3. Županija u okviru samoupravnog djelokruga:

- usklađuje interese i poduzima aktivnosti radi ravnomernog gospodarskog i društvenog razvijanja općina i gradova u sastavu županije i županije kao cjeline,
- usklađuje stajališta općina i gradova o pitanjima o kojima odlučuju tijela državne vlasti u Republici Hrvatskoj, odnosno usklađuje uređivanje pitanja od zajedničkog interesa o kojima odlučuju tijela općina i gradova u sastavu županije,
- određuje uvjete uređenja i zaštite prostora županije ako zakonom nije drugačije određeno,
- usklađuje razvitak i mrežu odgojnih, prosvjetnih, kulturnih, zdravstvenih, socijalnih, komunalnih i drugih institucija i objekata, te infrastrukture od važnosti za područje županije kao cjeline,
- obavlja poslove koje su općine i grad prenijele iz svog samoupravnog djelokruga na županiju,
- osniva javne ustanove i druge pravne osobe, u skladu sa zakonom, radi ostvarivanja zajedničkih ciljeva općina, gradova i županije kao cjeline,
- uređuje i druga pitanja od zajedničkog

Prostorni planovi na području Županije moraju biti usklađeni sa Strategijom prostornog razvoja i Programom prostornog uređenja Države, kao i onim prostornim planovima područja posebnih obilježja koje donosi Sabor RH, a u postupku donošenja prostornog plana Županije i prostornih planova područja posebnih obilježja koje donosi predstavničko tijelo Županije obvezujući suglasnost izdaje ministarstvo nadležno za poslove prostornog uređenja.

Prostorni planovi koje donose predstavnička tijela gradova / općina moraju biti usklađeni i s prostornim planovima koje donosi predstavničko tijelo Zadarske županije.

Ciljevi prostornog razvoja i uređenja

Planom se određuju ciljevi prostornog uređenja Zadarske županije na temelju utvrđenih ciljeva iz Strategije prostornog uređenja Republike Hrvatske, (u dalnjem tekstu: Strategija) kao osnovnog dokumenta prostornog uređenja Države, te drugih relevantnih dokumenata važnih za prostorni razvoj Županije

Razvijanje gradova/općina u sustavu Države:

- Koncept gospodarskoga razvitka Zadarske županije treba sustavno težiti uvođenju Zadra u krug primarnih razvojnih središta, što mu prema značenju i veličini prostora pripada, jer u mreži velikih gradova na prostoru trokuta Zagreb-Rijeka-Split nema većega razvojnog središta od Zadra. To će se ostvariti:
 - putem uspješnih gospodarskih programa iz domene tercijarnih i kvartalnih djelatnosti potaknutih industrijskim naprednim tehnologijama.
 - razvojem agrikulture i marikulture usmjerenih prema turističkom proizvodu ekoloških atributa.
 - afirmativnom politikom demografske obnove Županije.
 - osmišljenom politikom protoka kapitala;
- Biograda na Moru i Benkovca kao manjih razvojnih središta, radi postizanja uravnoteženog sustava na razini države.
- Općinskog središta Gračac, u gradsko središte obzirom na njegov geostrateški položaj u prostoru Županije i Države.
- Ostalim gradovima Županije (Pag, Nin, Obrovac) osigurati stupanj održivog razvoja koji im omogućava obavljanje funkcija centralnih mjesta gravitacijskog područja.

Razvijanje u područjima od strateške važnosti za Državu:

- Obalnog područja donošenjem dokumenata prostornog uređenja na razini Države.
- Sustava otoka, a temeljem Nacionalnog programa razvitka otoka (u dalnjem tekstu: Program) s ciljevima:
 - održivog razvitka, optimalne naseljenosti, raznovrsne gospodarske strukture i dostupnosti
 - tretmana svakog otoka kao zasebnog sustava i programiranja aktivnosti koje će mu očuvati identitet.
 - poticanja ulaganja koja su ekološki, gospodarski, tehnološki i društveno održiva.
 - Područja uz državnu granicu: integracijom, obnovom naselja i revitalizacijom čitavog prostora.

Razvijanje velike infrastrukture:

- planiranjem koridora Jadranske autoceste, kao dijela budućeg Jadransko-jonskog cestovnog smjera;
- razvijanjem cestovno-trajektnih otočkih i trans jadranskih smjerova
- poboljšanjem prometno-tehničkih elemenata postojeće željezničke pruge - Ostalim gradovima Županije (Pag, Nin, Obrovac) osigurati stupanj održivog razvoja koji im omogućava obavljanje funkcija centralnih mjesta gravitacijskog područja.
- osiguranjem prostornih pretpostavki za koridor brze željezničke pruge (Rijeka-Zadar-Split);

- planiranjem Zadarske luke kao luke međunarodnog značaja (unapređivanjem ruralnih staza te prateće infrastrukture);
- planiranjem koridora TK kablova međunarodne i državne razine;
- osiguranjem prostornih pretpostavki za potrebne granične prijelaze;
- osiguranjem prostornih pretpostavki za izgradnju jednog elektroenergetskog proizvodnog objekta na području županije;
- izgradnjom vodoopskrbnih sustava te razvojem temeljnog regionalnog sustava vodoopskrbe;
- izgradnjom uređaja za pročišćavanje otpadnih voda uz primjenu važećih kriterija;
- zbrinjavanjem posebnog i opasnog otpada s područja Županije

Globalnim ciljevima prostornog razvoja županijskog značaja smatraju se:

- porast dohotka u cjelini i po stanovniku uz očuvanje barem postojeće razine kvalitete prirodnih eko-sustava, spomeničke i druge baštine, te kvalitete života što prepostavlja efikasno korištenje prirodnih i proizvodnih resursa raspoloživih za razvoj;
- ostvarivanje skladnog demografskog razvoja;
- osiguranje prostornih pretpostavki za manja i mala razvojna središta;
- repozicioniranje Županije kao turističke destinacije;
- unapređenje kvalitete života

Ostvarivanju navedenih ciljeva, putem koncepta održivog razvijanja, prepostavljeno je:

- definiranje mjera demografskog razvoja;
- povoljan odabir prostorne i gospodarske strukture;
- podizanje standarda javnih usluga;
- razvijanje društvene infrastrukture;
- razvijanje tehničke infrastrukture;
- poboljšavanje svih oblika komunikacije;
- poboljšavanje stambenih uvjeta;
- zaštita krajobraznih vrijednosti;
- zaštita prirodnih i kulturnih vrijednosti prostora;
- poboljšavanje režima zaštite okoliša. - maksimalno korištenje geoprometnog položaja Županije

11.3.2 Županijska razvojna strategija 2011-2013.

Županijska razvojna strategija (ŽRS) treći je, sveobuhvatni, strateški razvojni dokument koji je izradila Zadarska županija. Iskustvo u partnerskom pristupu koje je stečeno u izradi Regionalnih operativnih programa Zadarske županije iskorišteno je da se Županijska razvojna strategija izradi na način koji je omogućio svim dionicima razvoja na ovom području da, u procesu izrade ovog razvojnog dokumenta, doprinesu njegovoj kvaliteti, poštujući pristup sudjelovanja. ŽRS je osnovni razvojni dokument za razdoblje 2011.-2013. i okvir za financiranje svih razvojnih projekata iz bilo kojeg izvora financiranja. Ona će omogućiti rast konkurentnosti i korištenje vlastitih potencijala za postizanje ciljeva, doprinijet će održivom razvoju ovog područja, a njen krajnji cilj je povećati kvalitetu života svim stanovnicima i gostima Zadarske županije te doprinijeti ostvarivanju vizije Zadarske županije.

Zakonom o regionalnom razvoju Republike Hrvatske koji je usvojen 29. prosinca 2009. godine definirani su svi ključni dionici i njihove uloge u regionalnom razvoju Republike

Hrvatske. Zakonom je predviđeno da svaka županija donese svoju razvojnu strategiju koja će dati doprinos ukupnom razvoju Hrvatske. Područja koja Strategija obuhvaća ne odnose se samo na gospodarstvo, već na ukupni društveni rast i razvoj.

Strategija ukupnog razvoja Zadarske županije temeljni je planski dokument županijske razine. Prema Zakonu o regionalnom razvoju Republike Hrvatske („Narodne novine“ br. 153/’09.) i Strategiji regionalnog razvoja RH (59. sjednica Vlade RH., 4. lipnja 2010. godine) županijske strategije zamijenit će Regionalne operativne programe (ROP-ove). Županijska razvojna strategija (ŽRS) temeljni je planski dokument za održivi društvenogospodarski razvoj svake županije. Sukladno Zakonu o regionalnom razvoju Republike Hrvatske i Strategije regionalnog razvoja RH; navedene strategije zamijenit će Regionalne operativne programe (ROP-ove).

ROP Zadarske županije, koji pokriva razdoblje od 2004. do 2010. godine, početkom 2011. godine naslijedit će Županijsku razvojnu strategiju (ŽRS) za razdoblje od 2011. do 2013. godine. Po završetku spomenutog razdoblja uslijedit će izrada strateških dokumenata usklađenih sa sedmogodišnjim ciklusima planiranja Europske unije. Županijsku razvojnu strategiju donosi Jedinica područne samouprave u skladu s načelom partnerstva i suradnje.

Pri izradi Strategije razvoja Zadarske županije poštovalo se načelo partnerstva i konzultacijski proces. Županijsku razvojnu strategiju pripremala je Razvojna agencija Zadarske županije od lipnja 2010. do siječnja 2011. godine u suradnji s Partnerskim vijećem i 5 radnih skupina (radna skupina za regionalnu konkurentnost, radna skupina za ljudske resurse, radna skupina za zaštitu okoliša, infrastrukturu i održive izvore energije, radna skupina za promet te radna skupina za poljoprivredu, ribarstvo/akvakultura i ruralni razvoj) koje su činili predstavnici gospodarskog, javnog i civilnog sektora. Stoga, strategija u konačnici, uključuje potrebe doprinose svih zainteresiranih strana.

Županijska razvojna strategija Zadarske županije usklađena je sa Strateškim okvirom za razvoj koji je krovni strateški razvojni dokument i definira okvir za razvoj sektorskih strategija i javnih politika RH. Sukladno tome ŽRS je usklađena i s Nacionalnim strateškim referentnim okvirom te svim operativni programima koje sadrži. Također je usklađena sa Strategijom regionalnog razvoja RH, a strateški ciljevi ŽRS-a s razvojnim prioritetima na razini NUTS 2 regije za Jadransku Hrvatsku.

11.3.3. Glavni plan razvoja turizma Zadarske županije 2013. - 2023.

Temeljni dokument koji određuje razvoj turizma u Hrvatskoj je Glavni plan i Strategija ukupnog razvoja turizma u Republici Hrvatskoj. Ovaj krovni dokument definira strateški i operativni koncept razvoja turizma koji će osigurati proizvodne, institucionalne, organizacijske i ljudske pretpostavke za uspostavljanje trajne privlačnosti Hrvatske kao turističke destinacije i poboljšati njezine konkurenntske sposobnosti na međunarodnom turističkom tržištu. U skladu s navedenim, Glavni plan, između ostalog, određuje i smjernice s kojima se moraju uskladiti turističke politike na svim razinama – nacionalnim, županijskim i lokalnim. Na županijskoj razini, temeljni planski dokument koji određuje društvenogospodarski održivi razvoj Zadarske županije je Županijska razvojna strategija (ŽRS). Ova je strategija usklađena sa Strateškim okvirom za razvoj koji je temeljni strateški razvojni dokument koji definira okvir za razvoj sektorskih strategija i javnih politika RH. Županijska je razvojna strategija usklađena i s Nacionalnim strateškim referentnim okvirom te

svim operativnim programima koje sadrži, osim toga usklađena je i sa Strategijom regionalnog razvoja RH.

Unatoč svim nedaćama koje su pratile Hrvatsku u proteklom razdoblju, turistički je sektor značajno podigao svoje poslovne rezultate, osobito od 2000. godine. U vrijeme globalne krize proteklih nekoliko godina, također je pokazao visoku rezistentnost, što je potvrđeno stopama rasta višim od onih što su ih postigle zemlje u konkurentskom okružju (Mediteran) (Strategija ukupnog razvoja turizma u RH, 2013).

Glavno tijelo zaduženo za promicanje i unapređenje turizma Republike Hrvatske temeljem Zakona o turističkim zajednicama i promicanju hrvatskog turizma (Narodne novine 152/08) su turističke zajednice. Hrvatska turistička zajednica je nacionalna turistička organizacija, a osnovana je u cilju stvaranja i promicanja identiteta i ugleda hrvatskog turizma, planiranja i provedbe zajedničke strategije i koncepcije njegove promocije, predlaganja i izvedbe promidžbenih aktivnosti u zemlji i inozemstvu od zajedničkog interesa za sve subjekte u turizmu, te podizanja razine kvalitete cjelokupne turističke ponude Hrvatske. Zadaća Hrvatske turističke zajednice je između ostalog poticati i koordinirati rad svih turističkih zajednica kao i svih gospodarskih te drugih subjekata u turizmu koji djeluju neposredno i posredno na unapređenju i promidžbi turizma u Hrvatskoj.

Sukladno zakonskim odredbama na području Zadarske županije osnovana je turistička zajednica Zadarske županije koja ima temeljnu ulogu poticati, očuvati, unapređivati i promicati sve postojeće turističke resurse županije. Uz turističku zajednicu Zadarske županije u upravljanju i promociji cjelokupne destinacije Zadarske županije sudjeluju još i turističke zajednice gradova i mjesta: TZ grada Paga; TZ općine Povljana; TZ općine Kolan te ostalih gradova. Uz županijsku turističku zajednicu, općinske i gradske turističke zajednice, planiranje, poticanje i razvoj turizma u Zadarskoj županiji provodi i Zadarska županija Upravnim odjelom za more i turizam koja županijskim proračunom osigurava sredstva za financiranje turističkih projekata i nositelji su izrade Glavnog plana razvoja turizma Zadarske županije usklađenim sa Županijskom razvojnom strategijom.

Gradovi i općine sudjeluju u razvoju turizma posredstvom svojih turističkih zajednica. Strategija ukupnog razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine predlaže novu organizacijsku shemu sustava upravljanja turizmom. Ovaj oblik organizacijske strukture još uvijek nije zaživio u praksi. Sukladno implementaciji nove organizacijske sheme prilagodit će se dionici i nositelji razvoja turizma u Zadarskoj županiji.

Prostor je jedan od osnovnih resursa turizma, a njegovo održivo korištenje i upravljanje predstavlja poseban izazov pri planiranju turističkih aktivnosti u nekom području. Pri planiranju turističkog razvoja Zadarske županije i utvrđivanju potencijalnih i realnih turističkih atrakcija korištena je Kušenova metodologija analize resursne i atrakcijske osnove (Kušen, 2002.). Kušen je u cilju sistematizacije turističkih atraktivnosti i atrakcija, turističkih motiva i aktivnosti te vrsta turizma definirao osnovnu funkcionalnu klasifikaciju turističkih atrakcija koja sadrži 16 osnovnih vrsta atrakcija:

1. Geomorfološke značajke prostora
2. Klimatska obilježja
3. Vode
4. Biljni svijet
5. Životinjski svijet
6. Zaštićena prirodna baština

7. Zaštićena kulturno-povijesna baština
8. Kultura života i rada
9. Znamenite osobe i povijesni događaji
10. Manifestacije
11. Kulturne i vjerske ustanove
12. Prirodna lječilišta
13. Sportsko-rekreacijske građevine i tereni
14. Turističke staze, putovi i ceste
15. Atrakcije zbog atrakcije
16. Turističke paraatrakcije

Svih 16 navedenih atrakcija detaljno je analizirano te je dobiven jedinstveni i detaljni pregled svih turističkih atrakcija za svaku prostorno razvojnu cjelinu Zadarske županije. Popisivanjem i inventarizacijom svih, a ne samo zaštićenih i turistički valoriziranih kulturnih i prirodnih resursa, dobiva se uvid u sve potencijalne i realne atrakcije Zadarske županije temeljem kojih se mogu planirati i stvarati novi turistički proizvodi.

Zadarska županija oslanja se na turizam zbog investicija te bržeg aktiviranja gospodarskog rasta, potom zapošljavanja te napose stvaranja kvalitetnih profesionalnih karijera zaposlenih u ovom sektoru. Kvaliteta strateških ciljeva ovisi o održivosti trendova te procesa u turizmu Županije i široj regiji. Ti ciljevi doprinose ostvarenju vizije, a temelje se na izvršenim istraživanjima i analizama. Zadarska županija u razvoju turizma ima tri strateška cilja:

1. Uspostava održivog učinkovitog sustava upravljanja resursima i potencijalima turizma
2. Smanjenje sezonalnosti kroz razvoj konkurentnog turističkog sektora
3. Unaprjeđenje turističke infrastrukture i usluga, te zaštita okoliša

Globalni turistički trendovi, kao i provedena anketna istraživanja u Zadarskoj županiji, ukazuju na važnost primjene novih tehnologija u turizmu. Razvojem tehnologejske i razvojno-istraživačke infrastrukture i usluga, povezivanjem obrazovnih i znanstveno-istraživačkih institucija s gospodarstvom te poticanjem primjene znanja, razvoja novih tehnologija i inovacija u turizmu stvaraju se preduvjeti održivog razvoja sektora. Potrebno osvijestiti važnost izazova globalne konkurenkcije koja tjeran na inovacije proizvoda i upravljačkih procesa. Inovativan turistički proizvod i distribucijski kanali obogatiti će ukupnu turističku i ugostiteljsku ponudu te podići konkurennosti privrednih subjekata. Iz svega navedenog proizlazi misija i vizija razvoja turizma Zadarske županije:

MISIJA

Zadarska županija turizmom kapitalizira svoje komparativne prednosti na globalnom tržištu u cilju održivog rasta i razvoja

VIZIJA RAZVOJA TURIZMA ZADARSKE ŽUPANIJE ZA RAZDOBLJE 2013. – 2023.

Zadarska županija razvija turizam u interesu rasta kvalitete života, ekonomskog blagostanja i osiguranja održive budućnosti lokalnom stanovništvu zadarske županije

Zadarska županija je 2023. godine globalno prepoznatljiva turistička destinacija koja posluje u većem dijelu godine i time osigurava dugoročnu profitabilnost i održivost turizma u interesu svih ključnih subjekata, osobito lokalnog stanovništva

Zadarska županija oslanja se na turizam zbog investicija te bržeg aktiviranja gospodarskog rasta, potom zapošljavanja napose stvaranja kvalitetnih profesionalnih karijera zaposlenih u ovom sektoru. Kvaliteta strateških ciljeva ovisi održivosti trendova i procesa u turizmu Županije i široj regiji. Ti ciljevi doprinose ostvarenju vizije, a temelje se na izvršenim istraživanjima i analizama.

Zadarska županija u razvoju turizma ima tri strateška cilja:

STRATEŠKI CILJ 1

Uspostava održivog učinkovitog sustava upravljanja resursima i potencijalnim turizmom

STRATEŠKI CILJ 2

Smanjenje sezonalnosti kroz razvoj konkurentnog turističkog sektora

STRATEŠKI CILJ 3

Unaprjeđenje turističke infrastrukture i usluga, te zaštita okoliša

11.3.4. Strategija za ruralni razvoj Zadarske županije

Tradicija poljoprivrede i stočarstva, očuvanost tradicijske gradnje, bogatstvo običajne baštine kao sačuvanost tradicijskih vještina koje se vezuju uz poljoprivredu i ribarstvo predstavljaju osnovu za razvijanje ponude turizma na seljačkim domaćinstvima. Ovu atraktivnu ruralno turističku ponudu, koja osigurava smještaj na aktivnim seljačkim domaćinstvima uz ponudu domaće hrane i pića može se upotpuniti razvijanjem aktivnosti kulturnog i kreativnog turizma kao što su organizirano razgledavanje lokalne kulturno-povjesne baštine, radionice o poljoprivrednim i ribarskim vještinama, radionice suhozidne gradnje, edukacije o maslinarstvu, radionice o izradi niskih košarica od tankog drveta i pletenog sita „siknica” i o izradi „sprinta” – košara pletenih od pruća s ručkom i sl. Turisti starije životne dobi predstavljaju posebnu ciljnu skupinu kojima ovo područje može biti vrlo interesantno za boravak izvan ljetno-kupališnog perioda zbog povoljnih klimatskih uvjeta kao i autentične te zdrave mediteranske prehrane.

Program je planski dokument politike lokalnog razvoja kojim se određuju strateški ciljevi i prioriteti održivog društveno-gospodarskog razvoja ruralnih područja Zadarske županije. Programsко razdoblje je kraće od klasičnih strategija što ga čini konkretnijim i lakše primjenjivim u provedbi. Cilj Programa je da za naredni programski ciklus do kraja 2013. godine predloži realno ostvarive i mjerljive ciljeve, prioritete i mjere koji će doprinijeti zajedničkoj i koordiniranoj provedbi razvojne ruralne politike do ulaska RH u EU. Strateški ciljevi i prioriteti Programa uskladjuju se s onima utvrđenim u Županijskoj razvojnoj strategiji i drugim planskim dokumentima više razine.

U ruralnom prostoru Zadarske županije je pokrenut veći broj razvojnih inicijativa koje su oživjele gospodarsku aktivnost te unaprijedile kvalitetu života. Najveći napredak se bilježi na otocima i udaljenim naseljima. Zaustavljeno je iseljavanje stanovništva iz ruralnih dijelova

Županije. Temeljni pokretači napretka su malo i srednje poduzetništvo, obrtništvo, proizvodnja visoko kvalitetnih, tradicijskih i ekoloških poljoprivredno-prehrabrenih proizvoda, ruralni turizam, ribarstvo te proizvodnja energije iz alternativnih izvo

STRATEŠKI CILJEVI

STARTEŠKI CILJ 1

O sposobljavanje lokalne zajednice za ruralni razvoj

STARTEŠKI CILJ 2

Unapređenje konkurentnosti poljoprivrede, ribarstva i akvakulture

STARTEŠKI CILJ 3

Diversifikacija gospodarskih djelatnosti u ruralnom prostoru Županije

STARTEŠKI CILJ 4

Razvoj lokalne infrastrukture

STARTEŠKI CILJ 5

Očuvanje i zaštita okoliša, krajobraza te prirodnog, tradicijskog i kulturnog nasljeđa

STARTEŠKI CILJ 6

Horizontalni strateški ciljevi

11.4. Razvojni dokumenti općine Sali

Općina u samoupravnom djelokrugu obavlja poslove lokalnog značaja kojima se neposredno ostvaruju prava građana, a koji nisu Ustavom ili zakonom dodijeljeni državnim tijelima i to osobito poslove koji se odnose na: uređenje naselja i stanovanje, prostorno i urbanističko planiranje, komunalno gospodarstvo, brigu o djeci, socijalnu skrb, primarnu zdravstvenu zaštitu, odgoj i osnovno obrazovanje, kulturu, tjelesnu kulturu i šport, zaštitu potrošača, zaštitu i unapređenje prirodnog okoliša, protupožarnu zaštitu i civilnu zaštitu, promet na svom području, održavanje mjesnih i poljoprivrednih putova, ostale poslove sukladno posebnim zakonima.

11.4.1. Prostorni planovi

Razvoj i urbanizacija

U kontekstu prostorne i gospodarske strukture Zadarske županije, razvoj i urbanizacija područja Općine Sali temelji se na:

- 1) gospodarskim planovima i mogućnostima razvoja
- 2) nastavku demografskog rasta
- 3) raznim vidovima zaštite prostora

4) budućoj boljoj prometnoj povezanosti

S narednim u svezi, vjerojatno je za očekivati, da će se nastaviti proces sekundarne urbanizacije. Procesi primarne urbanizacije će se ograničiti u okvire građevinskih područja. Obzirom na veličinu Općine, gradsko sudjelovanje u općem gospodarskom kretanju Županije, bez obzira na tijek razvoja Općine, neće biti velikog utjecaja. Njeno sudjelovanje će se očitovati, razmjerno najviše, kroz participaciju u poljoprivrednom, dijelom industrijskom i izletničko-turističkom gospodarstvu i raznim oblicima smještaja u ruralnom prostoru.

U prostoru, koji se u okviru Općine brzim ritmom urbanizira, a naselja poprimaju gradska obilježja nastoji se ujednačiti razvoj prostora i proces urbanizacije naselja, a uz svu pažnju zaštite prirodnog i kulturnog nasljeđa. Često spontani procesi širenja i građenja nastojati će se usmjeriti prema planskom širenju i planskom zauzimanju prostora, tražeći optimum između potreba za prostorom (osobito za stambenu izgradnju) i mogućnosti prostora da apsorbira želje. Prostornim rješenjima, koliko je to njima moguće, ostvaruju se i pretpostavke za razvoj svih područja, time i općine.

Prostorne pretpostavke razvoja odnose se na:

- a) određivanje više lokacija za gospodarske zone;
- b) određivanje lokacija za izletnički turizam, poradi mogućeg širenja ponude ove djelatnosti
- c) planiranje izgradnje lokalnih i županijskih cesta zbog rješavanja prometnih problema i zbog bolje integracije prostora ;
- d) predviđanje bolje opremljenosti naselja u skladu s razinom središnje važnosti planirane Strategijom i Programom razvoja RH i prijedlogom županijskog prostornog plana;
- e) uspostavu složenog sustava zaštite prostora, njegove prirodne i kulturne baštine, osobito krajobraza i s time u svezi relativno restriktivno odnos prema širenju građevinskih područja;
- f) planiranje poboljšanja infrastrukturne opremljenosti naselja u prostoru Općine (osobito izgradnje kanalizacijskog sustava, izgradnje sustava plinoopskrbe, poboljšanje elektroopskrbe i vodoopskrbe i sl);

Izvan građevinskog područja omogućava se gradnja slijedećih građevina:

- a) prijavljeno poljoprivredno gospodarstvo i pružanje ugostiteljsko turističkih usluga u seoskom domaćinstvu;
- b) gospodarske građevine u funkciji poljoprivredne proizvodnje, farme;
- c) staklenici i plastenici, spremište za alat;
- d) vidikovci;
- e) manje kapelice, križevi i sl.;
- f) građevine infrastrukture (prometne, telekomunikacijske, energetske, komunalna i dr.);

Izvan granica građevinskog područja omogućava se uređenje obalne šetnice (lungo mare) minimalne širine 1,5 m koja se može obraditi kamenom, betonskim kockama, šljunkom i sl. radi uklapanja u krajobraz. Uz more (šetnicu) moguće je postavljanje klupa za odmor i uređenje platoa.

Izvan granica građevinskog područja, unutar ZOP-a moguća je gradnja građevina za potrebe prijavljenih poljoprivrednih gospodarstava i pružanje ugostiteljskih i turističkih usluga u seoskom domaćinstvu, obrta registriranog za obavljanje poljoprivrede ili pravnih osoba za obavljanje, i to prema slijedećim uvjetima:

- minimalna površina posjeda 3 ha;
- maksimalna visina građevine je prizemlje i krov, odnosno 5 m;

- maksimalna nadzemna površina građevine može iznositi do 400 m² u što se ne uključuje površina podruma, dopušta se potpuno ukopan podrum maksimalne građevinske (bruto) površine do 1000 m²;
- minimalna udaljenost građevine od obalne crte iznosi 50 m;
- pristup građevinskoj čestici može se riješiti u skladu s lokalnim uvjetima (tradicionalni poljoprivredni putovi, šumski putovi, protupožarni putovi i sl.), a koji ne moraju biti provedeni u katastarskim operatima;
- građevina se treba priključiti na elektroenergetski sustav, a rješenje ostale komunalne infrastrukture treba biti prema lokalnim prilikama (cisterne za vodu, zahvat podzemne vode, sabirna jama i sl.);
- na građevinskoj čestici moguća je gradnja otvorenog bazena ukupne bruto građevinske površine do 24 m², uređenje otvorenog parkirališta sdrvoredom te uređenje ostalih zelenih površina (kao parkovsko ili autohtono zelenilo);
- ukoliko prijavljeno poljoprivredno gospodarstvo graniči s obalnom crtom (pomorskim dobrom) dopušta se uređenje obale i to isključivo gradnja manjeg pristana za privez plovila, a ostali dio obale mora biti sačuvan u prirodnom izgledu.“

Gospodarske građevine u funkciji poljoprivredne i stočarske (peradarske) proizvodnje, farme, smatraju se funkcionalno povezane grupe građevina s pripadajućim poljoprivrednim zemljištem, prvenstveno namijenjene poljoprivrednoj, stočarskoj (peradarskoj) proizvodnji ili uzgoju divljači, a izgrađuju se izvan građevinskog područja naselja. Veličina posjeda iznosi najmanje 3,0 ha.

U sklopu farme moguće je graditi slijedeće građevine:

- osnovne gospodarske građevine za potrebe biljne i stočarske (peradarske) proizvodnje, uzgoj divljači, čuvanje domaćih životinja, skladištenje poljoprivrednih proizvoda i slične građevine,
- gospodarske građevine za potrebe pakiranja poljoprivrednih proizvoda koji se pretežno ili u cijelosti proizvode na farmi,
- pomoćne građevine (garaže, spremišta poljoprivrednih strojeva, alata i sl.).

Tablica 14.: Urbanistički planovi uređenja za gradevinska područja ugostiteljsko-turističkih, gospodarskih i sportsko rekreativskih zona

Br.zone	Naselje	Zona	Površina ha	Namjena	Kapacitet
UPU I	ZAGLAV	Uvala Triluke	5,00	T2	300
UPU II	BOŽAVA	Zagračina	4,00	T2	200
UPU IV	BRBINJ	Rt Vrnjaška	2,00	T2	100
UPU VI	BRBINJ	Brbišćica	5,00	T2	300
UPU VII	DRAGOVE	Paprenica	5,00	T2	200
UPU IX	SALI	Saščica	4,00	T2	200
UPU XIII	SALI	Dumboka	3,00	T 2	200
UPU XV	SALI	Rasohača	2,00	T2	100
UPU XVI	SALI	Griže	4,00	T2	200
UPU XVII	SAVAR	Ilo	2,00	T2	100
UPU XIX	SAVAR	Ovča	2,00	T2	100
UPU XX	SOLINE	Saharun	8,00	T2	400
UPU XXI	VELI RAT	Kanalić	2,00	T2	100

UPU XXIII	VELI RAT	Polje	4,00	T2	200
UPU XXIV	VELI RAT	Svjetionik	2,00	T3	100
UPU XXV	VERUNIĆ	Sjeverozapad	3,00	T2	300
UPU XXVI	VERUNIĆ	Lučica	2,00	T3	100
UPU XXVIII	ZAGLAV	Trstenica	3,00	T3	200

B) Urbanistički planovi uređenja za izdvojena građevinska područja gospodarske namjene:

Proizvodnja zona (PZ) Brbinj

Proizvodnja zona (PZ) Sali

Proizvodna zona (PZ) Sali

C) Urbanistički planovi uređenja za izdvojena građevinska područja sportsko-rekreacijske namjene:

Sportsko-rekreacijska zona Božava

Sportsko-rekreacijska zona Luka

Sportsko-rekreacijska zona Sali

Sportsko-rekreacijska zona Ilo

Sportsko-rekreacijska zona Veli Rat

Sportsko-rekreacijska zona Verunić

Urbanistički planovi uređenja građevinskog područja naselja:

Urbanističkim planovima uređenja potrebno je detaljnije strukturirati osnovnu namjenu površina iz Prostornog plana uređenja Općine te razgraničiti neophodne površine za prateće djelatnosti stanovanja, promet u mirovanju, javne i zaštićene zelene površine, te integriranje s izgrađenim područjem naselja. Potrebno je razraditi osnovu prometne, komunalne i druge infrastrukture do razine prostorne cjeline unutar obuhvata UPU-a, posebno uličnu mrežu. Planom je uz morsku obalu nužno osigurati šetnicu. Uvjeti uređenje prostora, gradnja novih građevina i rekonstrukcija u UPU trebaju biti razrađene i mogu biti strože.

Urbanistički planovi uređenja turističkih zona

Urbanističkim planovima uređenja turističkih zona potrebno je razdvojiti osnovne smještajne sadržaje od pratećih sadržaja.

Uz razgraničenje zona planom potrebno je riješiti uličnu mrežu, obalnu šetnicu i mrežu pješačkih staza, zelene površine, način priključka na državnu cestu te odvodnju otpadnih i oborinskih voda. Planiranje izgradnje građevina i uređenje prostora unutar obuhvata ovim Urbanističkim planovima provodi se u skladu sa sljedećim smjernicama:

- smještajne građevine te građevine pratećih sadržaja, potrebno je smještajem i veličinom, a osobito visinom uklopiti u mjerilo prirodnog okoliša,
- nove smještajne građevine, organizirane kao turističko naselje, planiraju se na prema čelu sukladnosti arhitektonskog izraza s elementima autohtonog urbaniteta i tradicijske arhitekture,
- u dijelu područja namijenjenom za hotel (T1) smještajni kapacitet se planira minimalno 70% u hotelu i maksimalno 30% u vilama
- u djelu područja namijenjenom za turistička naselja (T2) smještajni kapacitet se planira maksimalno 70% u vilama i minimalno 30% u hotelima

- smještajne građevine u izdvojenim ugostiteljsko turističkim zonama izvan naselja planiraju se izvan pojasa najmanje 100 m od obalne crte,
- u izdvojenim ugostiteljsko turističkim zonama izvan naselja obalni pojas širine 100 m od obalne crte namjenjuje se za smještaj pratećih sadržaja: ugostiteljskih, zabavnih, sadržaja vezanih uz korištenje mora (plaže, pristan, bazeni, igrališta, obalna šetnica i dr.),
- vrsta i kapacitet pratećih sadržaja i javnih površina određuje se proporcionalno u odnosu na svaku fazu izgradnje smještajnih građevina,
- u sklopu prostorne cjeline ugostiteljsko-turističke namjene obvezno je osigurati najmanje jedan javni cestovno pješački pristup do obale,
- uz osnovne ugostiteljsko-turističke sadržaje moguć je smještaj i drugih sadržaja kojima se upotpunjuje i kvalitativno dopunjaju turistička ponuda, uz uvjet da pretežiti dio zone ostane u osnovnoj namjeni:
 - otvorene površine za sport i rekreaciju (razna igrališta, bazeni i dr.),
 - građevine (gat) za prihvatanje plovila,
 - površina za turističku rekreaciju, zasebnih ili u sklopu smještajnih kapaciteta: sportske dvorane, otvoreni i zatvoreni bazeni, SPA, igrališta za djecu i odrasle i dr., plaže i plažni sadržaji,
 - usluge, restoran, kafe bar, zabavni sadržaji, trgovina i dr.
 - prometne površine, parkiralište/garaža, infrastrukturne građevine i instalacije i dr
- izgrađenost građevne čestice ne može biti veća od 30%,
- koeficijent iskoristivosti građevne čestice ne može biti veći od 0,8,
- najmanje 40% površine svake građevne čestice ugostiteljsko-turističke namjene mora se urediti kao parkovni nasadi i prirodno zelenilo,
- prostorna cjelina ugostiteljsko-turističke namjene mora imati odgovarajući pristup na javno-prometnu površinu i unutar nje smješten pripadajući broj parkirališnih mjesta u skladu s odredbama ovog plana koji uređuju promet u mirovanju,
- odvodnja otpadnih voda mora se riješiti zatvorenim kanalizacijskim sustavom s pročišćavanjem,
- turistička zona može se izgrađivati u etapama, na način da svaka etapa čini funkcionalnu cjelinu,
- turistička zona ne može se etažirati i mora se koristi kao jedinstvena uporabna cjelina.
- planirane ugostiteljsko turističke građevine za smještaj turista moraju biti kategorizirane s najmanje četiri zvjezdice;

Urbanistički planovi uređenja gospodarskih zona:

Za planiranje, odnosno izgradnju unutar gospodarskih zona određuju se slijedeći uvjeti:

- veličina građevne čestice ne može biti manja od 800 m²,
- širina građevne čestice ne može biti manja od 20,0 m,
- koeficijent izgrađenosti građevne čestice kig iznosi najviše 0,4
- najveća dozvoljena visina građevine je 10,0 m, unutar građevinskih područja naselja;
- najveća dozvoljena visina građevina u izdvojenim gospodarskim zonama sukladna je zahtjevu tehnologije proizvodnje;
- najmanja udaljenost građevine od ruba susjedne parcele ne može biti manja od polovice visine građevine H/2 (mjereno od najniže kote konačno uređenog terena uz građevinu do vijenca građevine), ali ne manja od 5,0 metra,

- građevine se mogu graditi na udaljenosti od nerazvrstane i lokalne ceste 5,0 m, od državne ceste 10,0 m,
- najmanje 20 % površine građevinske čestice treba biti uređeno kao parkovno zelenilo,
- građevna čestica mora imati pristup na javno prometnu površinu,
- parkirališne potrebe trebaju biti zadovoljene na građevnoj čestici prema odredbama ovog Plana,
- prilikom planiranja, projektirana i odabira pojedinih sadržaja i tehnologija osigurat će se propisane mjere zaštite okoliša (zaštita od buke, onečišćenja zraka, zagađivanja tla i sl.) te isključiti djelatnosti koje onečišćuju okoliš ili ne mogu osigurati propisane mjere zaštite okoliša,
- arhitektonsko oblikovanje građevina mora se zasnivati na principima suvremenog industrijskog oblikovanja uz upotrebu postojanih materijala i boja,
- određuje se mogućnost rekonstrukcije postojećih sadržaja uz ispunjenje ostalih uvjeta određenih ovim odredbama. Nije dopuštena prenamjena postojećih sadržaja u sadržaje koji bi svojim radom na bilo koji način ugrozili okoliš,
- odvodnja otpadnih voda mora biti riješena zatvorenim kanalizacijskim sustavom s pročišćavanjem, do izgradnje javne kanalizacije omogućava se korištenje postojećih rješenja odvodnje.

Urbanistički planovi uređenja sportsko-rekreacijskih zona:

Unutar sportsko rekreacijskih zona planira se rekonstrukcija postojećih građevina te gradnja novih sportskih sadržaja u svrhu cjelovitog i organiziranog obavljanja sportskih djelatnosti (sportske škole, trening i pripreme sportaša, organizacija takmičenja i sl.). Osim sportskih sadržaja (sportski tereni, borilišta, trim staze i dr.) mogu se, u postojećim i novim građevinama, osigurat pomoćni prostori (garderobe, sanitarni čvorovi, spremišta i sl.) i prostori za smještaj sportaša. Omogućava se rekonstrukcija ili zamjena postojećih građevina te gradnja novih građevina na način da ukupna tlocrtna bruto površina zatvorenih i natkrivenih građevina može iznositi najviše 10% površine sportskih terena i sadržaja. Najmanje 60% površine tog građevinskog područja treba biti uređeno kao parkovi i nasadi te prirodno zelenilo. Odvodnja otpadnih voda mora se riješiti zatvorenim kanalizacijskim sustavom s pročišćavanjem.

12. DRUŠTVENO – EKONOMSKA KRETANJA U RH

U poglavlju „društveno-ekonomski kretanja u RH“ analiziralo se općenito društveno-ekonomsko kretanje u Hrvatskoj od samih začetaka samostalnosti, sve do danas. U tekstu se naglasak stavio na nešto recentnija ekonomski kretanja, ali su se u analizu uzela i predviđanja samih društveno ekonomskih kretanja u Hrvatskoj. Takva analiza treba se uzeti s „rezervom“ s obzirom da se radi o projekcijama koje nisu znanstveno utemeljene već predstavljaju predviđanja pojedinih institucija. Na temelju dosadašnjih pokazatelja izvedena su i tri scenarija koji daju šиру sliku u pogledu mogućnosti planiranja budućeg razvoja same Općine.

12.1. Kretanja u Hrvatskoj

Stanje hrvatskog gospodarstva tipično je za zemlje u tranziciji iz komunizma u tržišno gospodarstvo. Iako je došlo do privatizacije i preustroja u svim područjima, glavni problemi su velika nezaposlenost i slabe gospodarske reforme. Nekadašnja uspješna industrijska proizvodnja zbog ratnih okolnosti i najčešće protuzakonito izvedene privatizacije i zastarjele tehnologije u proizvodnji danas još nije dostigla onu iz 1990. godine. Situaciju dodatno otežava loš sustav sudstva i administracije, pogotovo u pogledu vlasništva nad nekretninama. Tako sada jedan od najvećih problema hrvatskog gospodarstva ostaju premala proizvodnja, nedovoljan izvoz, prezaduženost, nezaposlenost, pravosuđe i uprava, te sveprisutna korupcija.

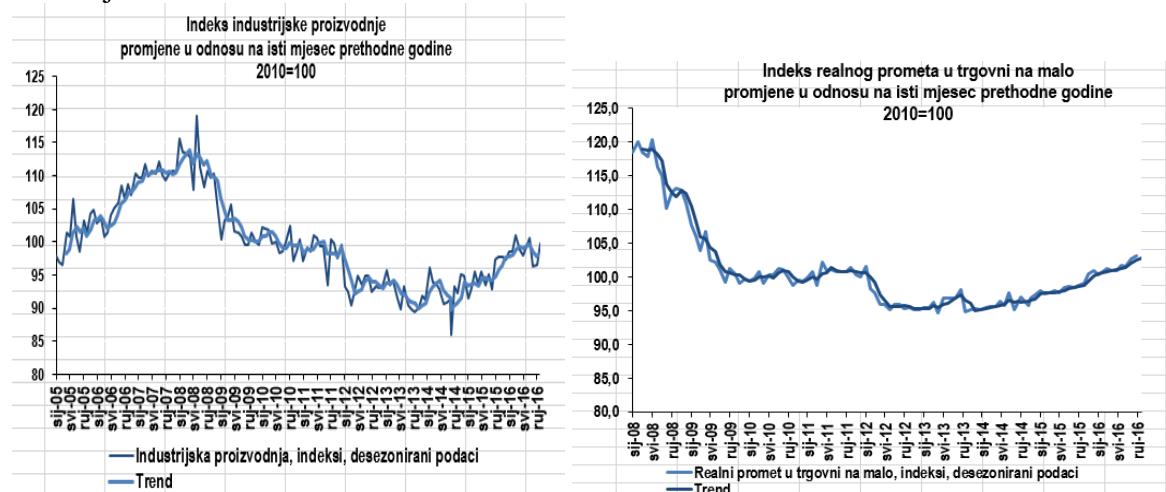
U Hrvatskoj postoji i sve izraženiji problem razlike u standardu i razvijenosti pojedinih dijelova Hrvatske, što je vjerojatno i posljedica poreznog sustava koji je na snazi. Dok se u Europi otprilike 25% poreznih prihoda ostavlja ondje gdje su uprihođeni, tj. u lokalnim samoupravama, u Hrvatskoj je taj postotak u praksi između 3 i 4% poreza koji ostaju lokalnoj samoupravi. Budući su većina velikih kompanija i banaka, kao i državnih monopolista za svoje sjedište registrirali Zagreb ovaj je problem tom činjenicom još više potenciran. To za posljedicu ima stanje da je BDP po stanovniku u Zagrebu otprilike trostruko veći od prosjeka za cijelu državu. Prva najbogatija regija mjereno po BDP-u per capit je Istra te grad Zagreb, zatim su drugi i treći grad (Split i Rijeka) su više nego trostruko u zaostatku za Zagrebom, dok su najnerazvijenija područja gotovo deset puta siromašnija i nerazvijenija od metropole, bez obzira na činjenicu da je najsuvišnija Vukovarsko-srijemska županija sposobna proizvesti u prosjeku pet puta više poljoprivrednih proizvoda negoli ostatak Hrvatske, a što je do domovinskog rata i bio slučaj. Nažalost, gotovo u pravilu, najsuvišniji dijelovi države su oni koji su bili pod okupacijom tijekom rata, bez obzira na komparativne prirodne prednosti koje pojedini od njih imaju. Tako istočni dijelovi Hrvatske itekako kaskaju za hrvatskim zapadom.

Ekonomski aktivnost

U rujnu pozitivni trend rasta industrijske proizvodnje nastavlja se dvadeseti mjesec u nizu sa usporenim rastom od +1,9%, prerađivačke industrije +3,5% na godišnjoj razini, na mjesecnoj razini rast +2,5% (+1,7%), a za prvi 9 mjeseci +4,0% (+4,7%). U rujnu rast prometa u trgovini na malo je +4,5% 25. mjesec, u 3. kvartalu 2016. 4,7%.

Rekordni devizni prihod od turizma mogao bi premašiti 8,5 milijardi eura, a sveukupni učinci turizma dostići 20% u BDP-u u 2016. Na rang listi lakoće poslovanja 2017., Svjetske banke, Hrvatska je pala 4 mjesta sa 39. na 43. od 190 zemalja, dok je u EU na 22. mjestu. Hrvatska je loša 128. u pogledu izdavanja građevinskih dozvola. Pogoršano je pokretanje posla i plaćanje poreza. Poboljšana su manjinska prava dioničara i rješavanje insolventnosti. Ekonomski

je klima u 10.2016. u Hrvatskoj na najvišoj razini od ulaska u EU 2013. EBRD u tranzicijskom izvješću 2016 naglašava da tranzicijske zemlje, u kojima veliki dio stanovnika percipira većinu bitnih reformi kao one koje su kreirane za boljšak malobrojnih, bilježe nazadovanje u političkoj i ekonomskoj tranziciji. Takva percepcija vremenom potiče pojavu jakog anti-reformskog populizma i/ili pojavu kronog (ortačkog) kapitalizma, te bijeg mlađih iz zemlje.

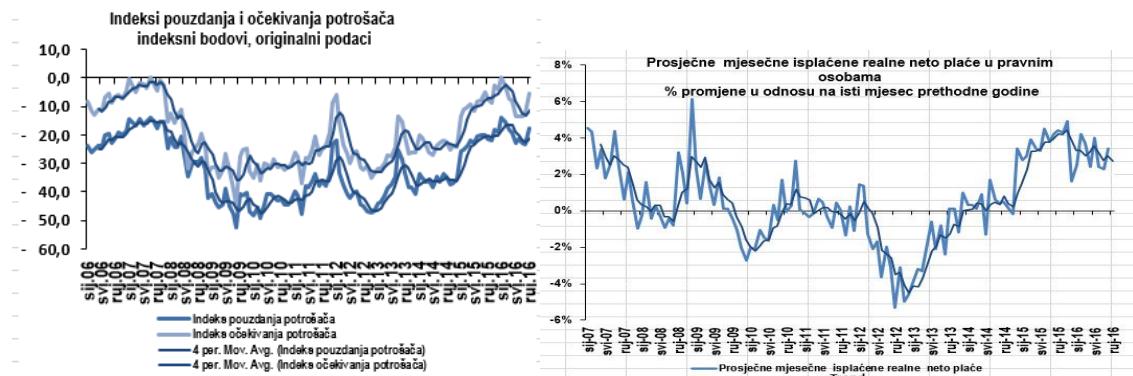

Izvor: HUP studeni 2016

Životni standard i raspoloženje potrošača

U kolovozu isplaćene prosječne neto plaće veće +3,4% realno, +1,8% nominalno, na godišnjoj razini. U rujnu snažno poboljšana očekivanja i pouzdanje potrošača prema kolovozu U kolovozu nastavlja se rast isplaćene prosječne neto plaće po zaposlenom u pravnim osobama u Hrvatskoj na godišnjoj razini sa +3,4% započet još u studenom 2014. prije 21 mjesec, a nominalni rast je +1,8% u apsolutnom iznosu povećanje je 98 kuna.

Prosječna isplaćena neto plaća iznosila je 5.673 kune u kolovozu i u odnosu na prethodni mjesec viša je za 1,6% realno, +1,4% nominalno, financijski 79 kuna. Najviša prosječna neto plaća isplaćena je u zračnom prijevozu u iznosu 10.610 kuna, a najniža ponovo u djelatnosti proizvodnja odjeće u iznosu 3.282 kune. U prvih osam mjeseci 2016. je isplaćena prosječna neto plaća u pravnim osobama viša 3,0% realno, 1,9% nominalno i iznosila je 5.664 kune. Prosječna je isplaćena neto satnica niža -5,8% na godišnjoj razini, odnosno -6,1%

Izvor: HUP studeni 2016.

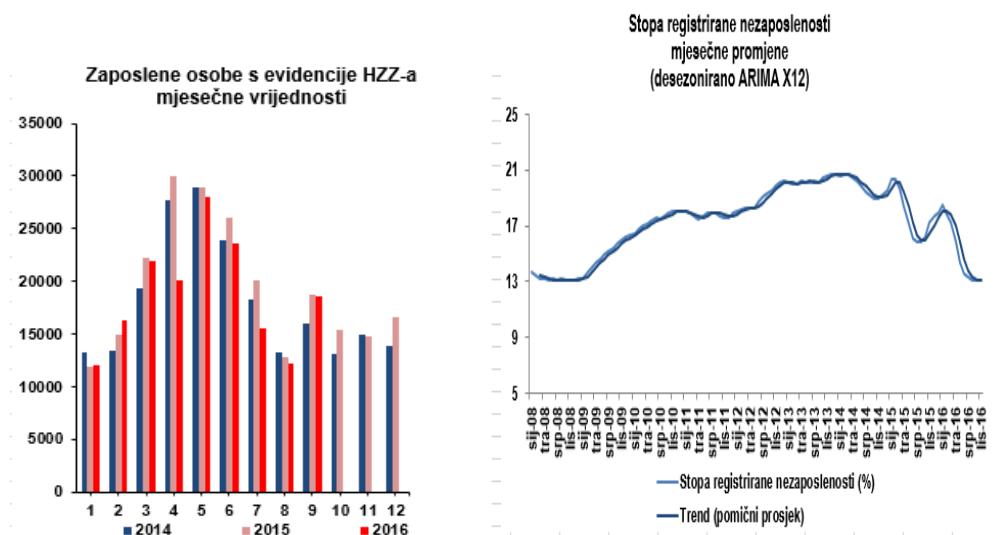
Tržište rada

Produljenje na rujan trenda pada broja nezaposlenih osmi mjesec na 211.827.

Demografska bijela kuga, depopulacija, negativni prirodni priraštaj i ekomska emigracija velika su prijetnja rastu

U rujnu je krajem mjeseca na evidenciji HZZ-a bilo registrirano 211.827 nezaposlenih osoba, što predstavlja pad broja registriranih nezaposlenih osmi mjesec u nizu. Registriranih nezaposlenih je manje -18,4%, tj. 47.632 osoba manje nego u rujnu 2015., a 1.513 nezaposlenih manje, -0,7% nego u kolovozu. Nezaposlenost mladih je u Hrvatskoj među najvišima u EU 28, ali je niža nego predkrizne 2008. Iz evidencije nezaposlenih izašle su 27.964 osobe, a to je -2,3 % manje nego u rujnu 2015. Zaposleno je 18.515 osoba od čega 17.559 na temelju radnoga odnosa, od toga 89,6%

na određeno vrijeme. Stopa registrirane nezaposlenosti u rujnu zadržala se na 13,1% isto kao kolovozu. Hrvatska se suočava sa katastrofalnim demografskim trendovima, tzv. bijelom kugom, jer sada 2016. nema niti četiri milijuna stanovnika, što je oko 500.000 manje nego prije 25 godina, uz brzi porast starog stanovništva, veliku ekonomsku emigraciju mladih obrazovanih, a broj novorođene djece manji je za 1/3 samo 37.252. U 25 godina broj se umirovljenika povećao za više nego dvostruko, te je sada zajedno s brojem nezaposlenih jednak broju zaposlenih. U radnom kontingentu na jednog zaposlenog dolazi čak dva neaktivna stanovnika. Procjene su da će sljedećih petnaest godina iz radnog kontingenta u umirovljenički ulaziti oko 10.000 više osoba godišnje nego u njega ulaziti.

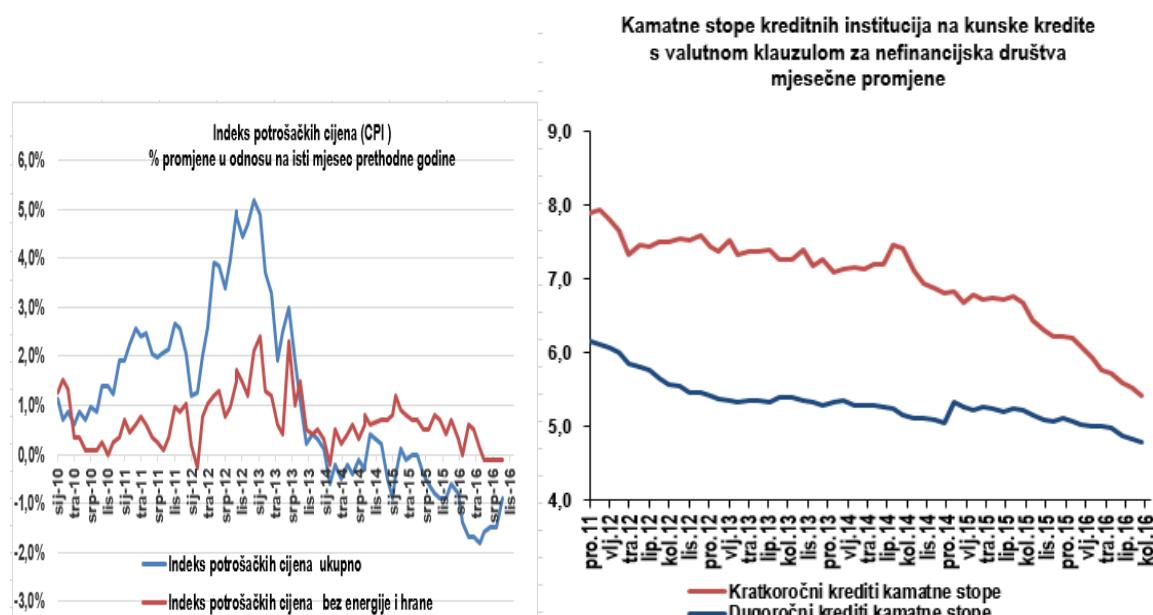
Izvor; HUP studeni 2016.

Financijsko tržište i inflacija

U rujnu godišnji pad cijena samo -0,9% uz najviši u 4 godine mjesecni rast cijena +1,1%. Poticajno okruženje za ekspanzivnu monetarnu politiku. Rast kunskih kredita. Hrvatski CDS 201 b.b.

U rujnu već petnaesti mjesec u nizu zadržavaju se uvezeni deflacijski pritisci, ali njihov intenzitet slabi te se indeks potrošačkih cijena na godišnjoj razini sa -1,5% prethodni mjesec spustio na -0,9%. a to je ujedno i najniža stopa godišnje

deflacijske u posljednjih osam mjeseci. U prvih devet mjeseci cijene su niže -1,4%, dok su cijene na godišnjem prosjeku niže -1,3%. U rujnu porast cijena na mješevčnoj razini od +1,1% najveći je u posljednjih četiri godine. Temeljna se inflacija u rujnu na godišnjoj razini zadržala na -0,1%, ali sve druge njene komponente su u pozitivnom teritoriju, mješevčni rast od +1,5%, rast na godišnjem prosjeku +0,2%, a za prvih devet mjeseci rast +0,1%. Godišnji pad cijena bilježe kategorije cijena stanovanja sa -3,3% od čega plina -18,5%, komunikacija -3,6%, prijevoza -2,1% od toga goriva -3,1%. Niz pozitivnih unutrašnjih i vanjskih čimbenika potpomažu nastavak ekspanzivne monetarne politike HNB-a sa ciljem poticanja kreditne ekspanzije i poboljšanja uvjeta kreditiranja. Kamatne stope za kredite poduzećima bilježe trend daljnog smanjenja. Ostvaren je značajni rast kunske plasmana i usporavanje procesa razduživanja nefinancijskih društava. U prvih sedam mjeseci 2016. proračunski deficit manji je za 62% i pao je na 0,6% BDP-a. Premija rizika Hrvatske (CDS) je bitno viša prema zemljama CEE i na razini od 201 baznih bodova

Premija rizika, Credit default swap (CDS), Spread 5-godina, bazni bodovi

Izvor : CEE Macro /Fixed Income Daily Erste Bank, HUB Pregled , Deutsche Bank

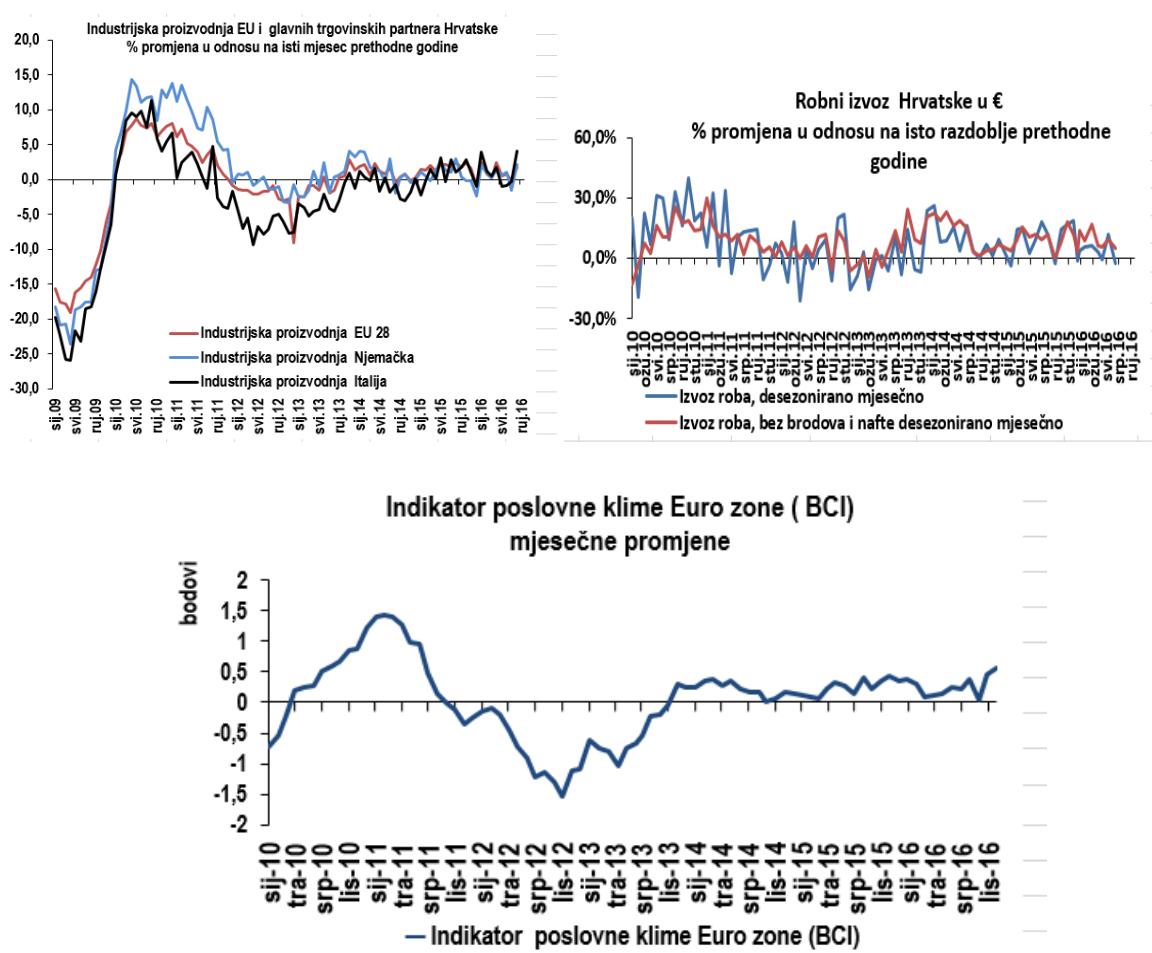
Država	4.5.2015	5.6.2015	30.6.2015	10.7.2015	rujan 2015.	listopad 2015	2.12.2015	31.12.2015	1.2.2016	1.3.2016	31.3.2016	29.4.2016	31.5.2016	30.6.2016	29.7.2016	25.8.2016	30.9.2016	31.10.2016
Hrvatska	278	267	271	271	281	294	292	301	290	284	269	251	253	237	233	219	200	201
Češka	48	48	50	51	47	50	51	51	46	46	43	41	41	41	40	41	41	40
Madarska	137	143	160	163	168	167	158	162	160	159	150	144	140	159	141	135	119	116
Poljska	58	66	76	80	74	73	72	72	87	92	88	85	85	98	87	77	74	75
Rumunjska	111	116	130	133	126	129	131	130	125	126	119	114	115	126	121	112	103	102

Izvor; HUP studeni 2016.

Vanjska trgovina i svijet

Hrvatski robni izvoz u osam mjeseci +2,8%. U kolovozu oporavak industrijske proizvodnje u E28 i u EU19 na +1,8%. U 2016. prvi put u zadnjih 15 godina manji rast svjetski trgovine +1,7% od globalnog rasta +3,1%. Rast indikatora poslovne klime EU19 na +0,55 boda

U prvih osam mjeseci robni izvoz je porastao za +2,8% , robni uvoz za +2,13%, a vanjskotrgovinski deficit za +1,1% , dok je pokrivenost izvoza na 60,9% što je 0,4 postotna boda više nego prošle godine. Hrvatski robni izvoz i uvoz u i iz EU veći su za +2,6% u razdoblju siječanj kolovoz 2016. U kolovozu industrijska proizvodnja u EU28 i euro zoni bilježi rast od +1,8% na godišnjoj razini, a u EU28 i u EU19 najbrži rast bilježi proizvodnja trajnih potrošačkih dobara (4,6% i 4,9%) i kapitalnih dobara (2,0% i 2,6%). Oporavak industrijske proizvodnje na godišnjoj razini, ostvaren je u zemljama važnim hrvatskim trgovinskim partnerima Njemačkoj +2,1% i Italiji +4,1%, u obje najveća stopa u posljednjih sedam mjeseci. Prema procjeni WTO svjetska trgovina će u 2016. nakon niza godina usporavanja, sa rastom od svega +1,7% po prvi put u posljednjih 15 godina rasti bitno sporije od globalnog rasta koji IMF predviđa na usporenih +3,1% nakon +3,4% prethodne dvije godine. Približno usporavanja globalne trgovine odlazi na smanjivanje potražnje, a ostalo čine slabe investicije, protekcionizam te usporavanje rasta Kine i njena orijentacija na povećanje osobne potrošnje. EU lideri počeli su deklarirati porast sklonosti „tvrdom“ Brexitu, a to dodatno pritiće tečaj britanske funte koji je potonuo od referendumu preko 16%, povećava trenutnu procjenu troškova na preko 20€ bn, uz rast rizika odlaska iz GB finansijske i automobilske industrije. Indikator poslovne klime euro zone na 0.55 boda najviše od lipnja 2011.

Izvor; HUP studeni 2016.

12.2. Prognoza društveno ekonomskih kretanja:

Recesija i gospodarska kriza, u Svijetu i Europi, ostavlja svoj trag na kretanja u RH u zaoštrenoj formi. Vrlo je teško egzaktno prognozirati kretanja u budućnosti. Međutim, bilo bi krajnje neodgovorno zanemariti ovo stanje, a i kretanja u budućnosti, stoga smo se opredijelili predviđati utjecaj globalnih ekonomskih i tržišnih trendova na razvoj u RH i Općina Sali.

U razmatranje smo uzeli tri moguća scenarija, svjesni rizičnosti u koju se upuštamo, smatrajući da je to manje pogrešno nego ne uzimati u obzir ove podatke.

SCENARIJ 1:

(NISKA STOPA RASTA)

- U EU-minimalna stopa rasta (nekoliko godina), a poslije povećana
- U RH- niska stopa rasta (nekoliko god.), a poslije povećana stopa rasta
- **BLIŽE OKRUŽENJE OPĆINE**
 - Pretpostavka je da će turizam imati kontinuirano povećanje potražnje (2-3% god.)
 - Pretpostavka je da će trgovina, uslužna djelatnost, malo i srednje poduzetništvo dijeliti sudbinu globalnih kretanja (niska stope rasta)
 - Općina i bliže okruženje u turizmu (koji je ujedno i glavno tržište poljoprivredi, trgovini te malom i srednjem poduzetništvu) mogli bi imati nešto povoljnije trendove
 - Stopa rasta kontinuirano 1-2 % godišnje (u prvih nekoliko godina), a poslije tog perioda slijedi rast do 2-3% godišnje.
 - U takvom okruženju (uže i šire) moguće je planirati u prvih par godina stopu rasta 2 % a poslije toga u par godina stopa rasta bi mogla biti 3 %.

SCENARIJ 2:

(SREDNJA STOPA RASTA ILI U GRANICAMA NEKOLIKO POSTO)

- U EU- dvije godine stopa rasta 2-3 %, poslije 3-4%
- RH- dvije godine niska stopa rasta, poslije 2-3%
- **BLIŽE OKRUŽENJE**
 - Turizam, povećanje potražnje 3-4%
 - Poljoprivreda, povećanje stope rasta godišnje 1-2 %
 - Trgovine, usluge, mali i srednji poduzetnici prati razvoj osnovne djelatnosti, povećanje 3-4%

U ovakvom okruženju (šire i uže) moguće je planirati stopu rasta do 3-4 %.

SCENARIJ 3:

(VISOKE STOPE RASTA)

- U EU – prve dvije godine stopa rasta 3-4%, a poslije 4-5%
- U RH- prve dvije godine stopa rasta 2%, a poslije 4-5%

U ZADARSKOJ ŽUPANIJI I BLIŽEM OKRUŽENJU:

- Turizam- povećanje stope rasta 4-5%
- Poljoprivreda- povećanje stope rasta 3-4%
- Trgovina, usluga,malo i srednje poduzetništvo- povećanje stope rasta 5-6%

U takvom okruženju moguće je planirati stopu rasta do 4-5%.

13. STRATEGIJA RAZVOJA

U prethodnim poglavljima izvršena je analiza stanja svih resursa, istaknute su glavne prednosti, nedostaci i razvojni problemi s kojima je Općina suočena. Prikupljen je čitav niz podataka, održani su okrugli stolovi i radionice. Posebno su bile iscrpne rasprave oko glavnih prednosti, slabosti, prilika i prijetnji (SWOT analize koje karakteriziraju pojedina područja). Tijekom diskusije, sudionici su se složili oko vizije razvoja, što znači kako bi oni željeli da Općina izgleda i po čemu bi voljeli da bude poznata. Sudionici su također, postigli dogovor oko glavnih razvojnih ciljeva, prioriteta i mjera.

13.1. *Ekonomski potencijal i kočnice razvoja Općine*

Analizom stanja resursa i potencijala istaknuti su pozitivni elementi snage i mogućnosti, a isto i negativni (slabosti) i prijetnje. Ocjena **ekonomskog potencijala** Općine temeljila se na ispitivanju pozitivnih elemenata. Da bi se realizirao ekonomski potencijal Općine, mora se svladati niz **razvojnih prepreka ili kočnica**. Glavne razvojne prepreke istaknute su kroz ispitivanje negativnih elemenata Općine.

Vrlo važni za razmatranje su prirodni resursi koji uključuju poljoprivredno zemljište, dovoljno vode, bogatu vegetaciju, strateški položaj. Ovakvi resursi naglašavaju potencijal za razvoj turizma, poljoprivrede i malog poduzetništva. Dugogodišnja tradicija bavljenja turizmom podupire mogućnosti iskorištenja prirodnih resursa, ali jednako tako i razvoj drugih djelatnosti. Uzimajući u obzir važan zemljopisni položaj Općine, globalno gledajući blizinu Evropi, kombinacijom ovih prednosti moglo bi se u budućnosti privući značajne investicije. Kratkoročni i srednjoročni **ekonomski potencijal Općine** najvjerojatnije će se temeljiti na rastu sljedećih sektora:

1) Turizam: uzimajući u obzir određenu tradiciju bavljenja turizmom i postojeće prirodne resurse koji bi se mogli iskoristiti za daljnji razvoj, postoji vjerojatnost daljnog razvoja (posebno kvalitativno). Mogućnost dodatne (stalne) potražnje za uslugama ove vrste mogle bi dati poticaj razvoju malog i srednjeg poduzetništva na području turizma.

2) Poljoprivreda: Postoje izrazito povoljni uvjeti za razvoj poljoprivrede u Općini (plodno tlo, čist okoliš, klimatološki uvjeti), a te značajne površine podobne za poljoprivrednu proizvodnju ukazuju na postojanje prilike za razvoj ovog sektora. Osim osnaženja postojeće poljoprivredne proizvodnje, postoji i potencijal za razvoj organske poljoprivrede za kojom postoji sve veća potražnja. Postoji i potreba za modernizacijom poljoprivrede, stimuliranjem okrupnjavanja zemljišta te jačanjem administrativne podrške ovom sektoru kako bi poljoprivredna proizvodnja postala atraktivna za mlađe stanovništvo i omogućile dodatan izvor prihoda poljoprivrednim domaćinstvima.

3) Razvoj malog i srednjeg poduzetništva pretežno u funkciji razvoja prva dva pravca, te potreba mještana i šireg područja.

Mogu li i hoće li se gore opisane prilike realizirati u velikoj mjeri ovisi o mogućnosti uklanjanja niza razvojnih kočnica. Te se kočnice mogu prikazati na slijedeći način:

- Nedovoljno kvalitetna valorizacija prostora,
- Institucionalna ograničenja,

- Neriješen u potpunosti komunalni sustav,
- Nedovoljno razvijena turistička ponuda (događaji) i ugostiteljska ponuda,
- Nedovoljna povezanost poljoprivrednih proizvođača,
- Nedovoljno razvijene društvene djelatnosti (predškolski odgoj zdravstvene zaštite),
- Nedovoljna razvijeno malo i srednje poduzetništvo,
- Slabo razvijena industrijsko-gospodarska zona.

Rezultat ovih razvojnih kočnica jest nedovoljno visok BDP po stanovniku, nedovoljno visok životni standard, te niska razina investicija. Od bitne važnosti da je se SR izravno usmjeri na negativne aspekte sadašnjeg stanja. SR mora osigurati uvjete koji će omogućiti tvrtkama i građanima da realiziraju postojeće ekonomski prilike i time povećaju prihode i BDP po stanovniku, povećaju gospodarsku aktivnost, privuku daljnja ulaganja, te smanje sezonski karakter poslovanja.

13.2. Vizija i razvojni ciljevi Općine

Kad se uzme u obzir navedena ocjena ekonomskog potencijala i razvojnih kočnica koje karakteriziraju ovo područje, te šira društveno-ekonomska i tržišna kretanja, smatramo da bi se vizija trebala usredotočiti na podizanje životnog standarda mještana putem promicanja gospodarskih aktivnosti koje se temelje na održivom korištenju prirodnih resursa i tradiciji, te povećavanje partnerskih međusektorskih odnosa.

VIZIJA OPĆINE SALI (ELEMENTI)

1. Visoka kvaliteta života i životni standard europskog prosjeka (za 5 godina)
2. Razvijeno gospodarstvo, prvenstveno turizam, poljoprivreda, malo i srednje poduzetništvo
3. Razvijati sustav brendiranja (turizam na ruralnom prostoru)
4. Naglašen razvoj (dinamičan), uravnotežen, održiv, ekološki opravdan itd.
5. Usklađeno funkcioniranje javnog, poslovног i civilnog sektora

13.3. Strateški ciljevi, prioriteti i mjere

1. STRATEŠKI CILJ- Visoka kvaliteta života i standarda

- PRIORITETI:**
1. Infrastruktura
 2. Društvene djelatnosti
 3. Potpuna zaposlenost i visoki dohoci

2. STRATEŠKI CILJ- Razvoj gospodarstva

- PRIORITETI:**
1. Razvoj turizma
 2. Razvoj poljoprivrede
 3. Razvoj malog i srednjeg poduzetništva

3. STRATEŠKI CILJ - Visoki standardi razvoja

- PRIORITETI:**
1. Održiv i uravnotežen razvoj
 - 2 . Prepoznatljiv dalmatinski identitet
 3. Razvoj dobrih odnosa javnog, poslovnog i civilnog sektora
 4. Brand

1. STRATEŠKI CILJ-Visoka kvaliteta života

1. PRIORITET: Infrastruktura

MJERE:

- 1: Prometna infrastruktura
2. Parkirališta
3. Pročišćavanje otpadnih voda
4. Građevinski i kućni otpad
5. Vodovod
6. Uređenje naselja (fasade, površine)
7. Horti kulturno rješenje
8. Poticanje korištenja alternativnih izvora energije

1. STRATEŠKI CILJ-Visoka kvaliteta života

PRIORITET: 2. Društvene djelatnosti

MJERE:

1. Socijalna skrb za starije i nemoćne
2. Valorizacija kulturnih i tradicionalnih vrijednosti (program turist. valorizacija)
3. Društveni život (strategija)
4. Tradicijske vrijednosti, identitet (zaštita)
5. Zdravstvene usluge (viši nivo)
6. Dodatni sadržaji za mještane i turiste
7. Sportski sadržaji i dječja igrališta
8. Program poticajne stanogradnje

1. STRATEŠKI CILJ-Visoka kvaliteta života

PRIORITET: 3. Potpuna zaposlenost i visoki dohoci

MJERE:

1. Cjelogodišnje zaposlenje
2. Cjeloživotno učenje
3. Poticanje obrazovanja

2.STRATEŠKI CILJ-Razvoj gospodarstva

PRIORITET: 1. Razvoj turizma

MJERE:

1. Koncepcija razvoja i funkcioniranje turizma (marketing pristup i upravljanje)
2. Prepoznatljiva turistička destinacija
3. Turističke manifestacije i atrakcije
4. Program ugostiteljske ponude (autohtonog)
5. Producenje turističke sezone
6. Destinacija kvalitete (4 zvjezdice)

2.STRATEŠKI CILJ-Razvoj gospodarstva

PRIORITET: 2.Razvoj poljoprivrede

MJERE:

1. Strategija ukupnog razvoja poljoprivrede i ribarstva
2. Udruživanje u poljoprivredi
3. Stimulacija razvoja gospodarskog područja
4. Potpora poljoprivrednim proizvođačima

2.STRATEŠKI CILJ-Razvoj gospodarstva

PRIORITET: 3. Razvoj malog i srednjeg poduzetništva

MJERE:

1. Podrška i poticanje poduzetničke inicijative (drvna industrija)
2. Poticanje razvoja zanata za mještane ali i kao turistička atrakcija
3. Savjetodavno tijelo (neki vid)
4. Poticanje edukacije (ekonomija i sufinanciranje)

3.STRATEŠKI CILJ -Visoki standard razvoja

PRIORITET: 1. Održivi i uravnotežen razvoj

MJERE:

1. Poštivanje zakonskih odredbi i prostorno planske dokumentacije
2. Zaštita autohtonih objekata i arhitekture
3. Zaštita krajobraza i autohtonih biljnih vrsta
4. Program kvalitete i upravljanje kvalitetom

3.STRATEŠKI CILJ -Visoki standard razvoja

PRIORITET: 2. Prepoznatljiv lokalni identitet

MJERE:

1. Odnos kulture i običaja
2. Hrana i piće
3. Arhitektura, uređenje naselja i sl.

3.STRATEŠKI CILJ -Visoki standard razvoja

PRIORITET: 3. Dobri odnosi javni, poslovni i civilni sektor

MJERE

1. Javni sektor i informiranost
2. Razvoj (kontinuiran) partnerskih odnosa
3. Civilna društva- poticanje razvoja i podrška

3.STRATEŠKI CILJ -Visoki standard razvoja

PRIORITET: 4. Brand

MJERE:

1. Program brendiranja
2. Vizualni identitet

PROJEKTI :

- 1.DJEČJI VRTIĆ
- 2.MRTVAČNICA
- 3.SPORTSKA DVORANA
- 4.VATROGASNI DOM
- 5.SUSTAV ODVODNJE BOŽAVA
- 6.VODOVODIZACIJA BOŽAVA
- 7.UREĐENJE ŠETNICE PORTA (SALI)
- 8.RECIKLAŽNO DVORIŠTE
- 9.UREĐENJE OBALA I ŠETNICE
- 10.SANACIJA CRKVE U ŽMANU
- 11.SANACIJA RIVE I OBALE U ŽMANU I LUCI
- 12.CENTAR ZA HITNOĆU U BRBINJU
- 13.IZGRADNJA ČEKAONICE U TRAJEKTNOM LUCI BRBINJ
- 14.DPU PODUZETNIČKE ZONE
- 15.DPU UREĐENJA OBALNOG POJASA LUKE BRBINJ
- 16.UREĐENJE OBALE I SEOSKIH PUTOVA
- 17.IZRADA DPU PREMA PROSTORNOM PLANU
18. IZRADA NOVOG PROSTORNOG PLANA

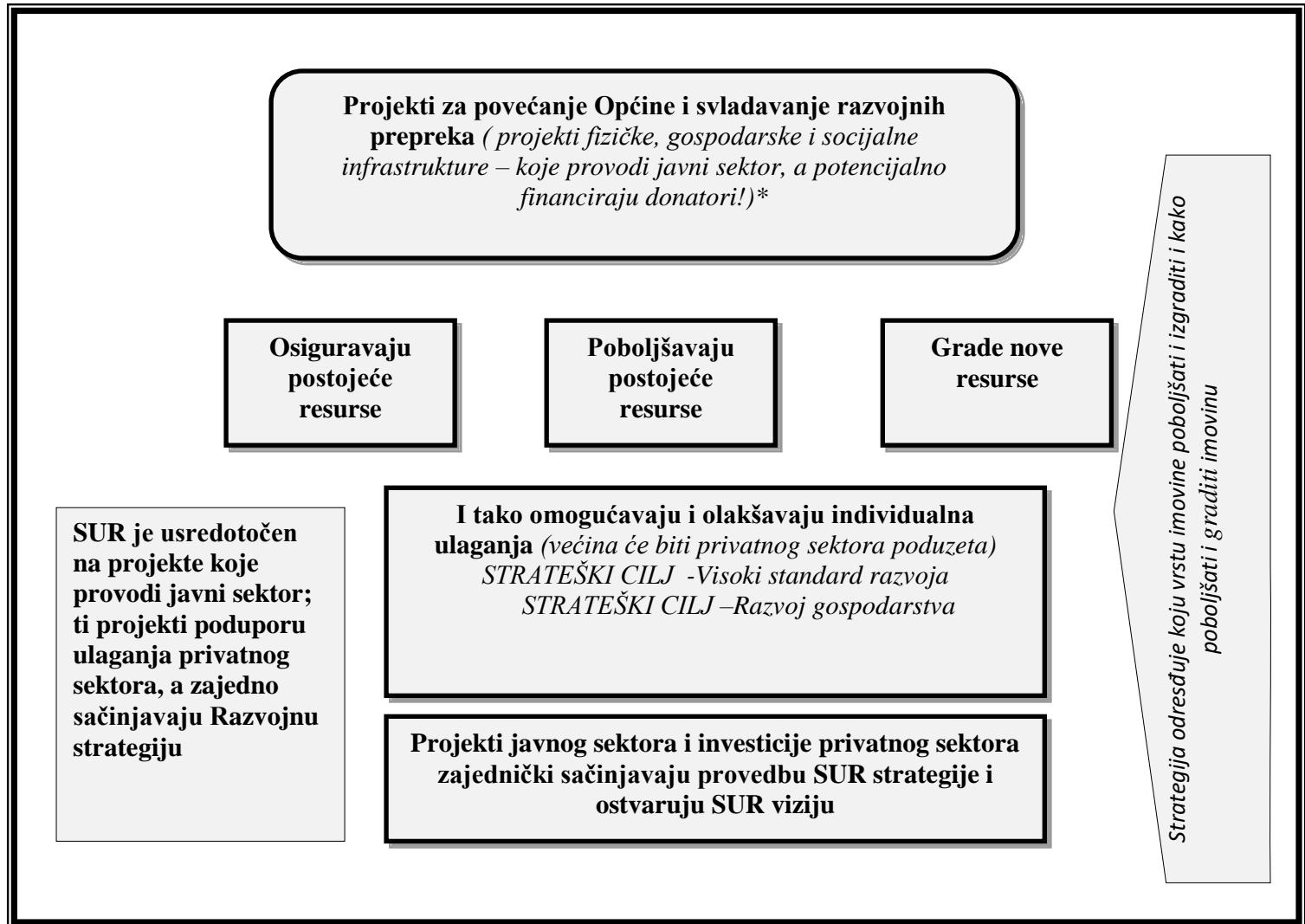
13.4. Strategija SUR-a

SUR-a će stvoriti okruženje koje omogućuje i olakšava:

- Razvoj *privatnog sektora* – dovodi do „*ekonomskog blagostanja*“
- Rast *civilnog društva* – koji podupire „*participacijsku demokraciju*“

Do tako povoljnog okruženja SUR će dovesti kroz realizaciju koja je povezana s fizičkim, gospodarskim i društvenim *infrastrukturnim projektima* potrebnih za svladavanje prepoznatnih razvojnih prepreka (kočnica), kako bi se privatnom sektoru i civilnom društву omogućilo i olakšalo realiziranje utvrđenih prilika za razvoj. Primjeri potrebnih infrastrukturnih projekata obuhvaćaju širenje sustava za vodoopskrbu, razvoj mreže cesta, poboljšanja u sustavu odgoja i obrazovanja, pružanje pomoći u razvoju najvažnijih nevladinih organizacija te savjetodavnu pomoć poslovnoj zajednici. Namjera je da se realizacijom tih projekata poveća imovinska osnova Općine i izmjeni struktura te imovine čime će se potaknuti evolucija (razvijanje) novog poslovnog modela Općine. Općenitije rečeno, cilj je povećati relativne prednosti Općine, koje će podupirati veću konkurentnost privatnog sektora i učinkovitost civilnog društva. SUR će, barem u prvim godinama njegovog postojanja, provoditi *javni sektor*. Njegova pažnja bit će usredotočena na pružanje pomoći tvrtkama u razvijanju poslovnih aktivnosti koje uvećavaju ukupan prihod. SUR će se također, fokusirati na pomaganje civilnom društву u unapređenju strukture participacijske demokracije i razvoju socijalno- potpornih sistema koji jačaju društveno blagostanje.

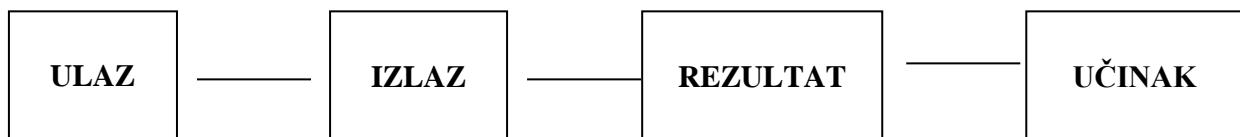
Slika pristupa SUR-a u naravi:

Temeljni (početni, osnovni) podaci predstavljaju ključnu ulaznu vrijednost u sustavu praćenja (monitoringa) i evaluacije (ocjenjivanja). Oni moraju biti dovoljno pouzdani da omoguće prosudbu output-a i učinaka projekta, te dovoljno precizni da bi osigurali da devijacije od očekivanog napretka mogu biti brzo identificirane i naglašene, a primjerene izmjene učinjene što je ranije moguće. Osnovna analiza od iznimnog je značaja prema osiguranju skupa početnih podataka, no ograničena je na postojeće i donekle kontradiktorne skupove podataka.

Navedeno će morati biti poboljšano, te će biti potrebno definiranje, testiranje i prilagođavanje sustava pokazatelja vezanih uz svako prioritetno područje SUR-a, kao i prilagodba istih postojećem okruženju. Ovakav pristup predstavlja zahtjevnu trajnu zadaću, a odjel za upravljanje projektima i Općina moraju biti pokretaci njenog provođenja za vrijeme ranog stadija provedbe SUR-a. To će podrazumijevati dodatne studije i ispitivanja kako bi se izradili važni i mjerljivi početni podaci za procjenjivanje napretka SUR-a.

Prilikom praćenja i procjenjivanja, Europska komisija koristi sljedeću tipologiju pokazatelja:

- **Pokazatelji ulaza** mjere finansijske, administrativne i regulatorne resurse (koji se često nazivaju „procesom“) koje osiguravaju država i donatori. Radi procjene uspješnosti provedenih akcija potrebno je uspostaviti vezu između sredstava koja se koriste i postignutih rezultata.
Na primjer: Udio proračuna namijenjen izdacima za obrazovanje, definiranje strategije sektora
- **Pokazatelji izlaza** mjere neposredne i konkretne posljedice poduzetih mjeru i iskorištenih sredstava.
Na primjer: Broj izgrađenih škola, broj educiranih nastavnika
- **Pokazatelji rezultata** mjere rezultate na razini korisnika.
Na primjer: Upis u školu, postotak djevojčica koje se upisuju u prvi razred osnovne škole
- **Pokazatelji učinka** mjere posljedice rezultata. Odnosno mjeru opće ciljeve u smislu razvoja države i smanjenja siromaštva. Za njihovo shvaćanje potrebno je mnogo vremena, teško ih je mjeriti, a ovise, osim o vladinim programima i o mnoštvu drugih faktora.
Na primjer: Stope pismenosti, stope nezaposlenosti.

Vjerojatno, najvažniji evaluacijski okvir za korištenje je „logički okvir“. Matrica logičkog okvira važan je alat za praćenje programa i njegovog napretka. Međusobno povezuje ciljeve, aktivnosti i rezultate s njihovim pokazateljima. U ovom su slučaju rezultati SR-a izravno izvedeni iz prioriteta navedenih u Strategiji, što predstavlja okvir potrebnih mjerjenja, a svaki cilj i prioritet treba biti razložen na slične jedinice. Ipak, osnovna je referenca matrica logičkog okvira.

Sve navedeno ne znači da se projekti ne mogu provoditi prije utvrđivanja početnih podataka, ali znači da će se skup početnih podataka morati stalno usavršavati i razvijati ukoliko se SR želi primjereni procjenjivati. Želimo biti u mogućnosti odgovoriti i na slijedeće pitanja: Jesu li SR projekti pravi projekti za Općinu ili su možda kriva vrsta projekata? Opći okviri praćenja i evaluacije morati će se temeljiti na tom pitanju.

Evaluacija treba biti neovisna i obaviti se planirano, srednjoročno i naknadno. Dobivene vrijednosti će presuditi je li izrađeni mehanizam doveo do očekivanih rezultata, Ukoliko nije, što se mora promijeniti kako bi se postigli rezultati navedeni u Strategiji. Mora se temeljiti (evaluacija) na praćenju podataka te širim kriterijima gospodarskog i društvenog razvoja koje je potrebno razraditi u provedbenoj fazi.

Praćenje i evaluacija mogu biti iznimno složeni u slučajevima kada jednostavni odnosi između ulaza (input-a) i izlaza (output-a) nisu jasno identificirani i definirani. Često se događa da što se pomnije promatraju učinci, to je teže donijeti precizne prosudbe. Međutim, točne su prosudbe ono, što se očekuje od procesa praćenja i evaluacije i moraju biti donesene na ponešto različit način za svakog pojedinog dionika koja slijedi:

Tablica 15.: Očekivana glavna područja uspješnosti/pokazatelji odgovarajućih interesnih skupina prilikom praćenja i evaluacije

NOSITELJ INTERESA	PODRUČJA INTERESA	GLAVNA PODRUČJA USPJEŠNOSTI/ PODRUČJA POKAZATELJA ZA PRAĆENJA I PROCJENJIVANJE
Vlada RH	<ul style="list-style-type: none"> • Gospodarski razvoj • Smanjenje siromaštva • Kooperativna uprava/ među upravnim odnosima funkcioniraju • Rezultati provedbe • Razmjer je županijski ili makro te usporediv s drugim županijama • Aktiviranje novih programa 	<ul style="list-style-type: none"> • Standardi za njihovo mjerjenje • Pokazatelji uglavnom na razinama output-a s naglaskom na kvantitativnim mjerama • U manjoj mjeri, pokazatelji rezultata • Institucionalna uspješnost u upravi na svim razinama, odnosi unutar vladajućih struktura te partnerstva
Županijska uprava	<ul style="list-style-type: none"> • Rezultati provedbe • Poboljšana koordinacija svih uprava • Korištenje raspoloživih sredstava • Bolje prometne veze i povezanost područja u široj regiji • Aktiviranje novih programa • Otvaranje novih radnih mesta 	<ul style="list-style-type: none"> • Standardi kojima se mjere • Pokazatelji input-a: uključujući finansijske, izdatke sredstava, imenovano osoblje, itd. • Pokazatelji uglavnom na razinama output-a, s naglaskom na kvantitativnim mjerama • Institucionalna uspješnost u upravi na svim razinama, odnosi unutar vladajućih struktura te partnerstva
Lokalna uprava	<ul style="list-style-type: none"> • Rezultati provedbe: opipljivi i vidljivi znaci • Bolja koordinacija među upravama • Korištenje raspoloživih sredstava • Sve veća pažnja na blažim aspektima i kvalitativnim pitanjima 	<ul style="list-style-type: none"> • Standardi kojima se mjere • Pokazatelji input-a: uključujući finansijske, izdatke sredstava, imenovano osoblje, itd. • Pokazatelji uglavnom na razinama output-a, s naglaskom na kvantitativnim mjerama
Nevladine i lokalne organizacije (udruge)	<ul style="list-style-type: none"> • Proces • Kvaliteta razvoja definirana više u smislu ovlašćivanja • Sudjelovanje nositelja interesa • Sigurnost osnovnih sredstava za život • Socijalne potpore • Ovlašćivanje osjetljivih skupina 	<ul style="list-style-type: none"> • Kvalitativni pokazatelji unutar pitanja o sigurnosti osnovnih sredstava za život • Razvojni proces i pokazatelji sudjelovanja • Pažnja na rezultatima i djelovanjima (implikacijama) • Povezani razvoj • Fokus na siromaštvo i pravima • Pokazatelji output-a i djelovanja (implikacija)
Poslovanje	<ul style="list-style-type: none"> • Proizvodnost i bolji dostup tržištima • Smanjeni kriminal, društvena stabilnost • Smanjene administrativne prepreke • Dostup kreditima • Smanjeni troškovi tranzicije 	<ul style="list-style-type: none"> • Pokazatelji output-a na programu i javnom ulaganju koji se fokusiraju na: • Smanjenje zakonskih odredbi o poslovanju • Kriminal i strateški locirana područja za ekonomski prilike • Rezultati koji mijere inicijativu javnog sektora koja omogućuje poslovne prilike
Donatori	<ul style="list-style-type: none"> • Smanjenje siromaštva 	<ul style="list-style-type: none"> • Pokazatelji rezultata u odnosu na siromaštvo i gospodarski rast • Pokazatelji djelovanja (implikacija)

Ovo su uobičajena područja interesa. Nositelji interesa mogu u danom vremenu odlučiti dati prioritet drugim pokazateljima. SUR je također, osmišljen u cilju unapređenja **kapaciteta i sposobnosti** Općine za provedbu i implementaciju zacrtanih ciljeva. Nužno je izgraditi institucionalni i tehnički kapacitet te kompetentnost u Općini kako bi ona (kao i sva eventualna dobrovoljna regionalna grupiranja općina do kojih može doći), i pridružene jedinice lokalne samouprave, mogle efektivno i učinkovito koristiti dostupna finansijska sredstva (ona koja sami generiraju i dobivene subvencije, pri čemu potonje uključuje sredstva izravno dobivena od središnje državne uprave i ona dobivena od niza donatora – što će vjerojatno uključivati predpristupne i strukturne fondove EU).

Proces implementacije SUR-a uključivati će i izmjene institucionalnog ponašanja Općine (primjerice: izvršavanje cjelokupnih studija izvedivosti projekta te upravljanje i praćenje [monitoring] primjene sredstava značajno većih od onih koja su do sada bila dostupna). Očekuje se kako će efektivno institucionalno jačanje biti povezano s implementacijom SR-a što će zajamčiti da u narednim godinama Općina bude u jačoj poziciji po pitanju upravljanja vlastitim poslovima, no što je bila u nedavnoj prošlosti.

Sažeto, SUR u javnom sektoru implicira uspostavu okruženja koje će kroz ključne infrastrukturne projekte omogućiti i poticati razvoj privatnog sektora koji kreira prihode i promicati rast dinamičnog i demokratskog civilnog društva. Javni će se sektor i sam mijenjati pri izgradnji ovakvog okruženja. Doći će do institucionalnog jačanja koje će omogućiti Općini da u budućnosti efektivno i učinkovito upravljaju razvojem i s vremenom unapređuje SUR. Svakako se očekuje da razvojni plan (ili poslovni plan) doživljava učinkovite revizije, obnove i unapređenja po dovršetku implementacije prvog kruga projekta.

13.5. SUR u budućnosti

SUR nije jedinstven, „dovršeni“ plan. To je dinamični dokument koji će se vremenom razvijati i zahtijevati prilagodbe, odnosno izmjene u razvojnem statusu, kao i poboljšanja u razumijevanju problema i ključnih pitanja. SUR zapravo predstavlja opći okvir razvoja, procjenjivanje projekata i njihovih odgovarajućih prioriteta. Ovaj opći okvir morat će se harmonizirati s promjenama unutar Općine i njezinim razvojem. Stoga će se SUR vjerojatno mijenjati i vremenom postajati sve detaljnijim i usmjerenijim planom. Općina će morati upravljati tim promjenama i raspravljati o njima kako bi se osiguralo da SUR i dalje bude relevantan i u skladu sa znanjem i stručnim mišljenjima interesnih skupina koje se odnose na razvojne kočnice i prilike koje karakteriziraju Općinu. Obzirom na navedene elemente, predlaže se sljedeći raspored pregleda i procjene:

- **Godišnju kontrolu napredovanja** - valja obavljati prije utvrđivanja općinskog proračuna za narednu godinu. Biti će potrebno ispitivati svako područje ciljeva i prioriteta SUR-a kako bi se vidjelo koji je napredak postignut i naglasiti koji su projekti bili uspješni, a koji nisu. Procjena će morati biti jasno izražena i transparentna, te bi trebala zaključiti s preporukama za izmjene i poboljšanja prije podnošenja Partnerstvu na komentare i ratifikaciju. Partnerstvo će na taj način moći tražiti eventualna pojašnjenja i na vrijeme sastaviti svoje preporuke za Općinsko vijeće kako bi se mogli korigirati proračuni za narednu godinu, na način da odražavaju promjene u prioritetnim procjenama, odnosno raspoloživosti sredstava.
- **Trogodišnju procjenu** - SUR će trebati ocjenjivati svake tri godine, pri čemu će se procjena usredotočiti više na rezultate i potencijalne učinke u odnosu na korištena sredstva. To je formalan eksterni proces koji će funkcionirati unutar Jedinice za provedbu projekta, čiji će savjetnici utvrđivati uspješnost, učinkovitost, relevantnost i

implikacije programa. Izvještaj će se dostaviti Partnerstvu koje će u suradnji s predstavnikom Europske komisije (ako Europska komisija bude to tražila) djelovati kao upravni odbor na razini Općine radi procjene, a rezultati procjene bit će dostupni javnosti. Predložene izmjene mogu se prihvati ili odbaciti, ali formalna odluka Općinskog vijeća mora postojati oko toga što se odbacuje, a što prihvaca, na osnovi preporuka od strane Partnerstva.

Ovaj proces poslužiti će sljedećim važnim ciljevima:

1. Ažuriranje SUR-a- da SUR dokument stalno bude ažuriran i razmatran te da rezultati budu dostupni u javnom dokumentu, uz formalne evidencije o odlučivanju.
2. Povećanje skupa osnovnih podataka- da sve veće količine informativnih, važnih i relevantnih podataka postanu dostupne kako bi se SUR poboljšavao, a odlučivanje o razvojnoj politici mijenjalo.

Rezultat će biti živi plan koji omogućuje promjene i njihovo djelovanje u ovom dokumentu te i na razvojnu politiku što će osigurati da ovaj plan ostane relevantan na razini Općine, istodobno ostavlјajući mogućnost jasnog određivanja područja u kojima je potrebna suradnja s drugim županijama, razinama uprave, čak i susjednim zemljama, jer je cilj razvoj koji se kreće u smjeru formuliranom u viziji same Općine.

14. PLAN PROVEDBE SUR-a

SUR Općine Sali sastoji se od niza razrađenih ciljeva, prioriteta i mjera. Područje projekata proteže se od intervencija unutar fizičke infrastrukture do mjera pružanja potpore poslovanju, te djelovanja koja mogu biti poduzeta radi poticanja rasta jednog aktivnog civilnog društva. Međutim, uspješnost SUR-a ovisi od vrijednosti samih izabranih projekata i od načina na koje će se ti projekti provoditi te kako će se njima kasnije upravljati. ***Uspješna provedba od bitne je važnosti.*** Iskustvo nam je pokazalo i da „dobri“ projekti mogu doživjeti neuspjeh ukoliko je njihova provedba loša. Isto tako, i same strategije te cjelokupan proces SUR-a može se ugroziti slabom provedbom, neodgovarajućim strategijama financiranja i/ili lošim upravljanjem tijekom trajanja projekta.

U Poglavlju provedbe SUR-a objašnjeni su predloženi provedbeni mehanizmi, strategija financiranja te postupci za evaluaciju i praćenje (monitoring) projekata i programa Općine .

- ***Institucionalni ustroj*** – izložen je opis predložene institucionalne pripreme radi provedbe SUR-a. Najvažnija uloga predložena je za Općinu čiji se institucionalni kapacitet mora ojačati putem osnivanja Jedinice za provedbu projekata koja će vršiti nadzor nad provedbom SUR-a.
- ***Strategija financiranja – SUR*** je instrument koji će Općina koristiti kako bi prezentirala strateški i suvislo strukturirani razvojni plan raznim izvorima financiranja, uključujući Vladu RH, Europsku komisiju i brojne bilateralne i multilateralne donatore.
- ***Procedure praćenja (monitoringa) i evaluacije*** – SUR je „promjenjiv“ razvojni plan i sastoji se od niza razrađenih projekata. Okolnosti se mogu promijeniti pa bi se sukladno tome morala promijeniti SR strategija, njena provedba i pripadajući projekti. Učinkovita promjena moguća je same ukoliko su prikladne opsežne procedure za praćenje i evaluacija uspostavljene na početku.
- ***Budućnost SUR-a*** – način na koji se SUR može u budućnosti razviti i ojačati skiciran je u ovom odjeljku. Kao što je već rečeno, SUR je "promjenljiv" razvojni plan, kojeg je potrebno nanovo razmatrati, mijenjati i poboljšavati svakih nekoliko godina, odnosno kad god okolnosti nalažu.
- ***Slijedeći koraci*** – u ovom odjeljku dan je pregled potrebnih koraka kako bi se SUR pretočio iz teorije u stvarnost.

14.1. Institucije i mehanizmi provedbe

Općinsko vijeće i načelnik nalaze se u središtu provedbe SUR-a. To su izabrani zastupnici i donositelji odluka koji imaju zadaću promicati razvoj Općine. Unutar Općine osnovat će se Jedinica za provedbu projekata (JPP) koja će organizirati (koordinirati) provedbu SR-a i pripremati odluke Općinskom vijeću. Jedinica za provedbu projekata nalazit će se unutar Općine, a osnovat će je Općinsko vijeće.

Jedinica za provedbu projekata

Ova Jedinica važna je zbog toga što osigurava kontinuitet sadržaja i forme. Očekuje se da će Jedinica za provedbu projekata poštivati načela transparentnosti, partnerstva, koncentracije i

supsidijarnosti na kojima se do sada temeljila priprema SUR-a. Glavna zadaća Jedinice za provedbu projekata je utvrditi odgovarajuće postupke za upravljanje i koordinaciju, te osigurati da profunkcioniraju mehanizmi nabave u skladu s hrvatskim odredbama, odredbama EU, odnosno odredbama potencijalnog donatora. Uz to, Jedinica za provedbu projekata (JPP) bit će zadužena za učinkovito komuniciranje između Općinskog vijeća, Partnerskog odbora te drugih interesnih skupina u ovom procesu.

Partnerski odbor Općine

Osim Općinskog vijeća, Partnerski odbor („Partnerstvo“) je najvažnije tijelo unutar sustava za provedbu SUR-a. Partnerstvo je novo sredstvo osnovano kao dio procesa pripreme SUR-a i ostaje najvažnija karakteristika u provedbi SUR-a. Partnerstvo nije osnovano izborima, već se temelji na nizu propisa. Partnerstvo je savjetodavna skupina koja preporučuje, odnosno odbacuje prijedloge sastavljene unutar SUR-a. Ono ne donosi izvršne odluke, već sastavlja preporuke za Općinsko vijeće kako bi se odigralo veće i kvalitetnije uključivanje zainteresiranih strana. Partnerstvo se sastaje redovito, kako bi se osigurala primjena odgovarajućih postupaka i procesa prilikom njegovog odabira.

Civilni i privatni sektor

Nevladine organizacije su krajnje vrijedni sudionici u provedbi SUR-a, budući da imaju iskustva u radu unutar okruženja koje se temelji na projektima. Njihova prisutnost u Partnerstvu snažna je i kao takva mora ostati, kako bi se osiguralo da nedavno započeti dijalog između ovih i vladinih organizacija dovede do još većeg ulaganja u regiju.

Privatni sektor glavni je pokretač održivog generiranja blagostanja i otvaranja novih radnih mjeseta. To je najteža zadaća u Općini i najveći pojedinačni izazov koji se mora rješavati u okvirima ovog SUR-a. Privatnom sektoru bit će potrebna pomoć da to postigne, kao i odgovorna i djelotvorna potpora države koja prije svega, povećava konkurentnost lokalnog gospodarstva. Konkurentno gospodarstvo mora se staviti u položaj da otvara nova radna mjesta na temelju konkurentnosti, a ne na temelju programa za otvaranje novih radnih mjeseta. Privatni sektor, kao i civilni sektor, nije dobro organiziran u ovoj regiji. Međutim, oba ova sektora potpuno su zastupljeni u Partnerstvu, pa se smatraju glavnim partnerima u provedbi SUR-a, unatoč tome, što u ovom trenutku nisu potpuno institucionalizirani.

Oko projekata se izgrađuju provedbeni mehanizmi koji imaju za rezultat razvoj Općine na način koji je naveden i poželjan u razvojnoj Strategiji. Stoga je upravo Razvojna strategija glavni mehanizam dostupan za uspješnu provedbu. Unutar toga, kriteriji za odabir projekata predstavljaju mehanizam kojim će se odabirati odgovarajući projekti i osigurati suglasje s obrazloženjem Strategije, pravilima donatora te prioritetima odabranih sektora.

Organizacijske odgovornosti vezane uz SUR:

ORGANIZACIJA	PREGLED TRENUTNIH DJELOVANJA	PRIJEDLOG DJELOVANJA U IMPLEMENTACIJI SUR-A; ULOGE I ODGOVORNOSTI	VREMENSKI OKVIR; POTREBNI RESURSI
Općina	Općinsko vijeće.	Usvaja nacrt i konačnu verziju SUR-a. Odgovara za cjelokupnu implementaciju.	Konačna verzija 31. kolovoza 2016.g.
Jedinica za provedbu projekata	Formiranje predstojništva.	Koordinacija SUR-a i podnošenje izvješća Općinskom vijeću te djelatna komunikacija s Partnerstvom i pojedinačnim dionicima.	Formiranje 31. kolovoza 2016.g.
Partnerski odbor	Osnovan je	Savjetodavno tijelo Općinskog vijeća SUR i projekti u sklopu SUR-a zahtijevat će pisani osvrt i procjenu Partnerstva prije nego što bude predočeni Općinskom vijeću u cilju donošenja odluke.	Neznatna dodatna sredstva možda će u budućnosti morati biti izdvojena za pokrivanje troškova.
Privredni sektor	Trenutno ulaže kada se ukaže prilika. Niska razina strategije i vodstva dostupna.	Ključni dionik odgovoran za stvaranje prihoda i održivih radnih mjeseta. Trebat će priliku za izražavanje svojih primjedbi i osiguravanje njihovog uključenja pri implementaciji kroz Partnerstvo i druge načine.	Pitanje unapređenja organizacije i voljnosti za komunikaciju između općine i privatnog sektora. Može se pojaviti potreba za unapređenjem predstavničkih organizacija.
Nevladine organizacije	Trenutno su aktivnije negoli je u početku procijenjeno.	Ključni dionici za privatni sektor. Jedni i drugi su pokretači su lokalnog gospodarstva i tvorci novih radnih mjeseta.	Potrebno uspostaviti platformu za konstruktivan dijalog, kako između javnog sektora i nevladinih organizacija, tako i između privatnog sektora i nevladinih organizacija. Bit će potrebno sastavljanje strategije financiranja, rasprava o istoj i njeno usvajanje.
Nadležna tijela Županije i Ministarstva	Predstavljaju najviše tehničke hijerarhijske instance uključene u pripremu SUR-a. Upravljaju procesom kroz osnovne smjernice i regulativnu podršku.	Koordinacija raznih izvora financiranja u cilju postavljanja učinkovitog djelatnog sučelja između projekata temeljenih na SUR-a i vanjskih sredstava. Nadzor nad cjelokupnim radom, praćenje rezultata i razvoj dalnjih smjernica.	Nema dovoljno sredstava za izvršavanje ove zadaće. Potrebna je dodatna ekspertiza na području mehanizama združenog financiranja od strane više donatora, upravljanja razvojnom politikom te monitoringa i procjene tijeka razvoja.

14.2. Pribavljanje sredstava i financiranje

Mogući izvori finansijskih sredstava često su jedini fokus planiranja razvoja što predstavlja opasnost, budući da Općina mora zadržati kontrolu nad razvojnim procesom i pitanjima te privlačiti sredstva za projekte koji će podupirati Razvojnu strategiju Općine. Za dobivanje sredstva postoji natjecanje isto kao i natjecanje među donatorima i finansijskim organizacijama za „dobrim projektima“. Dobri projekti su prioritetni projekti koji ostvaruju razvoj u pravcu koji je utvrđen Strategijom. Prema tome, **Strategija određuje sredstva, a ne obrnuto.**

Inicijalna izravna sredstva Europske unije (EU) raspoloživa su za ključne prioritete projekte. Apsorpcijska moć Općine je ovom trenutku niska i bit će je potrebno povećati radi apsorpcije te efektivnog i učinkovitog korištenja raspoloživih sredstava. Izgradnja kapaciteta pripadajućim provedbenim institucijama od vitalne je važnosti i potrebno joj je dati odgovarajuću pažnju kroz SUR i ostale razvojne programe.

Uzveši u obzir nedostatak finansijskih sredstava, kao i slab finansijski položaj jedinica lokalne samouprave, strategija financiranja povezana je s pristupom međunarodne donatorske finansijske pomoći (uključujući npr. financiranje od strane EU, Svjetske banke i druge bilateralne donatore), a cilj je korištenje dostupnih fondova Europske komisije za maksimaliziranje učinaka dostupnih fondova Vlade RH te drugih multilateralnih i bilateralnih fondova. U potpunosti je prepoznato da svaki donator ima svoje vlastite zahtjeve koji moraju biti zadovoljeni prije potvrđivanja financiranja. Uglavnom, projekti predloženi donatorima za financiranje moraju biti takvog tipa kojeg donator želi financirati i biti u potpunosti opravdani. Odnosno, moraju biti u skladu s razvojnom strategijom regije u kojoj je projekt smješten i imati dodatnu pozitivnu procjenu izvodivosti. Zadaća predložene Jedinice za provedbu projekata biti će vrsta osiguranja da se SUR projekti prilažu donatorima na pravilan način.

14.3. Praćenje (monitoring) i evaluacija

Mehanizmi za praćenje i evaluaciju (ocjenu) su važni jer osiguravaju nesmetanu, pravilnu i transparentnu provedbu programa. Također, važni su i kako bi proces izrade SUR-a postao „proces učenja“ u kojem njezini dionici razvijaju kapacitete za učenje i prilagođivanje SUR-a promjenjivim okolnostima. Da bi se to moglo učiniti, potrebno je osigurati:

- **Dostupnost podataka o uspješnosti** – važno je da provedbeni program SUR-a generira podatke koji pokazuju koji su projekti pridonosili razvoju Općine, u kojoj mjeri i u kojem vremenskom razdoblju.
- **Kreirane i dogovorene ciljeve i rezultate** – povezano s cjelokupnim SUR programom i individualnim projektima važno je kreirati i dogovoriti ciljeve i rezultate među svim dionicima (s procijenjenim datumima do kojih trebaju biti dostignuti).
- **„evaluacijski“ okvir** – unutar kojeg se prikupljenim podacima može upravljati i procjenjivati ih. Uobičajen, često korišten okvir je „logički okvir“.

Podaci i ciljevi

Osnovna analiza dala je neke „početne podatke“ prema kojima se mjeri napredak SUR-a (upravo je to i jedna od njenih funkcija) i prema kojima se određuju ciljevi i rezultati. Proces izrade osnovne analize pokazao je da Općina nije u položaju da može, u ovom trenutku, pouzdano procijeniti status i potrebe vlastitog razvoja. Dio osnovnih podataka nedostaje, neki statistički

podaci nisu pouzdani, a sposobnost analiziranja dostupnih i pouzdanih podataka je ograničena. To znači da Općina možda neće biti u stanju utvrditi što su u ovome trenutku dobri, a što loši projekti. Međutim, napredak se može postići jedino ako se uspjeh ili neuspjeh SUR-a može učinkovito mjeriti i procjenjivati.

Evaluacijski okvir

Pomaže shvatiti na kojem je stupnju mjerjenje značajno za utvrđivanje uspjeha ili neuspjeha projekata i programa. Moraju se utvrditi resursi koji se koriste za provedbu programa i projekata, te na koji način to utječe na životne prilike individualaca i gospodarskih okolnosti poslovnih subjekata. Cilj je stvoriti odgovarajuće resurse koji mogu utjecati na porast prihoda i stvaranje radnih mjesta. Proizvodnost i konkurentnost trebaju se povećati, a da se ekološka i društvena sredina ne izlažu pritiscima većim od onih koje sredina može uspješno podnijeti.

ANALIZA LOGIČKOG OKVIRA OPĆINE SALI			
Intervencijska logika	Objektivni promjenjivi pokazatelji	Izvor verifikacije	Prepostavke
VIZIJA OPĆINE SALI (ELEMENTI)			
1. Visoka kvaliteta života i životni standard europskog prosjeka (5 godina)	Poboljšanje ukupne infrastrukture i životni standard – približno EU-prosjek	Ocjena Općinsko vijeće	Funkcioniranje EU
2. Razvijeno gospodarstvo prvenstveno turizam, poljoprivreda, malo i srednje gospodarstvo	Visoke stope rasta gospodarstva (poljoprivreda, turizam, malo i srednje poduzetništvo)	Ocjena Općinsko vijeće i Partnerski odbor	Gospodarski rast i razvoj EU, RH
3. Razvijati sustav brandiranja (turizam i ruralni prostor)	Razvijen sustav brand Općine Sali	Ocjena Partnerskog odbora i Općinskog vijeća	Izrada programa brandiranja
4. Naglašeni razvoj (dinamičan) i to uravnotežen, održiv, ekološki itd.	Održiv razvoj i ekologija	Ocjena Općinsko vijeće	Gospodarski rast i razvoj EU, RH
5. Usklađeno funkcioniranje javnog, poslovnog i civilnog sektora	Odnosi-javni, civilni i privatni sektor	Ocjena Općinskog vijeća i Partnerski odbor	Mogućnost usklađenja interesnih skupina
Ciljevi i prioriteti			
1.STRATEŠKI CILJ- Visoka kvaliteta života i standarda			
PRIORITETI:			
1. Infrastruktura	Ostvarenje mjera:1-8	Ocjena Općinskog vijeća	Gospodarski rast EU i RH
2. Društvene djelatnosti	Ostvarenje mjera:1-8		
3. Potpuna zaposlenost i visoki dohoci	Ostvarenje mjera:1-3		

2. STRATEŠKI CILJ- Razvoj gospodarstva			
PRIORITETI:			
1. Razvoj turizma	Ostvarenje mjera:1-6		
2.Razvoj poljoprivrede	Ostvarenje mjera:1-4	Ocjena Partnerski odbor i Općinsko vijeće	Usklađenost programa RH, EU i Zadarske županije
3.Razvoj malog i srednjeg poduzetništva	Ostvarenje mjera:1-4		
3.STRATEŠKI CILJ: - Visoki standardi razvoja			
PRIORITETI:			
1. Održiv i uravnotežen razvoj	Ostvarenje mjera:1-4	Ocjena Partnerski odbor i Općinsko vijeće	Ostvarenje planiranog razvoja EU RH i Zadarske županije
2 Prepoznatljiv istarski identitet	Ostvarenje mjera:1-3		
3. Razvoj dobrih odnosa javnog, poslovnog i civilnog sektora	Ostvarenje mjera:1-3		
4. Brand	Ostvarenje mjera:1-2		
STRATEŠKI CILJ-VISOKA KVALITETA ŽIVOTA			
PRIORITET 1.:			
INFRASTRUKTURA			
Prometna infrastruktura	Program (dinamika, izvori)	Općinsko vijeće	Mogućnosti financiranja Organiziranost Općinske uprave
Parkirališta	Program (dinamika, izvori)		
Pročišćavanje otpadnih voda	Dinamika realizacije		
Građevinski i kućni otpad	Lokacija, organizacija		
Plinofikacija	Analiza, mogućnosti i koncepcija,dinamika		
Uređenje naselja (fasade, površine)	Program uređenja		
Hortikultурno rješenje	Projekcija, organizacija, izvori		
Poticanje korištenja alternativnih izvora energije	Stimulacija investitora		
PRIORITET 2: DRUŠTVENE DJELATNOSTI			
Socijalna skrb za starije i nemoćne	Napraviti program		
Valorizacija kulturnih i tradicionalnih vrijednosti (program turist.valorizacija)	Napraviti studiju	Općinsko vijeće i Partnerski odbor	Funkcioniranje Partnerskog odbora Funkcioniranje TZ
Društveni život (strategija	Program,razvoj,dinamika		
Tradicijske vrijednosti, identitet (zaštita)	Koncepcija, stimulacija		
Zdravstvene usluge (viši nivo)	Program razvoja		
Dodatni sadržaji za mještane i turiste	Program,dinamika, izvori		
Sportski sadržaji i dječja igrališta	Analiza stanja, program razvoja		

Program poticajne stanogradnje	Konkretna realizacija		
PRIORITET 3. POTPUNA ZAPOSLENOST I VISOKI STANDARD			
Cijelogodišnje zaposlenje	Analiza stanja, program mjera	Općinsko vijeće i Partnerski odbor	Mogućnost financiranja
Cijeloživotno učenje	Program i dinamika		
Poticanje obrazovanja	Kontinuiran proces		
STRATEŠKI CILJ: RAZVOJ GOSPODARSTVA			
PRIORITET 1. RAZVOJ TURIZMA			
Razvoj i funkcionaliranje turizma (market. pristup i upravljanje)	Izrada koncepta razvoja i funkcionaliranje turizma	Općinsko vijeće, Partnerski odbor i Turistička zajednica	Mogućnosti financiranja
Prepoznatljiva turistička destinacija	Koncepcija (program)		Organiziranost Općinske uprave i funkcionaliranje Turističke zajednice
Turističke manifestacije i atrakcije	Sustav manifestacija i atrakcija		
Program ugostiteljske ponude (autohtona)	Izrada programa i realizacija		
Producenje turističke sezone	Izrada programa i realizacija		
Destinacija kvalitete (4 zvjezdice)	Analiza i ocjena mogućnosti izrada standarda		
STRATEŠKI CILJ-RAZVOJ GOSPODARSTVA			
PRIORITET 2. RAZVOJ POLJOPRIVREDE			
Strategija ukupnog razvoja poljoprivrede i stočarstva	Program, koncepcija, mjere	Općinsko vijeće i Partnerski odbor	Funkcioniranje partnerskog odbora
Udruživanje u poljoprivredi	Izrada modela i poticaj		
Stimulacija razvoja gospodarskih zona	Realizacija gospodarskih zona		
Potpore poljoprivrednim proizvođačima	Izrada programa mjeru		
PRIORITET 3. RAZVOJ MALOG I SREDNJEG PODUZETNIŠTVA			
Podrška i poticanje poduzetničke inicijative	Kontinuirani proces	Općinsko vijeće i Partnerski odbor	Mogućnosti financiranja
Poticanje razvoja zanata za mještane ali i kao turistička atrakcija	Izrada programa razvoja		
Savjetodavno tijelo	Definirati tijelo i organizaciju		
Poticanje edukacije (edukacija i sufinanciranje)	Strategija, koncepcija, edukacija		
STRATEŠKI CILJ- VISOKI STANDARD RAZVOJA			

PRIORITET 1. ODRŽIV I URAVNOTEŽEN RAZVOJ			
Poštivanje zakonskih odredbi i prostorno planske dokumentacije	Kontinuirana kontrola	Općinsko vijeće	Organiziranost Općinske uprave
Zaštita autohtonih objekata i arhitekture	Kontinuirana kontrola		
Zaštita krajobraza i autohtonih biljnih vrsta	Kontinuirana kontrola		
Program kvalitete i upravljanje kvalitetom	Izrada programa i primjena		
PRIORITET 2. PREPOZNATLJIV IDENTITET			
Odnos kulture i običaja	Program - Lokalni identitet	Turistička zajednica	Funkcioniranje Turističke zajednice
Hrana i piće	Program - Lokalni identitet		
Arhitektura, uređenje naselja	Program - Lokalni identitet		
PRIORITET 3. RAZVOJ DOBRIH ODNOŠA			
Javni sektor i informiranost	Analiza stanja, razvoj odnosa	Općinsko vijeće	Razvoj društvenih odnosa
Razvoj (kontinuiran) partnerskih odnosa	Stalni razvoj a privatnim sektorom		
Civilna društva-poticanje razvoja i podrška	Stalni razvoj odnosa		
PRIORITET 4. BRAND SALI			
Program brendiranja	Izrada programa brendiranja	Partnerski odbor Partnerski odbor	Funkcioniranje Općinske uprave i Turističke zajednice
Vizualni identitet	Izrada projekta vizualnog identiteta		

14.4. Slijedeći koraci – provedba SUR-a

Kako bi se postigla adekvatna efikasnost SUR-a, potrebno je što prije započeti s njegovom provedbom. Odnosno, provođenjem aktivnosti koje su predložene Programom. U trenutku kada se Strategija ukupnog razvoja izradi, treba je usvojiti Općinsko vijeće. Njezina provedba treba započeti što je prije moguće kako ne bi došlo do „razilaženja“ Strategije razvoja od trenutka kada je izrađena do trenutka kada je se počne primjenjivati tj. implementirati u praksi

Realizacija Programa zahtjeva strogo vezivanje planiranja projekta s godišnjim ili višegodišnjim proračunskim planiranjem u lokalnoj zajednici.

Proračun lokalnih zajednica mora biti zasnovan na operativnom planu koji proizlazi iz Strategije razvoja. Kako bi se srednjoročni operativni plan, koji pokriva razdoblje od nekoliko godina proveo, plan aktivnosti treba podijeliti na godišnje planove aktivnosti, a koji sadrži

projekte ili specifične korake projekta u slijedećoj godini. Proračun za slijedeću fiskalnu godinu mora biti povezan s izradom godišnjih programa aktivnosti. Povezanost između Strategije razvoja i proračuna ključan je preduvjet kako bi se počelo upravljati razvojem neke općine ili grada na kvalitetan način.

Slijedeći koraci koje je potrebno poduzeti pri provedbi SUR-a su:

KORAK 1: Usvajanje dokumenta Strategije razvoja od strane Općinskog vijeća 31. kolovoza 2016.g.

KORAK 2: Formalno uspostavljanje Jedinice za provedbu projekta (JPP) 31. kolovoza , 2016.g.

KORAK 3: Priprema slijeda projekta, 30. rujna, 2016 .g.

KORAK 4: Općinska jedinica za provedbu projekta koordinira prvi krug studije izvedivosti- 31. svibnja, 2016.g.

KORAK 5: Početak provedbe prvog kruga projekta visokog prioriteta, svibanj 2016.g.

15. FINANCIJSKI OKVIR

PREGLED PROJEKATA OPĆINE SALI SA MOGUĆIM IZVORIMA FINANCIRANJA ESI FONDOVI - EUROPSKI STRUKTRNI I INVESTICIJSKI FONDOVI I DRUGO

NAZIV PROJEKTA	PODPROGRAM / NAMJENA	PROGRAM/FOND KOJI SE MOŽE KORISTITI ZA FINANCIRANJE	UVJETI FINANCIRANJA ZA KORISNIKA
1 DJEČJI VRTIĆ	Vrtić - članak 22 Pravilnika o mjeri 07 (NN 22/2015) . Svaki se projekt posebno prijavljuje nakon što se provede prethodni za istoga korisnika, odnosno moguće je kandidirati projekte ud više prihvatljivih korisnika.	Program ruralnog razvoja 2014-2020 - Podmjera 7.4.	Iz Programa ruralnog razvoja Podmjera 7.4. može se dobiti 80% bespovratne potpore. Ukupno do 1 mil EUR bespovratnih sredstava. Za razliku od 20% može se dobiti 60% bespovratnih sredstava iz Fonda za sufinanciranje EU projekata tako da ukupno financiranje bespovratnim sredstvima može biti 80+12=92%.
2 MRTVAČNICA	Groblje - članak 22 Pravilnika o mjeri 07 (NN 22/2015) . Svaki se projekt posebno prijavljuje nakon što se provede prethodni za istoga korisnika, odnosno moguće je kandidirati projekte ud više prihvatljivih korisnika.	Program ruralnog razvoja 2014-2020 - Podmjera 7.4.	Iz Programa ruralnog razvoja Podmjera 7.4. može se dobiti 80% bespovratne potpore. Ukupno do 1 mil EUR bespovratnih sredstava. Za razliku od 20% može se dobiti 60% bespovratnih sredstava iz Fonda za sufinanciranje EU projekata tako da ukupno financiranje bespovratnim

				sredstvima može biti $80+12=92\%$.
3	SPORTSKA DVORANA	Sportska građevina - članak 22 Pravilnika o mjeri 07 (NN 22/2015) . Svaki se projekt posebno prijavljuje nakon što se provede prethodni za istoga korisnika, odnosno moguće je kandidirati projekte ud više prihvatljivih korisnika.	Program ruralnog razvoja 2014-2020 - Podmjera 7.4.	Iz Programa ruralnog razvoja Podmjera 7.4. može se dobiti 80% bespovratne potpore. Ukupno do 1 mil EUR bespovratnih sredstava. Za razliku od 20% može se dobiti 60% bespovratnih sredstava iz Fonda za sufinanciranje EU projekata tako da ukupno financiranje bespovratnim sredstvima može biti $80+12=92\%$.
4	VATROGASNI DOM	Vatrogasni dom - članak 22 Pravilnika o mjeri 07 (NN 22/2015) . Svaki se projekt posebno prijavljuje nakon što se provede prethodni za istoga korisnika, odnosno moguće je kandidirati projekte ud više prihvatljivih korisnika.	Program ruralnog razvoja 2014-2020 - Podmjera 7.4.	Iz Programa ruralnog razvoja Podmjera 7.4. može se dobiti 80% bespovratne potpore. Ukupno do 1 mil EUR bespovratnih sredstava. Za razliku od 20% može se dobiti 60% bespovratnih sredstava iz Fonda za sufinanciranje EU projekata tako da ukupno financiranje bespovratnim sredstvima može biti $80+12=92\%$.
5	SUSTAV ODVODNJE BOŽAVA	Mala infrastruktura - odvodnja - čl.13 Pravilnika o mjeri 07 NN 22/2015	Program ruralnog razvoja 2014-2020 - Podmjera 7.2. -	100% bespovratne potpore do 1 mil

			Mala infrastruktura - odvodnja	EUR
6	VODOVODIZACIJA BOŽAVA	Mala infrastruktura - vodoopskrba -čl.13 Pravilnika o mjeri 07 NN 22/2015	Program ruralnog razvoja 2014-2020 - Podmjera 7.2. - Mala infrastruktura - odvodnja	100% bespovratne potpore do 1 mil EUR
7	UREĐENJE ŠETNICE (PORTA) SALI	Šetališta i pješačke zone - članak 22 Pravilnika o mjeri 07 (NN 22/2015) . Svaki se projekt posebno prijavljuje nakon što se provede prethodni za istoga korisnika, odnosno moguće je kandidirati projekte ud više prihvatljivih korisnika.	Program ruralnog razvoja 2014-2020 - Podmjera 7.4.	Iz Programa ruralnog razvoja Podmjera 7.4. može se dobiti 80% bespovratne potpore. Ukupno do 1 mil EUR bespovratnih sredstava. Za razliku od 20% može se dobiti 60% bespovratnih sredstava iz Fonda za sufinanciranje EU projekata tako da ukupno financiranje bespovratnim sredstvima može biti $80+12=92\%$.
8	RECIKLAŽNO DVORIŠTE	Ulaganje u sektor otpada kako bi se ispunili zahtjevi pravne stečevine Unije	Operativni program konkurentnost i kohezija - Specifični cilj 6i1 - Smanjenje nastajanja i povećanje recikliranja, ponovnog korištenja i uporabe otpada	do 100% bespovratnih sredstava
9	UREĐENJE OBALA I ŠETNICA	Šetališta i pješačke zone - članak 22 Pravilnika o mjeri 07 (NN 22/2015) . Svaki se projekt posebno prijavljuje nakon što se provede prethodni za istoga korisnika, odnosno moguće je kandidirati projekte ud više prihvatljivih korisnika.	Program ruralnog razvoja 2014-2020 - Podmjera 7.4.	Iz Programa ruralnog razvoja Podmjera 7.4. može se dobiti 80% bespovratne potpore. Ukupno do 1 mil EUR bespovratnih sredstava. Za razliku od 20% može se dobiti 60% bespovratnih sredstava iz Fonda za sufinanciranje

				EU projekata tako da ukupno financiranje bespovratnim sredstvima može biti $80+12=92\%$.
10	SANACIJA CRKVE U ŽMANU	Proračunska i druga sredstva	Proračun općine Salći i druga sredstva	Vlastita sredstva
11	SANACIJE RIVE I OBALE U ŽMANU I LUCI	Šetališta i pješačke zone - članak 22 Pravilnika o mjeri 07 (NN 22/2015) . Svaki se projekt posebno prijavljuje nakon što se provede prethodni za istoga korisnika, odnosno moguće je kandidirati projekte ud više prihvatljivih korisnika.	Program ruralnog razvoja 2014-2020 - Podmjera 7.4.	Iz Programa ruralnog razvoja Podmjera 7.4. može se dobiti 80% bespovratne potpore. Ukupno do 1 mil EUR bespovratnih sredstava. Za razliku od 20% može se dobiti 60% bespovratnih sredstava iz Fonda za sufinanciranje EU projekata tako da ukupno financiranje bespovratnim sredstvima može biti $80+12=92\%$.
12	CENTAR ZA HITNOĆU U BRBINJU (OBNOVA I PRENAMJENJA STARE SEOSKE ŠKOLE U PROSTOR ZA HITNU POMOĆ I VATROGASCHE)	Vatrogasni dom - članak 22 Pravilnika o mjeri 07 (NN 22/2015) . Svaki se projekt posebno prijavljuje nakon što se provede prethodni za istoga korisnika, odnosno moguće je kandidirati projekte ud više prihvatljivih korisnika.	Program ruralnog razvoja 2014-2020 - Podmjera 7.4.	Iz Programa ruralnog razvoja Podmjera 7.4. može se dobiti 80% bespovratne potpore. Ukupno do 1 mil EUR bespovratnih sredstava. Za razliku od 20% može se dobiti 60% bespovratnih sredstava iz Fonda za sufinanciranje EU projekata tako da ukupno financiranje bespovratnim sredstvima može biti $80+12=92\%$.

				Napomena: Dio koji se odnosi na hitnu pomoć nije prihvatljiv trošak.
13	IZGRADNJA ČEKAONICE U TRAJEKTNOJ LUCI BRBINJ	Prioritet 4.EU - Povećanje zaposlenosti i teritorijalne kohezije	Operativni program pomorstva i ribarstva 2014.	Uvjeti još nisu poznati
14	UREĐENJE OBALE I SEOSKIH PUTOVA	Mala infrastruktura - nerazvrstana cesta- čl.17 Pravilnika o mjeri 07 NN 22/2015.	Program ruralnog razvoja 2014-2020 - Podmjera 7.2. - Mala infrastruktura - nerazvrstane ceste	100% bespovratne potpore do 1 mil EUR
15	IZRADA NOVOG PROSTORNOG PLANA	Sastavljanje i ažuriranje planova razvoja JLS - članak 6. Pravilnika o mjeri 07 (NN 22/2015) . Svaki se projekt posebno prijavljuje nakon što se provede prethodni za istoga korisnika, odnosno moguće je kandidirati projekte ud više prihvatljivih korisnika.	Program ruralnog razvoja 2014-2020 - Podmjera 7.1.	Do 70.000 EUR bespovratnih sredstava 100% bespovratno.
16	IZRADA DPU PREMA PROSTORNO M PLANU	Prostorno planiranje	PRORAČUN OPĆINE SALI	Vlastita sredstva
17	DPU (DETALJNI PROSTORNI PLAN) PODU ZETNIČKE ZONE	Prostorno planiranje	PRORAČUN OPĆINE SALI	Vlastita sredstva
18	DPU UREĐENJA OBALNOG POJASA LUKE BRBINJ	Prostorno planiranje	PRORAČUN OPĆINE SALI	Vlastita sredstva
	Neki od projekata općine ili drugih korisnika koji se mogu prijavljivati na natječaje u cjelini ili u nekim dijelovima moći će se prijavljivati i u različitim programima transnacionalne i prekogranične suradnje koji su slijedeći:			Transnacionalne suradnje Srednja Europa 2014-2020. Prekogranične suradnje Slovenija – Hrvatska 2014.–2020 Interreg

	Prekogranične suradnje Italija – Hrvatska 2014.–2020 Interreg
	Transnacionalne suradnje Mediteran
	Transnacionalne suradnje Dunav 2014. – 2020.
	Transgranična jadransko-jonska suradnja
	Transgranična suradnja Balkan - Mediteran

Neki od projekata općine ili drugih korisnika koji se mogu prijavljivati na natječaje u cjelini ili u nekim dijelovima moći će se prijavljivati i u različitim Zajedničkim programima (fondovima) EU koji su slijedeći:	Obzor 2020, Kreativna europa, Europa za građane, COSME, Erasmus+; Program za zapošljavanje i socijalne inovacije; Life
---	--

Principi koje treba uvažavati i primjenjivati vezano za mogućnosti provedbe projekata Općine Sali putem sredstava iz različitih ESI Fondova:

Mogućnosti korištenja sredstava EU fondova su samo okvir mogućnosti a koliko će se i dali će se taj okvir djelom ili u većoj mjeri iskoristiti zavisi od aktivnosti koje će se provoditi.	
Uz naznačene izvore financiranja vrlo je važno razmotriti mogućnosti financiranja i iz drugih izvora kao što su značajne mogućnosti financiranja iz izvora kao Hrvatske vode, Fond za razvoj turizma, Fond za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost i sl. Također, mogućnosti financiranja navedene u gornjoj tabeli su mogućnosti koje su poznate u sadašnjem momentu, a kako se korištenje ESI Fondova stalno razvija, objavljaju se novi natječajni dokumenti i dobivaju se nove informacije o mogućnostima prijavljivanja projekata pa će se ove informacije trebati stalno dopunjavati.	
Da bi se aktivnosti kontinuirano provodile potrebno je usvojiti poseban akcijski plan provođenja projekata putem EU Fondova.	

U akcijskom planu nužno je definirati nositelje pojedinih projekata sa odgovornim voditeljima projekata i dinamiku realizacije pojedinih projekata.

Za pripremu i provođenje projekata potrebno je osigurati kvalitetno vođenje projekata unutrašnjim kadrovskim potencijalima ali i vanjskim stručnjacima za EU fondove i vođenje projekata

Također u akcijskom planu provođenja projekata sredstvima EU fondova treba predvidjeti početnu fazu od koje svaki projekt počinje a to je priprema projekata.

Priprema projekata u principu sastoji se od: utvrđivanja nositelja, rješavanja imovinsko-pravnih poslova, izrade tehničke dokumentacije kao što su glavni projekti i troškovnici i izrada studije izvodljivosti.

Pripremu projekata mora pratiti jasna politika opredjeljenja za provedbu projekata i osiguranje početne količine sredstava za nužnu pripremu projekata.

16. IZVORI

Općina Sali (razni dokumenti)

TZ Općine Sali

Izmjene i dopune prostornog plana uređenja Općine Sali do 2015

Županijska razvojna strategija Zadarske županije 2011 – 2013

TZ Zadarske županije (2016)

Program ruralnog razvoja zadarske županije

Regionalni program uređenja i upravljanja morskim plažama zadarske županije (17.11.2015.)

Zaštićene prirodne vrijednosti zadarske županije

DZS Republike Hrvatske

ZADRA Razvojna agencija Zadarske županije (razni dokumenti)

HUP studeni 2016

Alfa atest- plan gospodarenja otpadom 2013- 2020 Općine Sali

OVAJ PROJEKT SUFINANCIRAN JE SREDSTVIMA EUROPJSKE UNIJE

Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj

Strateški plan razvoja 2016. - 2020.

PROGRAM RURALNOG RAZVOJA 2016. – 2020.

Udio sufinanciranja: 85% EU, 15% RH

Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj: Europa ulaze u ruralna područja